

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

**IDENTYFIKACJA CZYNNIKÓW
POWODUJĄCYCH ZMIANY
W KONCEPCJACH PRZYGOTOWANIA
I PROWADZENIA OPERACJI**

**Praca naukowo-badawcza
pk. „IDENTYFIKACJA – 1”**

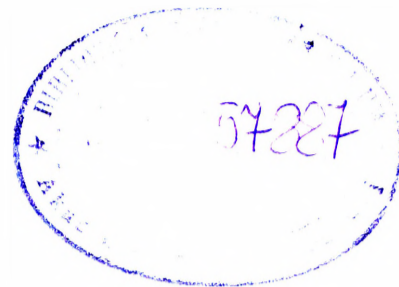
57887

WARSZAWA

2004

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

**IDENTYFIKACJA CZYNNIKÓW POWODUJĄCYCH
ZMIANY W KONCEPCJACH PRZYGOTOWANIA
I PROWADZENIA OPERACJI**

pk. „IDENTYFIKACJA - 1”

Praca naukowo-badawcza

SPIS TREŚCI

WSTĘP	5
ROZDZIAŁ I	8
ZAŁOŻENIA METODYCZNE, METODOLOGICZNE I PROCEDURALNE ...	8
1.1. PRZEDMIOT BADAŃ	8
1.2. PROBLEMY BADAWCZE.....	11
1.3. CEL BADAŃ	14
1.4. HIPOTEZY	15
1.5. KONCEPCJA BADAŃ I ICH PRZEBIEG	17
1.6. METODY, TECHNIKI I NARZĘDZIA BADAWCZE	18
1.7. ZMIENNE I WSKAŹNIKI.....	22
 ROZDZIAŁ II	
WSPÓŁCZESNE DZIAŁANIA OPERACYJNE - IDENTYFIKACJA	
PROBLEMU	24
2.1. OPERACJA – DEFINICJA ZJAWISKA	24
2.2. PODSTAWOWE UWARUNKOWANIA OPERACJI MILITARNYCH	28
2.3. WYMAGANIA I CECHY OPERACJI.....	38
 ROZDZIAŁ III.....	47
DETERMINANTY ZMIAN W KONCEPCJACH OPERACJI	47
3.1. IDENTYFIKACJA CZYNNIKÓW.....	47
3.2. PRAKTYCZNY WYMIAR CZYNNIKÓW.....	52
3.2.1. Postęp techniczny.....	52
3.2.2. Nowe wyzwania i zagrożenia	59
3.2.3. Cel operacji (state end)	65
3.2.4. Środowisko walki	68
3.2.5. Działania bojowe w terenie zabudowanym	73
3.2.6. Przynależność do Sojuszu Północnoatlantyckiego	78
3.2.7. Nowe koncepcje teoretyczne prowadzenia działań	78
3.2.8. Przygotowanie i profesjonalizm żołnierzy.....	85

Recenzent: prof. dr hab. Michał HUZARSKI

Opracował zespół autorski w składzie

ppłk dr Zbigniew MAZUREK - kierownik zespołu, rozdział 1. i 4.

plk dr hab. Andrzej BUJAK – rozdział 2. i 3.

ROZDZIAŁ IV	92
KIERUNKI EWOLUCJI TEORII PRZYGOTOWANIA	
I PROWADZENIA OPERACJI.....	92
4.1. CHARAKTER PRZYSZŁYCH OPERACJI	93
4.2. OGÓLNE KIERUNKI I TENDENCJE ZMIAN NA POLU WALKI XXI WIEKU.....	105
ZAKOŃCZENIE	120
BIBLIOGRAFIA	124
SPIS RYSUNKÓW	128
ZAŁĄCZNIKI	129
Załącznik 1. Wybrane aspekty operacji w ujęciu graficznym	129
Załącznik 2. Wywiad ekspercki.....	132

WSTĘP

Zmiany, jakie zaistniały w globalnym środowisku bezpieczeństwa, postęp technologiczny oraz rewolucja w sprawach wojskowych zrodziły wiele pytań dotyczących sił zbrojnych w kontekście ich zdolności do przeciwstawiania się współcześnie występującym zagrożeniom.

Do najważniejszych spośród nich należy zaliczyć proliferację broni masowego rażenia, terroryzm oraz konflikty regionalne mogące wystąpić w różnych rejonach świata. Analiza prowadzonych w ostatnich latach operacji wojskowych oraz przedstawiane w różnych wizjach¹ i koncepcjach uwarunkowania przyszłego środowiska bezpieczeństwa wskazuje jednoznacznie na pilną potrzebę zwrócenia większej uwagi na kwestie związane z przygotowaniem i prowadzeniem przyszłych operacji, szczególnie z punktu widzenia zakładanej profesjonalizacji sił zbrojnych, z myślą o zwiększaniu ich zdolności operacyjnych. Siły zbrojne powinny nie tylko cechować się nowoczesnością uzbrojenia, doskonałym wyszkoleniem, mobilnością oraz zdolnością do samodzielnego działania, w tym również poza granicami własnego kraju ale również posiadać nowoczesne koncepcje przygotowania i prowadzenia operacji o różnym charakterze i skali. Te nowoczesne koncepcje powinny zapewniać możliwość realizacji celów działań nie tylko w układzie narodowym i sojuszniczym, ale również w ramach zgrupowań wielonarodowych.

Potrzeba naukowego opracowania nowoczesnych koncepcji przyszłych operacji wynika z wielu przyczyn. Są nią nie tylko wskazane już zmiany we współczesnym świecie, które powodują inne oczekiwania wobec wsparcia militarnej działalności politycznej kraju na arenie międzynarodowej. Kolejnym czynnikiem są nowe wyzwania i zagrożenia, które implikują powstawanie nowych zagrożeń dla suwerenności naszego kraju. Nie bez znaczenia jest również, fakt iż problem budowania nowoczesnych koncepcji prowadzenia operacji jest przedmiotem szeroko zakrojonych badań w wielu ośrodkach naukowych i instytucjach militarnych.

¹ Np. Joint Vision 2020, US Government Printing Office, Waszyngton 2000.

Mając na uwadze powyższe kwestie oraz proces transformacji polskich sił zbrojnych, zespół autorski podjął próbę wskazania, na podstawie naukowych dociekań, kierunków i obszarów zmian, jakim powinny ulec koncepcje przygotowania i prowadzenia operacji. Zmiany w środowisku bezpieczeństwa, pojawienie się nowoczesnych środków walki, wymogi obecnego i perspektywicznego pola walki wymuszają więc konieczność nowego spojrzenia na wiele zagadnień współczesnych i perspektywicznych operacji. Wśród nich szczególnego znaczenie nabierają, a wynika to z ich sprawczego charakteru, kwestie związane z identyfikacją czynników powodujących zmiany w przygotowaniu i prowadzeniu operacji.

Takie rozumienie potrzeb w zakresie powyższych kwestii uzasadniało podjęcie badań problematyki wymienionej w temacie niniejszego opracowania. Rozwinięcie uzasadnienia, procedura badawcza i mieszczące się w niej problemy, cele, hipotezy i metody przedstawione zostały w odrębnym rozdziale (rozdział I).

W rozdziale drugim przedstawiony został zarys ogólnej teorii dotyczącej kwestii operacji. W kolejnym rozdziale pracy (trzecim) zostały opisane wyspecyfikowane na drodze naukowego poznania czynniki determinujące zmiany w koncepcjach przygotowania i prowadzenia operacji. W końcowej części pracy (rozdział IV) przedstawiono rezultaty badań nakreślające możliwe kierunki i tendencje ewolucji operacji z uwzględnieniem aspektów narodowych, sojuszniczych i międzynarodowych. Przedstawione rezultaty przeprowadzonych badań uzupełnią załączniki obrazujące poglądy ekspertów oraz wyniki prowadzonych analiz porównawczych.

W treści opracowania, zespół autorski, na podstawie analiz opublikowanych wyników badań najnowszych programów badawczych², dociekań uznanych analityków i teoretyków wojskowych³, nowych dokumentów normatywnych NATO⁴, prowadzonych obserwacji analiz kierunków rozwoju wiedzy taktycznej⁵ oraz prowadzonych

² Np.: amerykański program badawczy „FORCE XXI”, czy NATO-ski „Land Operations 2020”,

³ Np.: Scales R., *Future warfare*, Carlisle Barracks, USA 1999.

⁴ *Koncepcja strategiczna Sojuszu*, przyjęta przez głowy państw i szefów rządów biorących udział w spotkaniu Rady Północnoatlantyckiej w Waszyngtonie 23-24 kwietnia 1999r.

⁵ Np. Praca naukowo-badawcza M. Huzarski, *Wpływ nowych wyzwań i zagrożeń na zmiany w taktyce wojsk lądowych* pk. „Kontra”, AON, Warszawa 2002.

obserwacji i badań⁶, starał się wyspecyfikować i przedstawić najbardziej istotne determinanty zmian w koncepcjach przygotowania i prowadzenia operacji. W realizacji procedury badawczej autorzy dążyli do uzyskania możliwie wysokiego stopnia prawdziwości prezentowanych wyników, jednak ich ocena będzie możliwa w stosownej perspektywie czasowej na podstawie nowelizowanych treści teoretycznych oraz zbieranych doświadczeń militarnych i szkoleniowych.

Autorzy mają nadzieję, że przedstawione rozważania stanowiąc będą materiał inspirujący do prowadzenia dalszych badań i przemyśleń.

⁶ Np. Badania opinii ekspertów – patrz załącznik nr 2

Rozdział I

ZAŁOŻENIA METODYCZNE, METODOLOGICZNE I PROCEDURALNE

1.1. PRZEDMIOT BADAŃ

Problematyka przygotowania i prowadzenia operacji była przedmiotem wielu opracowań o charakterze naukowym, dydaktycznym czy też publicystycznym. Dostyć znaczny dorobek wielu utytułowanych autorów parających się tą problematyką, wymaga, aby zespół badawczy w sposób jasny i precyzyjny zadeklarował swoje zamiary naukowe. Jest to nie tylko akceptowana i zalecana w środowisku naukowym formuła poprzedzania prac badawczych prezentacją zamiarów i sposobów rozwiązywania dostrzeżonych problemów, ale zezwala ona również niejako na poszerzenie refleksji naukowych przed opisem rozwiązań szczegółowych mieszczących się w ramach tematu. Kierując się pewnymi wątpliwościami zespół autorski doszedł do wniosku, iż przed przedstawieniem konkretów związanymi z teorią przygotowania i prowadzenia operacji w obecnych oraz perspektywicznych uwarunkowaniach pola walki początku XXI wieku, należy odnieść się do tej problematyki w sensie bardziej ogólnym, szerzej ustosunkować się do wybranych kwestii przyjętej procedury badawczej.

Już na samym początku należy rozważyć, czy opis zamiarów badawczych mieści się w naukoznawstwie⁷, metodologii⁸, metodyce⁹ czy też w procedurze badawczej¹⁰. Bez trudu bowiem dostrzec można, iż wymieniana często nazwa „rozdział metodologiczny” nie oddaje istoty prezentowanych treści. W swoich zapowiedziach badawczych przedstawiamy pewne założenia, które stanowią podstawę - punkt wyjścia - do dalszych wywodów i są one niezwykle istotne dla poprawnej ich weryfikacji.

Kolejnym bardzo istotnym czynnikiem, z metodologicznego punktu widzenia, jest to, iż problematyka przygotowania i prowadzenia operacji jest obszarem bardzo złożonym, wieloaspektowym i interdyscyplinarnym. Obejmującym nie tylko zagad-

⁷ W ogólnym rozumieniu, naukoznawstwo obejmuje teorię i historię nauki, jest więc nauką o nauce.

⁸ Metodologia nauk jest nauką o metodach naukowego badania.

⁹ Metodyka jest to zbiór zasad i norm postępowania w danej nauce.

¹⁰ Procedura badawcza to przyjęty sposób, tryb i przebieg postępowania.

nienia wynikające z ogólnej teorii walki, ale również wiele szczegółowych rozwiązań mieszczących się w obszarze wielu specjalności naukowych jak np. teorii zarządzania i kierowania. Nie wystarczą same rozważania natury ogólnej, bowiem coraz szybsze zmiany technologiczne, jakie zachodzą we współczesnym świecie, rozwój techniki, w tym techniki bojowej, powoduje zmiany na obecnym i perspektywicznym polu walki, które nie tylko wymagają bardzo szczegółowych rozwiązań z obszaru poszczególnych rodzajów wojsk, ale również konieczność stałej ich weryfikacji.

Pewna ilość tych zmian szczegółowych powoduje powstanie pewnej nowej rzeczywistości, wywołującej potrzebę ponownej weryfikacji wybranych założeń, które leżą u podstaw ogólnej teorii problemu. Zmiany takie wywołują również doświadczenia wojenne, wnioski z działań wojsk w sytuacjach kryzysowych oraz z praktyki szkoleniowej wojsk.

Właśnie z taką sytuacją mamy do czynienia w przedstawianej pracy, dostrzec można wiele zmian, które miały często jednostkowy, bardzo specjalistyczny charakter. W swej istocie jednak ich synergiczny charakter spowodował potrzebę ponownego rozpatrzenia wybranych kwestii związanych z ogólną teorią przygotowania i prowadzenia operacji. Dostrzeżenie tych zmian, chęć dostosowania teorii i praktyki przygotowania i prowadzenia operacji do wymogów pola walki pierwszej połowy XXI wieku, legło u podstaw wznowienia badań przez zespół badaczy tej istotnej problematyki. Wynika ona nie tylko z punktu widzenia naszego narodowego bezpieczeństwa, które w tym wypadku ma nadrzędne znaczenie, ale również z potrzeby zbudowania odpowiednich teoretycznych podstaw do przygotowania naszych sił zbrojnych do działania w ramach struktur międzynarodowych.

Pragniemy również zaznaczyć, iż doświadczenie zespołu, opracowanie wielu prac o charakterze zarówno naukowo badawczym¹¹, dydaktycznym¹² i publicystycznym¹³ stanowiło znaczące i merytoryczne podstawy, pozwalające oczekiwać interesu-

¹¹ A. Bujak, Z. Mazurek, *Obszary zmian w systemie przygotowania wojsk lądowych do realizacji zadań w sytuacjach kryzysowych*, praca naukowo-badawcza pk. „PRZYGOTOWANIE”, AON, Warszawa 2004.

¹² A. Bujak, Z. Śliwa, *Zmiany w taktyce wojsk lądowych w kontekście przemian pola walki*, WSOW-Łąd, Wrocław 2003.

¹³ Np.: A. Bujak, *Wybrane aspekty koncepcji działań połączonych w XXI w.*, Zeszyty Naukowe WSOW-Łąd 2(128) kwiecień -czerwiec 2003r

jących i znaczących rezultatów prowadzonych rozważań, które w swej istocie pozwolą na dalszy rozwój i dostosowanie do aktualnych wymogów ogólnej teorii opisującej tę problematykę.

Takie podejście badaczy sugeruje jednak, iż w opracowaniu wiele przedstawianych kwestii ma nie tylko charakter wybiórczy, ale jest również często prezentowane bez precyzyjnego naświetlania i rozwijania ogólnej teorii danego zagadnienia. Istotą opracowania jest przedstawienie nowego spojrzenia na te kwestie, a nie opisywanie po raz kolejny tych samych zjawisk. Dlatego autorzy licząc się z profesjonalizmem swoich czytelników, ich merytoryczną wiedzą i doświadczeniem pozwolili sobie na pewne skróty, przedstawiając tylko najbardziej istotne rezultaty swych dociekań i te ich obszary, które w wyniku zastosowania procedury badawczej przyniosły nowe rozwiązania, czy też inne postrzeżenie rozpatrywanych kwestii.

Wróćmy jednak do przyjętej procedury badań. Zachodzące na przestrzeni ostatnich lat zmiany w samym postrzeganiu operacji, ich roli i znaczeniu w obecnych warunkowaniach z jednej strony oraz zmiany w koncepcjach ich przygotowania i prowadzenia, z drugiej - stworzyły zbiór kategorii empirycznych przyjętych za źródło naukowej refleksji.

Podstawowym czynnikiem, inicjującym proces konkretyzowania tematu i zakresu badań, było uświadomienie sobie problemów wynikających z potrzeb praktyki, w obszarze rozszerzającego się wykorzystania sił i środków szczebla zarówno operacyjnego, jak i taktycznego podczas prowadzenia operacji, jak i samej jej organizacji (przygotowania). Przyjmując za podstawę utylitarny charakter podejmowanej problematyki, został sformułowany obszar poznawczy i określony aktualny stan rozwoju teorii opisywanego problemu. W następnej kolejności został ustalony zakres i wstępna koncepcja badań. Wychodząc z założenia, że wyłonione koncepcje i elementy nowatorskie będą oparte na dowodach logicznych autorzy zdecydowali, że prace badawcze będą miały w podstawowym wymiarze charakter komparatystyczny¹⁴.

Po zidentyfikowaniu przedmiotu badań i sformułowaniu głównych celów poznawczych, zostały wytyczone kierunki badań, sformułowane hipotezy robocze

¹⁴ Komparatystyka - badania porównawcze; ustalenie zależności, pokrewieństw, analogii itp. Tokarski J. Słownik wyrazów obcych. PWN, Warszawa 1972, s. 372.

i określone zadania badawcze. Osiągnięcie wytyczonych celów badań było możliwe dzięki metodycznemu postępowaniu i gromadzeniu faktów, umożliwiającym analizę elementów składowych badanych zjawisk, oraz wykrycie reguł mechanizmu przeobrażeń i sformułowanie uwarunkowań utylitarnego wykorzystania przedmiotu badań.

Przebieg procesu naukowego poznania był podporządkowany regułom i założeniom gwarantującym jego zorganizowany charakter. Cechowała go wnikliwość, ostrożność w formułowaniu wniosków, zwartość i dążenie do praktycyzmu. Duży nacisk został również położony na wyeksponowanie elementów poznawczych opracowania.

Należy podkreślić, iż zdaniem autorów w postępowaniu badawczym przyjęty sposób działania opierał się na zastosowaniu optymalnie dobranych metod naukowych, traktowanych jako „*naukowo opracowane i sprawdzone sposoby poszukiwania prawdy, znajdowania odpowiedzi na pytania o charakterze naukowym*”¹⁵. Zastosowanie planowo zorganizowanej procedury badawczej pozwoliło na osiągnięcie wytyczonych celów.

Przed dalszym przedstawieniem zamiarów badawczych, ich układu wraz z wyjaśnieniami przyjętej procedury, autorzy jeszcze raz pragną podkreślić, że zamysł przeprowadzenia badań obejmuje problematykę o wyjątkowo złożonym charakterze. Możliwość weryfikacji przedstawionych tez i hipotez dodatkowo komplikuje fakt, iż w dużym stopniu dotyczą one hipotetycznych założeń przyszłego pola walki, uwarunkowań, które podlegają same w sobie procesowi weryfikacji.

1.2. PROBLEMY BADAWCZE

W wyniku wieloletniej pracy naukowo-badawczej, zwłaszcza studiowania różnych opracowań o charakterze naukowym, można dostrzec rosnące znaczenie dobrze formułowanych (stawianych) problemów badawczych. Powszechnie uznaną tendencją jest artykułowanie w pierwszej kolejności problemu (problemów) badawczego. Wiele przesłanek wskazuje na to, *aby problem był formułowany w pierwszej kolejności*, gdyż istotą każdej pracy naukowej jest rozwiązanie problemu głównego i jeżeli istnieje taka potrzeba – także problemów szczegółowych.

¹⁵ Pięter J.: Zarys metodologii pracy naukowej, PWN, Warszawa 1975.

Z takim podejściem koresponduje rozumienie (interpretacja) problemu naukowego w sensie ogólnym i metodologicznym. Definicje problemu naukowego w swej istocie są podobne. Jednak, jako najbardziej odpowiednią do treści niniejszej pracy przyjęto (wg K. Borzęckiego), określenie **problemu naukowego** jako swoiste pytania, które zakłada pewną wiedzę w obrębie jakiegoś tematu. Problem naukowy spełnia rolę przewodnią całej pracy badawczej, określając granice pracy oraz wyznaczając metody pracy badawczej. Problemy naukowe mogą być bardziej lub mniej pojemne i odznaczać się różnym stopniem ogólności – od najbardziej ogólnych do bardzo szczegółowych, od szerokich do bardzo wąskich; w pracach badawczych często ma się do czynienia z **problemem głównym** i wynikającymi z niego problemami pochodnymi, szczegółowymi (problematyką)¹⁶.

Bardzo istotne jest tu podkreślenie, że problem naukowy spełnia rolę przewodnią w całej pracy badawczej, ma więc pozycję o charakterze integrującym w układzie procedury badawczej.

Mając na uwadze określony wcześniej przedmiot badań, a także wyżej przedstawione rozważania metodologiczne, oraz na podstawie obecnego stanu wiedzy na rozważany temat i stosownie do określonego celu pracy przyjęto, iż **główny problem badawczy** będzie wyrażony w postaci następującego pytania dopełnienia:

Jakie czynniki, w jaki sposób i w jakim stopniu determinują zmiany w koncepcjach przygotowania i prowadzenia operacji, zarówno w ich narodowym, międzynarodowym, jak sojuszniczym wymiarze?

Przytoczona wcześniej definicja problemu naukowego przewiduje możliwość generowania problemów pochodnych (szczegółowych) z problemu głównego. Taką potrzebę dostrzegamy także w tym opracowaniu. Wyrażone one zostały w postaci kolejnych pytań.

1. Jakie są normatywne założenia współczesnych operacji?

1.1. Jak obecnie interpretowane jest pojęcie „operacja”?

¹⁶ K. Borzęcki, *Leksykon podręczny*, Olsztyn 1994, s. 168.

¹⁷ K. Borzęcki, *Leksykon podręczny*, Olsztyn 1994, s. 168.

1.2. Jakie są zasadnicze założenia teorii przygotowania współczesnych operacji?

1.3. Jakie są zasadnicze założenia teorii prowadzenia współczesnych operacji?

- 2. Jakie są podstawowe determinanty zmian wpływające na koncepcje przygotowania i prowadzenia operacji?*
- 3. Jakie i w jakim stopniu współczesne wyzwania i zagrożenia determinują operacje?*
- 4. Jaki jest wpływ najnowszych wizji i koncepcji prowadzenia działań militarnych na obecne i przyszłe teorie operacji opisujące ich przygotowanie i prowadzenie w obecnych i perspektywicznych uwarunkowaniach?*
- 5. W jakim stopniu rozwój techniki determinuje zmiany w teoriach przygotowania i prowadzenia operacji?*
- 6. W jakim stopniu środowisko i jego zmiany determinują teorie przygotowania oraz prowadzenia operacji?*
- 7. W jakim stopniu „czynnik ludzki” determinuje obecne i perspektywiczne koncepcje przygotowania i prowadzenia operacji*
- 8. Jakie są możliwe inne kierunki i tendencje ewolucji operacji z uwzględnieniem nie tylko aspektów narodowych i sojuszniczych, ale również aspektów prowadzenia działań przez zgrupowania międzynarodowe?*

Wyrażone wyżej problemy szczegółowe wyprowadzone z problemu głównego obejmują w ocenie autorów zasadnicze kwestie związane z problematyką mieszczącą się w teorii przygotowania i prowadzenia operacji. Stąd uzyskanie naukowo uzasadnionych odpowiedzi na tak ujęte pytania powinny stworzyć odpowiednie warunki zapewniające rozwiązanie problemu głównego. Tak sformułowane problemy ukierunkowały proces badawczy i poszczególne fazy rozwiązywania problemów. Ponadto, przy tak zaprojektowanym podejściu i zakładanym uzyskaniu wiarygodnych rezultatów badań można oczekiwać, że wykonane opracowanie będzie materiałem stanowiącym wartościową pozycją teoretyczną mieszczącą się w specjalności – sztuka operacyjna.

1.3. CEL BADAŃ

Wojskowe badania naukowe prowadzą do formułowania zasad, praw, prawidłowości i hipotez, które opisują, wyjaśniają oraz pozwalają przewidywać zjawiska zachodzące w czasie walki zbrojnej. Jednym z istotnych obszarów badawczych jest sztuka operacyjna, a ściślej poszukiwanie zależności pomiędzy, zmianami jakie zachodzą w organizacji, uzbrojeniu, wyposażeniu wojsk a przeobrażeniami jakie zachodzą w koncepcjach przygotowania i prowadzenia operacji. Zasadniczym paradygmatem tych przeobrażeń jest uzyskanie możliwie jak najbardziej skutecznymi działaniami sił zbrojnych, adekwatnych do formułowanych celów politycznych, militarnych oraz innych uwarunkowań. Wynika z tego, iż jednym z podstawowych warunków uzyskania sukcesu we współczesnych operacjach jest umiejętność dostrzeżenia, odpowiedniego zinterpretowania i właściwego wykorzystania wszelkich czynników warunkujących działanie wojsk w obecnych i perspektywicznych warunkach pola walki. Pogłębienie wiedzy w tym zakresie, zwiększenie jej obiektywności pozwoli więc lepiej przewidywać i racjonalniej planować wszelkie działania w ramach przygotowania i prowadzenia operacji, zarówno o typowo wojennych, jak i operacji wojskowych innych niż wojna.

Ponadto zmiany zachodzące w technice wojskowej oraz przeobrażenia organizacyjne wielu armii są przyczyną dezaktualizacji obecnego stanu wiedzy dotyczącej koncepcji przygotowania i prowadzenia operacji, a szczególnie w jej synergicznym - połączonym wymiarze. Równie istotnym czynnikiem wskazującym na potrzebę aktualizacji różnorodnych procedur wynikających z przynależności naszych sił zbrojnych do struktur Sojuszu Północnoatlantyckiego. Działanie w strukturach NATO i osiągnięcie interoperacyjności w ramach tych struktur, jak również innych struktur o charakterze międzynarodowym, stanowi zasadniczą przesłankę i potrzebę opracowania nowych dokumentów normatywnych.

Mając na uwadze powyższe refleksje oraz wskazaną we wstępie potrzebę dalszej eksploracji problematyki zmian w koncepcjach przygotowania i prowadzenia operacji, dostrzegając wagę precyzyjnego ustalenia współczesnych i perspektywicznych czynników oraz determinantów tych przemian, sformułowano cel główny badań:

Identyfikacja czynników, które w zasadniczy sposób w obecnych i perspektywicznych uwarunkowaniach wywołują i będą wywoływać zmiany w koncepcjach przygotowania i prowadzenia operacji o różnorodnym charakterze, zarówno w narodowych, w sojuszniczych, jak i międzynarodowych działaniach.

1.4. HIPOTEZY

Sam termin „hipoteza” jest to naukowe przypuszczenie co do istnienia lub nieobecności danej rzeczy lub zjawiska w określonym miejscu i czasie oraz co do związku danych zjawisk z innymi.¹⁸ W innym ujęciu jest to tymczasowe przypuszczenie mające ułatwić naukowe wyjaśnienie zjawiska lub założenie oparte na prawdopodobieństwie, które wymaga sprawdzenia. W pracach badawczych i promocyjnych mieszczących się w dziedzinie nauk wojskowych spotykamy różne podejścia przy interpretacji istoty hipotezy, podziału hipotez oraz w zakresie ich formułowania. Wykorzystywana jest tu wiedza interdyscyplinarna, a także własny dorobek naukowy. Spotykamy się z różnymi terminami określającymi hipotezy. Wymienić tu można np. hipotezę roboczą, wstępną hipotezę, hipotezę ogólną i szczegółową i hipotezę naukową.

Nas na tym etapie przedstawiania procedury badawczej interesują hipotezy robocze. Hipotezy nazywane roboczymi, wstępnymi, czy też niekiedy ogólnymi formułowane są przed rozpoczęciem badań. Powinny być zbudowane w oparciu o dotychczasowy stan wiedzy na interesujący nas temat. Hipoteza robocza może być jedna lub można przyjąć wariant hipotezy roboczej głównej i hipotez szczegółowych.

Po przeprowadzeniu procesu badawczego i uzyskaniu jego rezultatów istnieją podstawy do sformułowania hipotezy naukowej, która powinna mieć wartość teoretyczną.

Po tym wprowadzeniu teoretycznym wróćmy do problematyki będącej w tej pracy przedmiotem naszego zainteresowania. W wyniku analiz wybrany został wariant jednej rozbudowanej hipotezy roboczej określającej przypuszczenia, co do determinantów, istoty, charakteru i skali zmian w teorii przygotowania i prowadzenia operacji.

Zgromadzone doświadczenia i rezultaty badań wstępnych pozwoliły na sformułowanie następujących hipotez:

¹⁸ J. Pieter, *Zarys metodologii pracy naukowej*, Warszawa 1975, s. 61.

Na podstawie obecnego stanu wiedzy obejmującej problematykę przygotowania i prowadzenia operacji, a także zmieniających się uwarunkowań oddziaływujących na nią stwierdzamy, że istnieje wiele przyczyn i przesłanek, aby dokonać wieloaspektowej analizy i oceny czynników bezpośrednio i pośrednio wpływających na tą problematykę.

Należy przypuszczać, iż nie zwykle ważna jest nie tylko identyfikacja samym czynników, ale równie istotne jest precyzyjne określenie ich obecnego wpływu na przygotowanie i prowadzenie operacji oraz określenie prognozy zmian.

Należy przypuszczać, iż istnieje potrzeba zmian w teorii przygotowania i prowadzenia operacji, a szczególnie w obszarze przystosowania tych teorii do bardzo szybko zmieniających się uwarunkowań współczesnego środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego. Podstawowym wyznacznikiem tych zmian powinny być nie tylko zmiany w obszarze zadań jakie stoją przed siłami zbrojnymi, ale również obecne i perspektywiczne uwarunkowania pola walki, narodowe, sojusznicze i międzynarodowe wymogi, zmiany w środowisku oraz zmiany jakie w koncepcjach prowadzenia działań wojsk wywołuje rozwój techniki. Dostrzegać przy tym należy, iż różnorodność oraz odmienność uwarunkowań i stawianych celów działania stwarza stosowne trudności w wypracowaniu uogólnionych zasad organizowania i prowadzenia operacji.

W kształtowaniu teorii operacji, wprowadzaniu zmian w jej obrębie, należy uwzględniać doświadczenia historyczne i tam, gdzie jest to możliwe, twórczo je wykorzystywać.

Należy przypuszczać, iż rozwój teorii opisującej przygotowanie i prowadzenie operacji uzależniony będzie w największym stopniu od rozwoju zagrożeń, ich ewolucji i powstawania nowych wyzwań zarówno w wymiarze narodowym, jak i sojuszniczym, czy koalicyjnym (międzynarodowym).

Obecne i perspektywiczne pole walki, stale rosnąca rola informacji wymaga innego podejścia do wielu kwestii związanych z przygotowaniem i prowadzeniem operacji, szczególnie istotne jest nowe niekonwencjonalne podejście do problematyki wykorzystania posiadanej przewagi technologicznej i koordynacja działań.

Współczesne i perspektywiczne uwarunkowania, szczególnie asymetryczne zagrożenia sieciocentyczne, koncepcje (NCW)¹⁹ wymagają innego, bardziej precyzyjnego podejścia do prowadzenia operacji, wymagają nie tylko pełnej koordynacji wysiłków, ale wręcz precyzyjnego, synergicznego użycia posiadanych sił i środków w osiąganiu zamierzonych wspólnych celów.

W formułowaniu przedstawionych założeń hipotetycznych wykorzystano też dotychczasowy dorobek, wiedzę i doświadczenia członków zespołu.

W grupie hipotetycznych przewidywań, na pograniczu koncepcji i wizji, są kierunki zmian w koncepcjach przygotowania i prowadzenia operacji. W tej sytuacji wskazany jest podział na bliższe i dalsze horyzonty czasowe. Pierwsze podyktowane są realnymi możliwościami (ograniczeniami) zmian i obowiązkami wynikającymi ze zobowiązań wobec partnerów Sojuszu. Natomiast w dalszej perspektywie czasowej (po 2020 roku) można prognozować diametralne zmiany w odniesieniu do teorii walki. Znaczący rozmiar możliwych zmian wynika chociażby z trudnego do przewidzenia, coraz szybszego postępu technicznego i naukowego, które to w znaczący sposób zdecydują o przyszłym kształcie interesującej nas problematyki.

1.5. KONCEPCJA BADAŃ I ICH PRZEBIEG

Stosownie do przedstawionych wcześniej problemów, celów i hipotez dobrane zostały metody i narzędzia badawcze. Ich dobór podyktowany był dążeniem do uzyskania, wartościowego materiału badawczego, na możliwie najwyższym poziomie wiarygodności naukowej.

Przyjęte problemy badawcze były rozwiązywane przez skoncentrowanie uwagi na dotychczasowych doświadczeniach historycznych, ocenie rysujących się tendencji oraz ogólnej teorii zawartej w oficjalnych dokumentach narodowych, jak również sojuszniczych. Szczególną uwagę zwrócono na wyniki z przeprowadzonych doświadczeń i ćwiczeń oraz rezultaty programów badawczych.

We wskazanym zakresie były brane pod uwagę:

- Dokumenty normatywne NATO, regulaminy i instrukcje wydawane przez dowództwo NATO oraz kraje członkowskie tej organizacji;

¹⁹ NCW - Network Centric Warfare

- Opublikowane wyniki badań i dociekań;
- Podręczniki, instrukcje, materiały informacyjne i publikacje naukowe zawierające doświadczenia z przeprowadzonych ćwiczeń i szkoleń;
- Opisy zawarte w periodykach i opracowaniach specjalistycznych oraz w Internecie;
- Wyniki prac koncepcyjnych prowadzonych w MON, Dowództwie Wład i Akademii Obrony Narodowej, poświęconych różnym aspektom prowadzenia przyszłych działań bojowych, a w szczególności problemom prowadzenia działań obronnych.

Proces badawczy obejmował trzy etapy. Etap wstępny zawierał ustalenie zakresu, przedmiotu i celów badań, formułowanie wstępnych hipotez oraz niezbędnych do ich weryfikacji założeń badawczych. Z kolei drugi etap zawierał badania zasadnicze. Były one ukierunkowane na ustalenie podstawowych determinantów prowadzenia działań obronnych w obecnych i perspektywicznych warunkach. Natomiast etap końcowy sprowadzał się do weryfikacji uzyskanych wyników, korygowania wniosków i redagowania pracy.

Ze względu na charakter pracy, w szerokim zakresie wykorzystywane były metody teoretyczne. Wymagane tu było prowadzenie analiz porównawczych między zidentyfikowanym obecnym stanem wiedzy taktycznej obejmującej problematykę przygotowania i prowadzenia działań obronnych, a możliwymi kierunkami jej rozwoju. Porównań wymagały też osiągnięcia innych armii w interesujących nas zakresach wiedzy taktycznej. Zastosowano też elementy interpolacji, modelowania i symulacji rozwoju działań obronnych.

Terenem badań była Akademia Obrony Narodowej, a także wybrane szefostwa Dowództwa Wojsk Lądowych oraz dowództwa jednostek wojskowych.

1.6. METODY, TECHNIKI I NARZĘDZIA BADAWCZE

Pojęcie metody nie jest jednoznacznie rozumiane. Nowak S. pod pojęciem metody badawcze, rozumie: *pewne typowe i powtarzalne sposoby zbierania, analizy i interpretacji danych empirycznych, służące do uzyskania maksymalnie zasadnych*

*odpowiedzi na pytania problematyki badawczej*²⁰. Z kolei S. Kamiński metodą nazywa również (...) *sam tok operacji przy stawianiu zagadnień, ich rozwiązywaniu oraz uzasadnianiu i systematyzowaniu odpowiedzi, bądź także zespół przyjętych jako ramy lub wytyczne badania* (...) ²¹. Z powyżej przytoczonych definicji wynika, że metoda badań jest to sposób *podejścia oraz całość operacji powtarzających się, które prowadzą do zdobycia informacji o rzeczywistości, do rozwiązania określonego problemu*²².

Zaprezentowane wcześniej treści głównego i szczegółowych problemów badawczych, a także założone cele do osiągnięcia, wskazywały na potrzebę zastosowania wielu, zarówno teoretycznych, jak i empirycznych metod badawczych. Tak więc, zastosowane zostały zarówno teoretyczne, jak i empiryczne metody badawcze.

Metody teoretyczne: analiza i synteza, porównywanie, analogia i uogólnianie oraz indukcja i redukcja. Pozwoliły na sformułowanie szeregu wniosków, zbadanie ich przydatności w aktualnych realiach oraz wyselekcjonowanie zasadniczych treści uzyskanych rezultatów badawczych, obejmujących również przesłanki do formułowania wniosków dotyczących przygotowania i prowadzenia działań bojowych w terenie zabudowanym w przyszłych operacjach.

Metody empiryczne: obserwacja naukowa, badanie sądów i modelowanie. Posłużyły do zebrania wartościowego dla problematyki pracy, materiału empirycznego, który wykorzystano w zakresie weryfikacji projektowanych rozwiązań, dając podstawę do dokonywania ocen i uogólnień kończonych wnioskami.

Z uwagi na aspekt prognozowania, znaczącym dla badań było również, zastosowanie metod innowacyjnych, przede wszystkim w postaci *procedur heurystycznych*.

Podczas prowadzonych badań korzystano z różnorodnych **technik i narzędzi badawczych**. Przez **techniki badań** należy rozumieć kompleks sposobów zbierania materiału naukowego (danych) opartych na wytycznych prakseologicznych. Są to konkretne czynności i wskazówki posługiwania się określonymi środkami badawczymi. Wiele z nich może znaleźć zastosowanie w różnych metodach. Techniki badań to swoisty rodzaj instrukcji, która określa np. jak prowadzić ankietowanie, wywiad, te-

²⁰ Nowak S., *Metodologia badań społecznych*, Warszawa 1985, s. 46.

²¹ Kamiński S., *Nauka i metoda*, Lublin 1992, s. 202.

²² Bańka W., *Wstęp do metodologii badań społecznych w wojsku*, Warszawa 1986, s. 138.

stowanie itp., a zatem są to sposoby zdobywania szczegółowych informacji o przedmiocie badań²³. Natomiast *narzędzia badawcze* to różnorodne środki techniczne i dokumenty stosowane w badaniach, np. magnetofon, kamera video, aparat fotograficzny, kwestionariusz ankiety, arkusz obserwacji itp.

Podczas prowadzenia badań wykorzystano następujące **techniki badań**:

Technika analizy dokumentów – każdy dokument, rozpatrywany za pomocą tego rodzaju techniki, posiada dla badacza wartość niepowtarzalną. Stara się on znaleźć w nim zwłaszcza odzwierciedlenie indywidualnych właściwości charakterystycznych dla analizowanego wytworu i jego twórcy. Czyniono tak, polegając przeważnie na własnej intuicji i wyczuciu. Stąd też technika ta ma wyraźnie subiektywny charakter. Polega głównie na dowolnej interpretacji danego dokumentu przez poszczególnego badacza. Fakt ten znacznie utrudnia, a niekiedy wręcz uniemożliwia wszelkie intersubiektywne sprawdzanie końcowego wyniku przeprowadzonej interpretacji (analizy)²⁴. Z punktu widzenia zakresu badania dokumentu uznaje się, że ma ona charakter wewnętrzny i zewnętrzny²⁵. Analiza wewnętrzna polega na dokładnym poznaniu treści dokumentu, właściwym ich rozumieniu i wyjaśnieniu, w tym także na wyodrębnieniu z kontekstu składników pierwszoplanowych, myśli przewodnich i istniejących między nimi wzajemnych więzi. Warto podkreślić, że jest to najbardziej istotny rodzaj analizy pozwalający uzyskać badaczowi wymierne rezultaty badawcze. Z kolei analiza zewnętrzna dokumentu jest uzupełnieniem analizy wewnętrznej. Polega ona na ustaleniu czasu, warunków i okoliczności, w jakich powstał dokument, a także jego identyfikacji z autorem i adresatem, dla którego został sporządzony, czy też ewentualnego jego wpływu, jaki wywarł na bieg określonych wydarzeń²⁶.

Techniki obserwacyjne – do tego typu technik zaliczamy zarówno obserwację uczestniczącą²⁷, w której badacz aktywnie uczestniczy w procesach i zjawiskach podlegających badaniu, jak i otwartą, gdzie z kolei dokonuje się obserwacji, pozostając na

²³ C. Lewicki, *Zbiór zadań ze statystyki dla pedagogów*, Rzeszów 1996, s. 139.

²⁴ M. Łobocki, *Metody badań pedagogicznych*, Warszawa 1978, s. 237-240.

²⁵ Z. Zaczyński, *Praca badawcza nauczyciela*, Warszawa 1968, s. 176.

²⁶ Zaczyński Z., *Praca badawcza...op. cit.*, s. 177.

²⁷ Pilch T., *Zasady badań pedagogicznych*, Warszawa 1998, s. 78.

zewnątrz rozgrywanych wydarzeń. Sprawą zasadniczą w posługiwaniu się techniką obserwacyjną jest umiejętność rozumienia tego, co jawi się uszom i oczom badacza²⁸.

Techniki oparte na wzajemnym komunikowaniu się badacza z respondentami

– do tego typu technik zaliczamy wszystkie formy wywiadu, ankiety oraz sposoby zdobywania pisemnych niestandardowych wypowiedzi. Techniki te ze względu na rodzaj pośrednictwa między badaczem a respondentem możemy podzielić na:

- ***pośrednie*** – zalicza się do nich różne formy ankiet i sposoby zdobywania niestandardowych wypowiedzi. Zaletą tych technik jest to, że zachowania respondenta nie są modyfikowane obecnością osoby drugiej. Wadą zaś, że badacz nie ma możliwości ustalenia, w jakich warunkach odbywało się udzielanie informacji (np. czy nie było wpływu osób trzecich).
- ***bezpośrednie*** – w ich zakres wchodzi wszelkie odmiany wywiadu. Pozwalają one uniknąć wad technik opartych na pośrednim komunikowaniu się, ale sprzyjają pojawieniu się niebezpieczeństwa wpływu ankietera (badacza) na rodzaj uzyskiwanych informacji.

Wymienione wyżej metody, techniki i narzędzia badawcze zastosowane zostały w różnych etapach procedury badawczej, w zakresie stosownym do charakteru rozpatrywanego problemu.

Podsumowując, autorzy pragną jeszcze raz podkreślić, iż pomimo dużej staranności zespołu, precyzyjnego i przemyślanego doboru różnych metod, technik i narzędzi badawczych istniała określona trudność w weryfikacji poczynionych założeń. Pomimo wykorzystania różnorodnych dokumentów, takich jak: sprawozdania grup badawczych, wnioski z konfliktów lokalnych i sprawozdania z misji pokojowych, wniosków z wywiadu eksperckiego oraz zwrócenia w toku badań szczególnej uwagi porównanie szeregu dokumentów formalnych²⁹, opracowań naukowo-badawczych³⁰, jak i szeregu innych dokumentów o tematyce zbliżonej lub częściowo poświęconej rozpa-

²⁸ Sołoma L., *Metody i techniki badań socjologicznych*, Olsztyn 1995, s. 45-46.

²⁹ Np.: Doktryna narodowa. Operacje połączone OP/01, DWŁąd., Warszawa 2002.

³⁰ Np.: W. Kaczmarek, Główne założenia walki zbrojnej w ujęciu operacyjnym, AON, Warszawa 2003.

trywanej problematyce³¹ (np.: artykułów w zagranicznych periodykach wojskowych) dostrzec można pewien niedosyt w naukowym uzasadnieniu niektórych kwestii. Dlatego zdaniem autorów część z nich powinna być w przyszłości poddana ponownemu procesowi weryfikacji empirycznej, bowiem tylko takie podejście gwarantować będzie pełną obiektywność podjętych badań.

1.7. ZMIENNE I WSKAŹNIKI

W metodologii za *zmienne* zwykło się uważać cechy charakterystyczne wywołujące zdarzenia (zdarzenie), przy czym zachodzą one w określonych warunkach i posiadają określone cechy wywołujące je, towarzyszące im i spowodowane przez nie. T. Pilch definiuje je w sposób następujący: *W sumie, to, co daje się zaobserwować w każdym zdarzeniu lub zjawisku – to kilka podstawowych cech konstytutywnych dla danego zdarzenia, które przyjęło się w metodologii nazywać zmiennymi (...) Ustalenie i rejestracja zmiennych w badaniach jakiegoś zdarzenia czy procesu oznacza decyzję, pod jakim względem będziemy badać zdarzenie lub proces*³².

Zmienna zależna to zmienna, której zmiany są skutkiem oddziaływania zmiennych niezależnych. *Zmienna niezależna* jest zmienną, której zmiany nie zależą od zespołu innych zmiennych występujących w danym zbiorze³³. Badając wyspecyfikowany problem należy wybrać i nazwać cechy (zmienne), które tworzą i składają się na określone zjawisko. Te zmienne muszą być empirycznie poznawane, mierzone, liczne i opisywane. Ustalenie i rejestracja zmiennych w badaniach oznacza jednocześnie decyzję, pod jakim względem dane zdarzenie lub proces będzie badane. Przyjęte przez badacza zmienne nadają badaniom kierunek oraz określają ich cel.

Aby komunikatywnie opisać zmienne, ilościowe lub jakościowe, autorzy w niniejszym opracowaniu posłużyli się określonymi wartościami opisowymi, zwanymi *wskaznikami*. *Wskaźnik* – to pewna cecha, zdarzenie lub zjawisko na podstawie,

³¹ Np.: W. Lind, *Understanding Fourth Generation War*, Military Review nr wrzesień - październik, Fort Leavenworth 2004.

³² Pilch T., *Zasady badań pedagogicznych*, op. cit., s. 31.

³³ W opisie teoretycznym wykorzystano następujące źródła: T. Pilch, *Zasady badań pedagogicznych*, Warszawa 1995, s. 31-35; T. Majewski, *Czynniki racjonalizujące ocenianie osiągnięć kadetów w nauczaniu – uczeniu się przedmiotów wojskowych*, Warszawa 1998, s. 63-66; B. Szulc i inni, *Pomiar motywacji studentów AON do rozwoju kompetencji kierowniczych*, Warszawa 2000, s. 25-27; K. Borzęcki, *Leksykon podręczny*, Olsztyn 1994, s. 29.

którego wnioskujemy z różnym prawdopodobieństwem, iż zachodzi zjawisko, które nas interesuje.

Autorzy musieli rozstrzygnąć problem: *czy istnieje możliwość określenia zmiennych i wskaźników obronnych w procesie identyfikacji czynników wpływających na operacje?* Wstępne oceny potwierdziły taką możliwość i potrzebę, gdyż zależy nam przede wszystkim na określeniu kierunków i istoty zmian. Ze względu na charakter rozwiązywanego problemu, określane zmienne wyrażane mogą być głównie pod względem jakościowym.

Biorąc pod uwagę przedmiot badań oraz przyjęte hipotezy badawcze, jako *zmienną niezależną* przyjęliśmy skalę opisywanego zjawiska (poziom operacyjny), ogólny cel – realizację postawionych zadań w możliwie krótkim czasie, przy minimalizacji strat osobowych. Z kolei do *zmiennych zależnych*, w odniesieniu do całości badanej problematyki należy zaliczyć:

- czynniki warunkujące skład organizacyjny i wyposażenie wojsk przeznaczonych do prowadzenia operacji;
- czynniki warunkujące sposoby przygotowania operacji .
- czynniki warunkujące formy i sposoby prowadzenia operacji;

Wskaźnikami w niniejszej pracy będą *wskaźniki empiryczne*. Służą one do opisu (oceny), lub uznania zmiennych za istniejące na podstawie empirycznej obserwacji częściowej. W naszym przypadku grupy wskaźników decydują np. o zakwalifikowaniu do określonego etapu – przygotowania czy też prowadzenia operacji. Takie cechy jak: skala danego zjawiska, jego ewolucja możliwe kierunki przemian są wskaźnikami określającymi zmienne.

Stąd zamiarem autorów jest dokonywanie analiz i ocen występujących zmiennych przez odpowiedni dobór wskaźników, które pozwolą na wyprowadzenie wniosków o możliwie najwyższym poziomie prawdopodobieństwa.

Rozdział II

WSPÓŁCZESNE DZIAŁANIA OPERACYJNE - IDENTYFIKACJA PROBLEMU

2.1. OPERACJA – DEFINICJA ZJAWISKA

Przed rozpoczęciem rozważań na temat operacji, w ich obecnym i perspektywicznym ujęciu, za celowe należy uznać przytoczenie jej definicji w pewnym chronologicznym ujęciu.

Pierwszą definicję sformułował S. Mossor. *Operacja to „(...) zgranie kilku walk bądź kilkudniowych serii walk, prowadzonych oddzielnie na kilku zbieżnych kierunkach, nieraz bardzo odległych od siebie. Ta kombinacja wielokierunkowego działania do jednego celu przy pomocy kilku zgrupowań o różnej sile stanowi zasadniczą cechę operacji”*³⁴. Jest to definicja, która, chociaż jeszcze funkcjonuje, ze względu na zmianę celów działań militarnych powoli traci na znaczeniu.

Podobne ujęcie tego terminu można znaleźć w Słowniku terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego. *„Operacja – uzgodnione co do celu, miejsca i czasu bitwy, walki, uderzenia ogniowe i manewry poszczególnych rodzajów sił zbrojnych i wojsk, prowadzone pod jednym dowództwem dla osiągnięcia celu strategicznego przy minimalnych stratach własnych”*³⁵.

Pewien uniwersalizm w rozumieniu współczesnego zjawiska operacji proponuje J. Zieliński. *„Operacja – zespół różnorodnych działań (obronnych, zaczepnych, opóźniających) związków operacyjnych lub specjalnie wydzielonych zgrupowań ukierunkowanych na osiągnięcie celu strategicznego (operacyjnego). Obejmuje skoordynowane działania, czasowo i przestrzennie realizowane przed starciem zbrojnym, w trakcie (bitwy, walki) oraz działania po starciu w czasie pokoju, kryzysu i wojny.”*³⁶

³⁴ S. Mossor, *Sztuka wojenna w warunkach nowoczesnej wojny*, MON, Warszawa 1986, s.199.

³⁵ Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON, Warszawa 2002.

³⁶ J. Zieliński, *Podstawowe założenia dydaktyki sztuki operacyjnej*, AON, Warszawa 2002, s.50.

Analiza przedstawionych oraz innych definicji pozwala na sformułowanie tezy: definiowanie operacji na przestrzeni dziejów wskazuje, iż rozumienie jej bardziej było ukierunkowane na to, co należy wykonać w jej trakcie, a nie na to czemu działanie ma służyć. Uzasadnieniem tej tezy są treści przedstawione w dalszej części tego rozdziału.

W dotychczasowej klasyfikacji dokonano podziału operacji na militarne i operacje wsparcia pokoju. Klasyfikacja ta nie wynika z określonego kryterium, a z opisu zjawiska. Do operacji militarnych zaliczono operacje: zaczepne, obronne i opóźniające. Natomiast do operacji wsparcia pokoju zaliczono operacje: utrzymania pokoju, wymuszania pokoju, zapobiegania konfliktom, tworzenia pokoju, budowania pokoju oraz humanitarne. Z przyjętej klasyfikacji wynika, iż operacje militarne³⁷ dotyczą zjawiska prawnego, którym jest wojna³⁸. Stąd zasadnym jest nazywać je operacjami wojennymi. W operacjach wsparcia pokoju zakłada się działanie narzędziami i metodami walki zbrojnej na sytuacje kryzysowe, dlatego adekwatną nazwą jest operacja reagowania kryzysowego.

W operacjach pokojowych używa się narzędzi walki, ale cele osiąga się metodami działania pokojowego, stąd operacje pokojowe. Za podstawowe kryterium klasyfikacji operacji celowo jest przyjąć cel i sposób jego osiągnięcia (rys. 1). Podstawą określenia celu militarnego operacji jest cel polityczny osiągnięty w konflikcie. Wskazuje to jednoznacznie na poszanowanie clausewitzowskiej zasady supremacji polityki nad strategią

Operacje wojenne wynikają z zagrożeń bezpośrednich³⁹ lub ekspansjonistycznej polityki⁴⁰ wobec innych podmiotów prawnych na arenie międzynarodowej. W za-

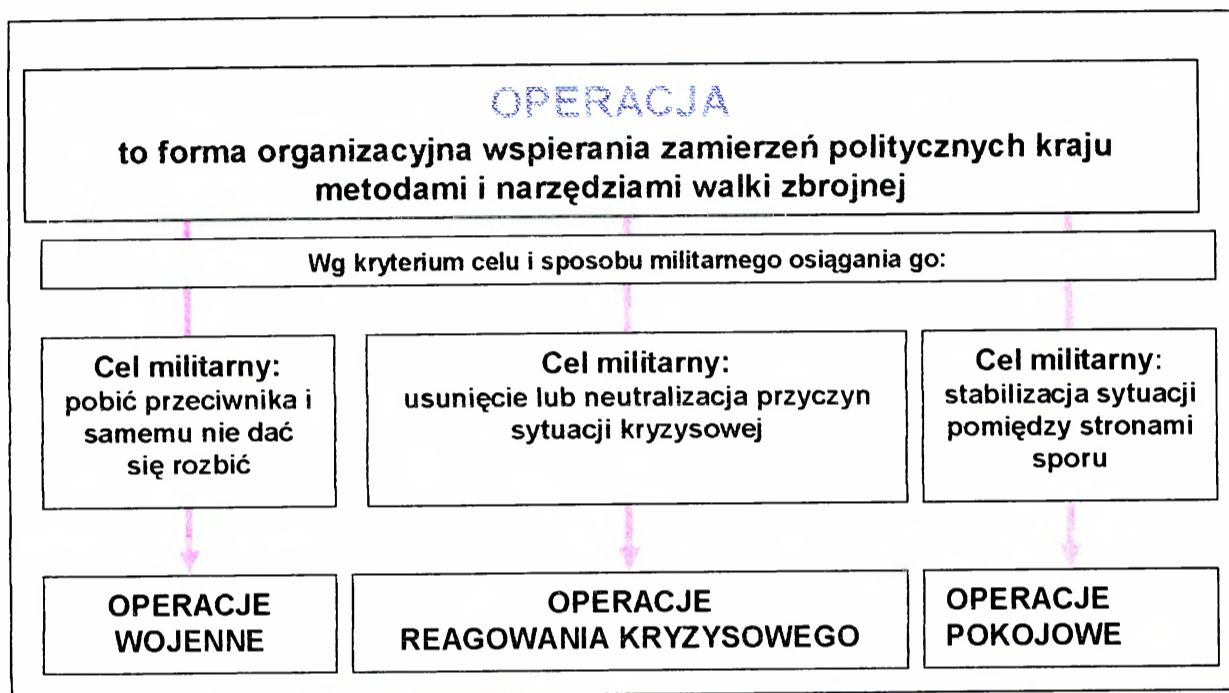
³⁷ „Militarny – mający związek z wojskiem lub wojskowością; wojskowy” Słownik współczesnego języka polskiego, wyd. Reader’s Digest, Warszawa 1998. *W przymiotnikowym rozumieniu pojęcia operacji, każda z nich jest militarna, bowiem uczestniczy w każdej wojsko. Stąd celowo jest zmienić desygnat zjawiska operacji.*

³⁸ „Wojna stan funkcjonowania państwa charakteryzujący się istnieniem ostrego konfliktu zewnętrznego lub wewnętrznego rozwiązywanego środkami przemocy, angażujący gros potencjału państwa.” Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON, Warszawa 2002.

³⁹ Zagrożenia bezpośrednie dotyczą zagrożenia naruszenia lub naruszenie jednego z czynników suwerenności kraju. Zagrożenia bezpośrednie są typowe dla konfliktów, w których przedmiotem sporu jest terytorium, jako czynnik państwowotwórczy.

⁴⁰ „Ekspansjonizm – polityka imperialna, której celem jest rozszerzanie wpływu na politykę i gospodarkę innych krajów lub zagarnięcie terytorium innych państw; polityka mocarstwowa, neoimperializm.” Słownik współczesnego języka polskiego, wyd. Reader’s Digest, Warszawa 1998.

grożeniach bezpośrednich nadal mają rację bytu tradycyjne działania obronne, zaczepne i opóźniające, których bezpośrednim zadaniem jest zachowanie suwerenności i nienaruszalności terytorialnej własnego kraju lub państwa sprzymierzonego. W przypadku osiągnięcia agresywnych celów polityki kraju, podstawowym sposobem wspierania zamierzeń politycznych są działania zaczepne.

Rys. 1. Klasyfikacja operacji

Prowadzenie operacji wojennych wymaga głębokiej reformy ich koncepcji, nie można ich postrzegać wg założeń panujących w sztuce wojennej do rozpadu Układu Warszawskiego. Dopuszczalność prowadzenia operacji wojennych warunkowana jest założeniami art. 5 Karty Narodów Zjednoczonych. Do warunków prawnych zezwalających na ich prowadzenie można zaliczyć: bezpośrednia obronę suwerenności i nienaruszalności terytorialnej kraju; bezpośrednia obronę suwerenności i nienaruszalności terytorialnej państwa sojuszniczego; zagrożenie pośrednie suwerenności lub bezpieczeństwa⁴¹ kraju lub państwa sojuszniczego.

⁴¹ „Bezpieczeństwo jest definiowane jako wolność od zagrożeń stwarzających ryzyko dla przetrwania państwa. Bezpieczeństwo narodowe, czyli bezpieczeństwo państwa, dotyczy zapewnienia jego integralności terytorialnej, suwerenności, swobody wyboru drogi politycznej oraz warunków do dobrobytu i rozwoju.” Por., J. Czaputowicz, Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego państwa – aspekty teoretyczne [w:] Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego państwa, wyd., Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2003, s.13.

Operacje reagowania kryzysowego wynikają z zagrożeń pośrednich. Charakter współczesnych zagrożeń pośrednich⁴² nie zawsze wymaga rozwiązywania sytuacji kryzysowej⁴³ metodami walki zbrojnej. W pierwszej kolejności stosowane są instrumenty polityczne i gospodarcze rozwiązywania sytuacji kryzysowej. W przypadku, kiedy stają się one nieskuteczne wymagane jest zastosowanie militarnych narzędzi, doprowadzających do oczekiwanych zachowań politycznych. Ogólnym celem militarnym tych operacji jest usunięcie lub neutralizacja przyczyn sytuacji kryzysowej i niedopuszczenie do eskalacji ich w wojnę. W operacjach reagowania kryzysowego siły interweniujące, podobnie jak w operacjach pokojowych, powinny kierować się bezstronnością, bowiem nie są one stroną w konflikcie. Istotą operacji reagowania kryzysowego w pierwszej kolejności powinno być działanie na przyczyny sytuacji kryzysowych, a nie na ich skutki.

Pod pojęciem operacji reagowania kryzysowego rozumiane są sojusznicze, wielonarodowe i wielofunkcyjne działania militarne i niemilitarne wychodzące w swych celach militarnych poza art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego. Celem operacji reagowania kryzysowego jest: wspieranie bezpieczeństwa zbiorowego; zapobieganie rozprzestrzenianiu się konfliktu na ościennie kraje oraz niesienie pomocy humanitarnej. W ramach operacji reagowania kryzysowego prowadzone są: akcje ratownicze, ewakuacyjne i humanitarne, świadczenie pomocy w przypadkach katastrof lub klęsk żywiołowych, operacje wsparcia pokoju, operacje militarne o ograniczonym celu.⁴⁴

Operacje pokojowe realizowane są z mandatu światowej lub regionalnej organizacji pokojowej. W operacjach tych uczestniczą siły zbrojne, ale celem ich działania

⁴² Zagrożenia pośrednie nie naruszają czynników suwerenności kraju, ale po ich eskalacji mogą bezpośrednio zagrażać zbiorowemu bezpieczeństwu. Stąd zasadne jest działanie na przyczyny sytuacji kryzysowej w etapie, gdy stanowią one zagrożenie pośrednie. Zagrożenie pośrednie po ich eskalacji może przerodzić się w zagrożenie bezpośrednie. Użycie sił zbrojnych i rozwiązywanie sytuacji kryzysowych metodami walki zbrojnej powinno być środkiem ostatecznym i nie powinno doprowadzać do pobicia przeciwnika wg warunków walki zbrojnej, a stworzenie płaszczyzny do działań stabilizujących sytuację.

⁴³ „Kryzys - sytuacja powstała w wyniku załamania się stabilnego dotąd procesu rozwoju, grożąca utratą inicjatywy i koniecznością godzenia się na przyjmowanie niekorzystnych warunków wymagająca podjęcia zdecydowanych wszechstronnych kroków zaradczych.” Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON, Warszawa 2002.

⁴⁴ Zob., MC 327/2

nie jest pobicie przeciwnika, ponieważ siły pokojowe nie są stroną w konflikcie. Operacje pokojowe to forma organizowania i prowadzenia wielofunkcyjnych działań zmierzających do deeskalacji lub usuwania napięć militarnych w rejonie konfliktu pod auspicjami światowej lub regionalnej organizacji pokojowej. Celem tych operacji jest utrzymanie lub przywrócenie pokoju, ewentualnie zmuszenie stron sporu do zachowań oczekiwanych przez społeczność międzynarodową.

2.2. PODSTAWOWE UWARUNKOWANIA OPERACJI MILITARNYCH

Operacje militarne we współczesnym świecie, podobnie jak w przeszłości, u swoich podstaw warunkowane są koniecznością osiągnięcia tradycyjnego celu walki zbrojnej: zdobyć, utrzymać, nie dać się rozbić, rozbić stronę przeciwną. Jednakże, jak wskazują przeprowadzone badania, ich rzeczywisty współczesny kształt wynika z ewolucji wyzwań i zagrożeń. Ponieważ wiele z tych nowych wyzwań i zagrożeń ma charakter międzynarodowy, należy oczekiwać, iż współczesny model operacji, użycie w niej sił zbrojnych, będzie adekwatny do zagrożeń, a działania prowadzone będą przez zgrupowania międzynarodowe.

Jednak, jak wskazują badania, operacje wojenne mogą zaistnieć głównie pomiędzy:

- państwami o nieukształtowanych systemach społeczno-politycznych;
- państwami o nieuregulowanych stosunkach politycznych, w tym głównie granicznych i narodowościowych;
- światową organizacją pokojową i realizującymi jej zadania wielonarodowymi siłami pokojowymi, a podmiotem zagrażającym bezpieczeństwu zbiorowemu.

Z powyższych scenariuszy wynika teza, iż hipotetycznym źródłem przyszłych konfliktów militarnych mogą być państwa o niestabilnych i niedemokratycznych strukturach. W otoczeniu Polski nie występują realnie tego typu zagrożenia militarne⁴⁵, jednak zupełnie wykluczyć ich nie można. Jednakże taki stan, wynikający z dobrych stosunków międzynarodowych, nie panuje w całym świecie i dlatego należy

⁴⁵ Potwierdzeniem tej tezy jest „Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej” podpisana przez Prezydenta RP 9.09. 2003.

liczyć się z koniecznością pośredniej obrony granic RP, wynikającą ze zobowiązań sojuszniczych lub poczucia odpowiedzialności za światowy pokój.

Przedstawione powyżej uwarunkowania, pozwalają przewidywać przyszłe operacje militarne jako sojusznicze i wielonarodowe operacje połączone, a udział w nich naszych sił zbrojnych będzie wynikał z bezpośredniego i pośredniego zagrożenia bezpieczeństwa państwa.

Dotychczasowy model operacji budowany był na klasycznych zagrożeniach wojennych, w których przedmiotem sporu było zazwyczaj terytorium, znajdujące się tam bogactwa i chęć panowania na nim przez hipotetycznego przeciwnika. Współczesność wskazuje jednak, iż źródłem obecnych sporów przestało być terytorium i jego zasoby. Na marginesie warto zauważyć, że jeżeli przedmiotem sporu będzie terytorium⁴⁶ to tradycyjny model działania (rozpoznać, ukierunkować, zatrzymać, rozbić lub stworzyć warunki do uczestnictwa wojsk Sojuszu) jest w pełni adekwatny do realizacji tego typu działań – obrony zagrożonego obszaru. Jednak taki model i scenariusz operacji jest bardzo mało prawdopodobny, bowiem obecnie źródłem bogactwa staje się informacja i wiedza, a nie terytorium⁴⁷.

Współcześnie coraz częściej wskazuje się na zagrożenia inne niż prowadzenie regularnych działań wojennych (przeciwdziałanie agresji). Oznacza to, iż w sytuacji militarnej rozwiązywania sporów nikt nie będzie pragnął zdobywać terytorium strony przeciwnej i utrzymywać je. Wymaga to bowiem zaangażowania dużej liczby sił lądowych, powoduje zazwyczaj duże straty w trakcie i po działaniach wojennych.

Jak wynika z przeprowadzonych badań, w obecnych i perspektywicznych uwarunkowaniach, zasadniczym celem działania hipotetycznego przeciwnika będzie zniszczenie lub obezwładnienie ośrodków decydujących o sile państwa. Jest to potwierdzenie tezy T. Kotarbińskiego, który twierdził, iż w walce zbrojnej „(...) zwycię-

⁴⁶ Terytorium, jako przedmiot sporu jawi się na świecie pomiędzy państwami o nie uregulowanych stosunkach politycznych (np. Indie – Pakistan), pomiędzy państwami budującymi swoją tożsamość narodową i terytorialną (np. Izrael – Palestyna; państwa na obszarze byłej Jugosławii oraz byłego ZSRR; państwa afrykańskie, państwa w Azji Południowo-Wschodniej) w konfliktach narodowo-wyzwoleńczych (obszary byłego ZSRR oraz byłej Jugosławii, obszary zamieszkiwane przez Kurdów). Natomiast wszelkie prognozy wskazują, iż Europa Zachodnia i Środkowa nie będzie źródłem konfliktów terytorialnych.

⁴⁷ B. Balcerowicz, „Pokój i nie-pokój”, Bellona, Warszawa 2002, s.101.

za ten, kto uniezależnia późniejszą realizację celu walki od dalszych działań przeciwnika przy zachowaniu zależności realizacji celu walki od dalszych działań własnych. (...) Zwycięża się w tym rozumieniu, kiedy skutkiem naszych zabiegów rozpoczyna się sytuacja niezależności celu walki od działania strony przeciwnej”⁴⁸. Oznacza to, że w obecnych i przyszłych operacjach przeciwnik musi zostać doprowadzony do położenia, w którym jego próby przeciwdziałania są nieskuteczne⁴⁹.

W tym miejscu rodzi się pytanie: jak postępować, jak organizować i prowadzić przyszłe operacje, aby uniezależnić się od działania przeciwnika, skutecznie im przeciwdziałać? Bowiem zgodnie ze scenariuszem, jaki jest pokłosiem najnowszych doświadczeń, jeżeli hipotetyczny agresor będzie próbował wyrzucić presję na ośrodkach władzy politycznej, to nie musi ich zdobywać, a nawet niszczyć. Wystarczy, że systematycznie będzie pograżał w chaosie życie gospodarcze i społeczne atakowanego kraju. Jak bronić się przed takim działaniem?

W sytuacji, w której hipotetyczny przeciwnik nie zamierza zdobywać terytorium strony przeciwnej traci rację bytu opisany dotąd model operacji opóźniającej i obronnej. Kwestią pierwszoplanową w tej sytuacji staje się rozwijanie teorii działań obronnych, ale nie w aspekcie utrzymania terenu, lecz w aspekcie uniezależnienia się od celu działania przeciwnika. Stąd też, jak wskazują badania, teoria operacji obronnej ewoluuje w kierunku zagwarantowania bezpieczeństwa (obrony) ważnych obiektów przed zniszczeniem ich na skutek uderzeń raketowych i lotnictwa lub działania sił specjalnych.

Zgodnie z tym modelem operacji jednym ze sposobów realizacji postawionych zadań może być obrona ważnych obiektów. Według teorii J. A. Wardena III, istnieje pięć kategorii obiektów, które mogą być celami militarnymi. Są to:

- **Przywódcy** państwa lub wrogiej organizacji, których likwidacja spowoduje zanik przyczyn sytuacji kryzysowej.

⁴⁸ T. Kotarbiński, *Hasło dobrej roboty*, WP, Warszawa 1984, s. 128.

⁴⁹ W trakcie nalotów NATO na Jugosławię w 1999 roku siły serbskie nie były w stanie przeciwstawić się takiej metodzie prowadzenia wojny. Siły serbskie realizowały w ograniczonym zakresie obronę powietrzną i przeciwlotniczą, ale nie były zdolne do wykonania uderzeń na bazy NATO.

- **Zasadnicze elementy wrogiej organizacji**, których zniszczenie spowoduje zanik sytuacji kryzysowej.
- **Infrastruktura**, która odgrywa wiodącą rolę w organizacji życia gospodarczego i społecznego.
- **Spoleczeństwo**, ale nie jako cel bezpośredniego ataku, a jako pośredni efekt dezorganizacji życia społecznego.
- **Sily zbrojne**, głównie te elementy, które w pierwszej kolejności mogą zagrażać realizacji zadań militarnych.

Przy takim scenariuszu działań, jak wskazują przeprowadzone badania, niezwykle istotne stają się dwie kwestie. Po pierwsze – aby skutecznie przeciwdziałać tego typu zagrożeniom należy posiadać odpowiednie (stosunkowo duże) siły i środki, aby zabezpieczyć ważne obiekty. W systemie bezpieczeństwa państwa jest tak wiele naczyń połączonych, że trudno będzie zapewnić wszystkim właściwy poziom bezpieczeństwa. Po drugie - czy rzeczywiście hipotetyczny przeciwnik będzie w stanie zrealizować założone cele bez zdobywania terytorium, czy samo oddziaływanie środkami militarnymi będzie wystarczającym środkiem, dla wywarcia presji lub osiągnięcia celu?

Powyższe kwestie spróbujmy zderzyć z doświadczeniami z najnowszych konfliktów zbrojnych. Wnioski z wojny Irackiej w 2003 roku można wykorzystać rozpatrując zarówno kwestie klasycznych działań militarnych, jak i koncepcji nowego typu związanych z opanowaniem ośrodków władzy, a nie terytorium. W warunkach tej wojny występowały klasyczne cele militarne: rozbicie armii i opanowanie terytorium przeciwnika, jednak praktyka wskazuje, że jeżeli nawet morale obrońców jest niskie, to jednak tam, gdzie prowadzono obronę, działania wojsk koalicji były spowolnione. Istotnym w tej sytuacji jest rozstrzygnięcie pytania, czy była to operacja starego typu, czy też jej założenia były bardziej współczesne. Trudno jednoznacznie odpowiedzieć na tak postawione pytanie. Wojska koalicji wtargnęły na terytorium Iraku, bowiem takie działanie wynikało z konieczności fizycznego obalenia Sadama Husejna i uzyskania panowania nad ośrodkiem politycznym i militarnym Iraku. Więc nie terytorium a inne (wskazane) cele legły u podstaw koncepcji tej operacji. Wniosek ten, jak i prze-

prorowadzone rozważania pozwalają na postawienie tezy: jeżeli w przyszłości potwierdzi się teza o zanikaniu zagrożeń na tle terytorialnym to współcześnie postrzegane operacje: opóźniające, obronne i zaczepne nie mają racji bytu w sztuce wojennej.

Konsekwencją tych działań jest konieczność przewartościowania teorii operacji, w skład której wchodzić będą zarówno działania o charakterze obronnych, jak i zaczepnym, a ich skala będzie adekwatna do zagrożeń i zakładanych (osiąganych) celów. Nie jest celowe bronienie i utrzymywanie „wszystkiego”, bo prawdopodobnie nikt nie będzie próbował nawet tego zdobywać. Obrona jest antynomią natarcia, jeżeli nie wystąpi natarcie, to nie celowa jest organizacja obrony. Nie ulega więc wątpliwości, że zmiana metod osiągania celu militarnego przez stronę przeciwną, wymusi zmiany metod postępowania hipotetycznego obrońcy.

Jeżeli w przyszłości potwierdzą się tezy o niecelowym zdobywaniu i utrzymywaniu terenu, to również ulegnie przewartościowaniu cel walki zbrojnej (tabela 1).

Tabela 1. Ewolucja celu zbrojnych działań wojennych

Pierwotnie	Współcześnie	W przyszłości
Zniszczenie sił zbrojnych strony przeciwnej	Zniszczenie obiektów decydujących o sile sił zbrojnych strony przeciwnej Pozbawienie woli walki sił zbrojnych strony przeciwnej	Załamanie woli walki przeciwnika
↓	↓	↓
Zdobycie terytorium przeciwnika i utrzymywanie go w celu czerpania korzyści wynikających z jego bogactw	Zajęcie terytorium przeciwnika i utrzymywanie go do czasu osiągnięcia celu politycznego wojny	Dezorganizowanie życia gospodarczego i społecznego na terytorium przeciwnika bez zajmowania go do czasu osiągnięcia celu politycznego wojny

Wynika stąd, że jeżeli w sztuce wojennej będzie taki kierunek ewolucji, to traci rację bytu realizacja celów walki zbrojnej w formie operacji obronnej i zaczepnej. Natomiast wykształci się ogólne pojęcie **OPERACJA**, ale inaczej postrzegana, przez pryzmat innych celów politycznych i militarnych.

Inny, współczesny i przyszłych charakter operacji, wymaga zdefiniowania na nowo cech, które można jej przypisać. Cechą współczesnej operacji połączonej jest wielokierunkowe oddziaływanie na jej cel. Pojęcie wielokierunkowości jest tożsame z już istniejącymi zapisami. Na przykład, w rozumieniu Mossora wielokierunkowość wyrażała się w działaniu różnych zgrupowań lądowych. Takie rozumienie wielokierunkowości wydaje się jednak nie adekwatne do współczesnych i perspektywicznych uwarunkowań. Bowiem, jak wskazują badania: obecnie i w przyszłości wielokierunkowość w operacji należy postrzegać, jako wielowariantowe, wielonarodowe, połączone działanie na cel militarny operacji z różnych środowisk walki. Wielokierunkowość, to również różne sposoby osiągania celu operacji ze względu na różności działania jej uczestników.

Konsekwencją tak przyjętych kryteriów jest postawienie tezy: Celem militarnym hipotetycznej operacji nie będzie ustanowienie stanu posiadania, tak jak jest to dotychczas, a spowodowanie zamierzonego efektu politycznego.

Takie założenie wydają się być zasadne, zwłaszcza w konfliktach, w których celem będzie kształtowanie pokoju. Celem politycznym takich operacji powinien być pokój osiągany na warunkach prawa międzynarodowego. Dlatego też, z reguły nie będzie występowała konieczność zdobywania i utrzymywania terytorium. W konsekwencji w ramach ogólnego pojęcia operacji nie będzie postrzegany priorytet zadania: zdobyć i utrzymać. Terytorium może odgrywać ważną rolę w następnym etapie kształtowania pokoju, gdy zadania przejmą siły stabilizujące. Hipotetyczne uwarunkowania prowadzenia operacji o charakterze pokojowym metodami walki zbrojnej wskazują na ewolucję operacji, wskazują też na potrzebę wprowadzenia pewnego uniwersalizmu w rozumieniu współczesnego zjawiska operacji.

Ten warunek spełnia definicja zaproponowana przez J. Zielińskiego. Przyszłe operacje, tak jak i współczesne, nie będą jednolite pod względem sposobu prowadzenia walki zbrojnej. Podobnie jak współcześnie, w przyszłości operacje będą kombinacją różnych sposobów prowadzenia walki zbrojnej w ramach osiągania celu strategii militarnej.

Potwierdzeniem tych założeń są chociażby doświadczenia z działań militarnych w Afganistanie i Iraku. Rodzi się zatem pytanie, czy działania militarne Koalicji

w Afganistanie można nazwać operacją zaczepną, a działania Talibów operacją obronną? Była to raczej kombinacja połączonych działań zaczepnych i specjalnych, a nawet humanitarnych. Nie ulega wątpliwości, że była to operacja, gdzie cele militarne i sposób ich realizacji były podporządkowane priorytetowi celów politycznego konfliktu. Z kolei operacja koalicji w Iraku, w 2003 roku, posiada cechy operacji zaczepnej, ze względu na pozorną dążność do panowania na terytorium przeciwnika. Prowadzona ona była metodą powietrzno-lądowych działań rajdowych. Jej odmiennością, która jest zarazem wyrazem jej nowego charakteru, adekwatnego do wymogów współczesności, było unikanie starć z przeciwnikiem. Ta nowoczesność wynikała również z, uzyskanego na drodze oddziaływania militarnego, braku ducha woli walki u przeciwnika. Bezpośrednie starcia zbrojne przeciwstawnych stron miały charakter bojów toczonych na drodze rajdu do Bagdadu.

Jak wynika z przeprowadzonych rozważań, zasadniczym celem zmagania przestało być zniszczenie sił zbrojnych przeciwnika. We współczesnych operacjach wskazuje się, iż celem jest zniszczenie lub obezwładnienie centrum grawitacji siły przeciwnika. Wskazuje to jednoznacznie na charakter operacji, w których zabiera się stronie przeciwnej możliwość wpływania na własny cel walki zbrojnej, a nawet kierowanie życiem społecznym państwa lub organizacji.

Taki charakter działań coraz częściej mają współczesne konflikty. „Jeśli potrafisz zmusić wroga do poddania się bez walki, nikt nie zaprzeczy twojej wartości.”⁵⁰ Takie postrzeganie przyszłych konfliktów determinowane jest mechanizmem coraz szerszej demokratyzacji współczesnego świata. Wynika stąd, że przyszłe operacje nie będą determinowane sposobem realizacji zadań obronnych czy zaczepnych. Nie będą też warunkowane zniszczeniem sił zbrojnych strony przeciwnej. Za to zasadniczym warunkiem determinującym ich prowadzenie będzie bezpośrednio wymuszenie decyzji politycznej na stronie przeciwnej, której wynikiem nie musi być zniszczenie sił zbrojnych lub infrastruktury gospodarczej.

Celem militarnego działania będą obiekty stanowiące o sprawności działania sił zbrojnych strony przeciwnej oraz wybrane obiekty gospodarcze, których zniszczenie

⁵⁰ Sun Tzu, *Sztuka wojny*, Wyd. Przedświt, Warszawa 1994, s.49.

zdezorganizuje życie społeczne i gospodarcze. Można zatem postawić tezę, że **przyszłe operacje militarne będą miały charakter wielonarodowych i sojuszniczych operacji połączonych, których efektem końcowym będzie określony nie zniszczeniami i poziomem zdobyczy, a wymuszeniem celu politycznego konfliktu.**

Nowoczesne postrzeganie **operacji** oraz ewolucji tego pojęcia, wskazuje, iż obecne, jak i perspektywiczne, działania militarne powinny być ukierunkowane na przyczyny kryzysu, a nie na jego skutki. Wymaga to wczesnego zdefiniowania przyczyn sytuacji kryzysowych zagrażających zbiorowemu bezpieczeństwu, oraz uzyskania mandatu organizacji pokojowej dla wielonarodowych lub sojuszniczych sił połączonych. BOWIEM warunkiem przestrzegania prawa międzynarodowego i kształtowania pokoju w tego typu operacjach, realizowanych metodami walki zbrojnej, powinien być mandat organizacji pokojowej.

Dostrzegać przy tym należy, iż operacje prewencyjne skierowane na przyczyny kryzysu, a nie na jego skutki z reguły będą budziły kontrowersje społeczne (międzynarodowe)⁵¹. Dlatego też, przed organizowaniem przyszłych operacji militarnych wymagana jest szersza informacja dotycząca przewidywanych skutków eskalacji sytuacji kryzysowej.

Jak wynika z przeprowadzonych badań wymogiem przyszłości będzie też krótkotrwałość konfliktu, jego deeskalacja, precyzja w jego likwidacji i minimalizacja strat osobowych po obu stronach konfliktu, szczególnie wśród ludności cywilnej. Taki stan rzeczy po raz kolejny pozytywnie weryfikuje tezę o konieczności prowadzenia prewencyjnych operacji kierowanych na przyczyny sytuacji kryzysowych, a nie na ich skutki – patrz rysunek.

⁵¹ Jeżeli operacja militarna jest prowadzona w odpowiedzi na skutki sytuacji kryzysowej budzi mniej emocji społecznych, ponieważ dostrzegane są negatywne efekty sytuacji kryzysowej.

Rys. 2. Uwarunkowania prowadzenia operacji prewencyjnych

Operacje o charakterze prewencyjnym wymagają opracowania i zdefiniowania ich warunków prowadzenia, zasad uczestnictwa sił zbrojnych w wielonarodowych lub sojuszniczych zgrupowaniach zadaniowych oraz procedur operacyjnego działania. Do głównych cech operacji prewencyjnych należy zaliczyć:

- cel polityczny – pokój na warunkach prawa międzynarodowego;
- cel militarny – działanie na źródła militarne i gospodarcze sytuacji kryzysowej;
- krótkotrwałość konfliktu;

- minimalizację strat;
- precyzję działania.

Istota operacji prewencyjnych warunkowana jest innym rozumieniem celu walki zbrojnej. Celem walki zbrojnej w przyszłych operacjach powinno być ograniczone niszczenie tylko tych elementów, które bezpośrednio:

- wpływają na załamanie woli walki przeciwnika;
- zagrażają bezpieczeństwu własnym środkom wykonującym zadania bojowe;
- wymuszają oczekiwane zachowania polityczne.

Tak więc, cel operacji prewencyjnych to niszczenie lub obezwładnianie źródeł zagrażających bezpieczeństwu zbiorowemu. W takim rozumieniu operacji, bitwa, jako środek zmierzający bezpośrednio do osiągnięcia celu politycznego, będzie postrzegana jako jednostronne dążenie do precyzyjnych uderzeń na obiekty decydujące o sile przeciwnika. Zanika więc tradycyjny charakter bitwy, do której strony konfliktu dążyły pierwotnie. Bitwa coraz częściej będzie nabierała cech „jednostronnego dyktatu” i będzie warunkowana skalą uderzenia uprzedzającego, tożsamego ze skalą i rozmachem operacji prewencyjnej.

Nowoczesne operacje prewencyjne powinny być tak przygotowane, aby w pierwszej kolejności obezwładnić systemy strony przeciwnej, które mogą zagrażać realizacji jej celu militarnego. Główną rolę w takich operacjach powinny zatem odgrywać precyzyjne systemy uderzeniowe oraz siły specjalne.

W podsumowaniu prowadzonych rozważań dotyczących operacji należy podkreślić, iż prognozy początku XXI wieku wskazują, iż:

1. Mało prawdopodobna jest destabilizacja pokoju w Europie w formie wojny, ze względu na umacnianie się demokracji, ustabilizowane granice, dążność do integracji gospodarczej, politycznej i militarnej oraz zacieranie się dysproporcji społecznych;
2. Zagrożeniem dla światowego bezpieczeństwa są obszary o niestabilnych systemach demokratycznych, nieukształtowanych granicach oraz występujących dużych dysproporcjach społecznych;
3. Szansą na pokojowe współistnienie różnych kultur, religii i narodów jest pokojowe rozwiązywanie problemów;

4. Zagrożenia wojenne i inne niż wojna mogą i powinny być rozwiązywane narzędziami walki zbrojnej przez wielonarodowe lub sojusznicze zgrupowania zadaniowe;
5. Podstawą użycia narzędzi i metod walki zbrojnej do rozwiązywania sytuacji kryzysowych powinien być mandat organizacji pokojowej lub realizacja zasady samoobrony własnej suwerenności według założeń Karty ONZ.

Powyższe założenia i wnioski wskazują, iż charakter przyszłych operacji militarnych, realizowanych metodami i narzędziami walki zbrojnej warunkowany będzie rzeczywistym dążeniem do pokoju. Współczesność i perspektywiczne uwarunkowania wskazują, iż realizację zadań militarnych na wymaganym poziomie mogą podjąć siły Sojuszu w formie sojuszniczej prewencyjnej operacji połączonej lub tworzone doraźnie siły międzynarodowe. Natomiast realizacja zadań pokojowych powinna być realizowana w formie wielonarodowej operacji połączonej.

2.3. WYMAGANIA I CECHY OPERACJI

Chcąc mówić o obecnych i perspektywicznych (hipotetycznych) operacjach należy wyraziście sprecyzować zbiory wartości opisujące je w różnych relacjach. W tym przypadku chodzi nie tylko o precyzyjne doniesienie się do przedmiotu badań, ale również o uzyskanie wiedzy, w wyniku której wszelkie wyróżniki, czynniki lub cechy po ich weryfikacji zostaną zaklasyfikowane do określonych grup np. wymagań.

Problem, który jest przedmiotem rozważań w sferze merytorycznej sprowadza się do odpowiedzi na pytanie:

Jakie mogą być przyszłe operacje i co je będzie wyróżniać od minionych operacji XX wieku?

W ujęciu pragmatycznym problem ten sprowadzał się do rozstrzygnięcia następujących kwestii:

1. *Czy współcześnie można wyróżnić nowe (inne) cechy (charakter) hipotetycznych operacji?*
2. *Czy nie będą to cechy ostatniej fazy minionego konfliktu?*

Bowiem, o tym, że są nowe (inne) operacje powinny świadczyć ich elementy odróżniające je od minionych. Dotychczasowe doświadczenia - analiza wniosków z walki zbrojnej w minionych konfliktach - pozwala postawić tezę, że w istocie przewidywane cechy w wielu przypadkach wynikają z rozwoju poprzedniego zjawiska. Należy jednak sądzić, że nie oznacza to automatycznego ich powtórzenia w nowych nieprzewidywalnych sytuacjach prowadzenia walki zbrojnej.

Nie sposób w tym momencie ustrzec się pewnej refleksji metodologicznej. Cechy hipotetycznych operacji mogą być prawdziwe na tyle, na ile zostały uwzględnione przesłanki ich zaistnienia⁵². Niezawodność wnioskowania, w tym wypadku, wynikać będzie z prawdziwości przesłanki, przesłanki rozumianej, jako warunek, założenie, zasada i najczęściej postrzeganej w kategorii wniosku opisującego dane zjawisko. Jeżeli więc postrzegamy przesłankę również w kategorii wniosku, to można postawić tezę, iż wnioskowanie charakteru, wymagań i cech hipotetycznych operacji może posiadać znamiona wnioskowania uprawdopodobniającego.

Wróćmy jednak do zasadniczej kwestii naszych rozważań, rozstrzygnięcia kwestii dotyczącej przyszłych operacji: *Jakie mogą być przyszłe operacje i co je będzie wyróżniać od minionych operacji XX wieku?*

Wyniki przeprowadzonych analiz wskazały, że odpowiedź na tak postawione pytanie uwarunkowana jest określeniem ogólnych założeń pozwalających wyróżnić hipotetyczne operacje. Zaistniała więc potrzeba wyróżnienia celu, charakteru⁵³ i wymagań oraz cech hipotetycznych operacji.

Mając na względzie obecne założenia w kształtowaniu stosunków międzynarodowych oraz doświadczenia z użycia siły zbrojnych, na zasadzie analogii, można sądzić, iż w przyszłości większość decyzji o użyciu siły militarnej będzie wynikiem naruszenia norm prawa międzynarodowego. Pozwala to na postawienie tezy, że celem nadrzędnym (politycznym) użycia sił zbrojnych będzie wymuszenie akceptacji pokoju

⁵² W logice taki proces nazywamy wnioskowaniem niezawodnym. Zob., M. Omyła, *Zarys logiki*, WSiP, Warszawa 1995, s. 6.

⁵³ „Charakter - zespół cech właściwych danemu przedmiotowi lub zjawisku, odróżniających je od innych przedmiotów i zjawisk tego samego rodzaju; wygląd, postać.” *Słownik języka polskiego*, PWN, Warszawa 1993.

na warunkach prawa międzynarodowego lub jego rekonstrukcja. Możemy zatem mówić o klasycznym paradygmacie w stosunkach międzynarodowych: pokój lub wojna.

Podstawą funkcjonowania państwa w współczesnym świecie jest uznanie założeń prawa międzynarodowego, którego podstawowym założeniem jest pokojowe współistnienie. Pokój tak długo może być niezakłócony, jak długo uczestnikom stosunków międzynarodowych, w rozstrzyganiu wszelkich sporów, wystarczy woli do posługiwania się kompromisem. Takie podejście powoduje deeskalację napięć, co pozwala sądzić, że rzeczywistym celem przyszłych operacji coraz częściej będzie wymuszenie akceptacji pokoju. Taki stan rzeczy pozwala na sformułowanie wniosku, iż zasadniczym zadaniem militarnym w operacjach o charakterze pokojowym jest podjęcie takich działań, które wymuszają zachowania pokojowe stron konfliktu.

W konsekwencji przyjętego rozumowania należy przyjąć, iż głównym czynnikiem wpływającym na charakter operacji będzie stan stosunków międzynarodowych, a precyzyjniej rzecz ujmując skala i wymiar zagrożeń oraz możliwe tempo ich rozwoju w kontekście możliwych stosunków w społeczności międzynarodowej. Podjęcie działań militarnych będzie wynikiem braku możliwości pokojowego rozstrzygnięcia narastających konfliktów, szczególnie, gdy skala i wymiar występujących zagrożeń będzie tak duża, że wystąpi konieczność podjęcia natychmiastowych działań.

Kolejnym etapem dociekań jest określenie wymagań hipotetycznych operacji. W konsekwencji przyjętych założeń - działania militarne mają służyć wspieraniu pokoju metodami walki zbrojnej - wyniki przeprowadzonych analiz, potwierdzone w toku badań empirycznych⁵⁴ wskazują, iż do podstawowych wymagań tego typu operacji należy zaliczyć:

1. Legalność.
2. Minimalizacja strat.
3. Krótkotrwałość.
4. Integrację wysiłków wszystkich uczestników na cel operacji.
5. Kompleksową osłonę działań militarnych.

⁵⁴ Por. Wywiad ekspercki, pytanie 2. (załącznik nr 3).

6. Wszechstronne zabezpieczenie logistyczne.

7. Udział cywilnych instytucji rządowych i poza rządowych.

Zbiór tych wymagań należy traktować jako zbiór otwarty, a znaczenie i ranga poszczególnych wymagań może się zmieniać w zależności od rozwoju sytuacji.

W odniesieniu do punktu pierwszego – legalności, która wg założeń prawa międzynarodowego jest podstawowym warunkiem. Podstawą prawną powinna być zgoda światowej lub regionalnej organizacji pokojowej na jej prowadzenie. Legalność, akceptacja międzynarodowego środowiska (organizacji), wskazuje na potrzebę wielonarodowego wymiaru operacji. Przyzwolenie społeczności międzynarodowej legalizuje cel i metody działania, a wielonarodowy wymiar operacji, jest z jednej strony wyrazem akceptacji tych elementów, z drugiej zaś gwarantem działania w imię międzynarodowego ładu i porządku oraz likwidacji zagrożeń. Postrzeganie działań militarnych jako narzędzia używanego w interesie międzynarodowego kształtowania bezpieczeństwa i pokoju, wskazuje również na fakt, iż działania te nie mogą być podejmowane w interesie grupy państw. Nie jest to również „sprawą” tylko „supermocarstw”. Legalność wymagana jest również ze względu na konieczność demokratyzacji życia społecznego. Niedawne konflikty wskazują, iż tam, gdzie zabrakło akceptacji społeczności międzynarodowej, czego najlepszym przykładem jest Irak, opinia publiczna, tak państw uczestniczących, jak i nie uczestniczących była podzielona, co do zasadności użycia sił zbrojnych. Stąd należy sądzić, że w przyszłych sytuacjach konfliktowych podstawa prawna rozwiązywania ich metodami walki zbrojnej jest zasadniczym wymaganiem.

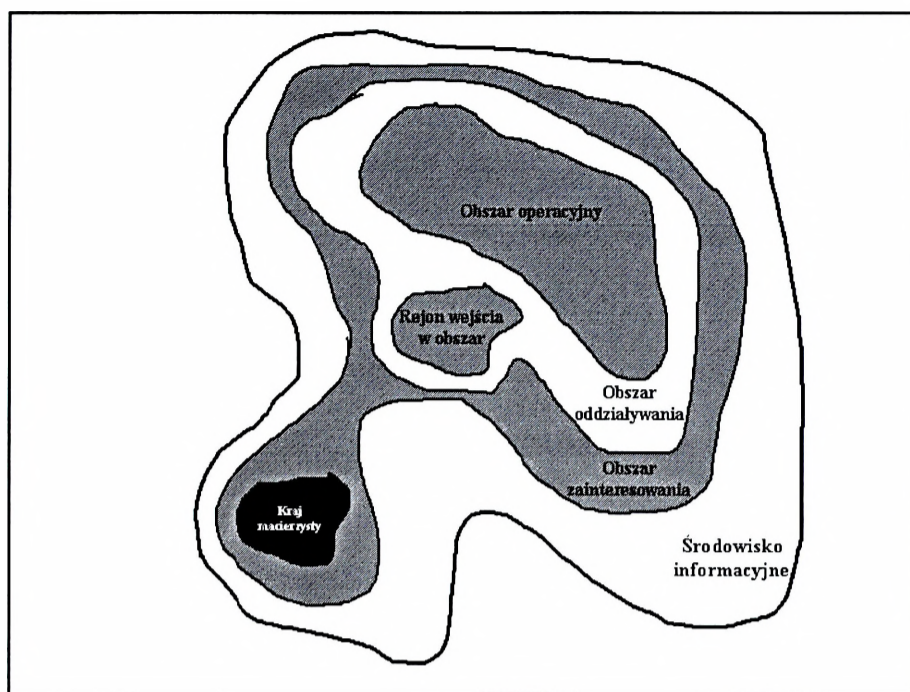
Minimalizacja strat⁵⁵, - praktyczny wymiar tego wymogu sprowadza się do przyjęcia takich rozwiązań, metod i sposobów działania, w których cel zostanie osiągnięty przy zachowaniu minimalnego poziomu destrukcji i przy jak najmniejszych stratach osobowych po obu stronach konfliktu, zwłaszcza wśród ludności cywilnej. W czasie prowadzenia operacji, których celem jest wsparcie pokoju, zniszczeniu podlegać będą te środki walki zbrojnej lub obiekty, które decydują o sile przeciwnika

⁵⁵ Minimalizuj strat postrzegana jest przez niektórych teoretyków jako cecha współczesnych konfliktów zbrojnych.

i których zniszczenie będzie prowadzić do osiągnięcia celu operacji. Siły i obiekty te bardzo często rozmieszczone będą w rejonach zamieszkałych przez ludność cywilną, powodować to będzie znaczne ograniczenia w możliwościach ich zniszczenia, wynikające chociażby z wymogu minimalizacji strat, które niedopuszczalne są zwłaszcza wśród ludności cywilnej. Stąd, również wymagana jest precyzja rażenia, aby negatywne skutki walki zbrojnej ponosiły tylko siły i środki w niej zaangażowane. Takie podejście wskazuje na cechę współczesnych i przyszłych operacji, którą jest precyzja rażenia. Współcześnie i w przyszłości coraz więcej pojawiać się będzie możliwości realizacji zasady niszczenia - cel wykryty – cel zniszczony, ale rosnąć też będzie siła i śmiertelność ognia. Dlatego też należy przypuszczać, iż coraz częściej uczestnicy walki zbrojnej będą poddawani dylematom moralnym⁵⁶, a problem utrzymania minimalnego parytetu strat osobowych będzie bardzo trudny do uzyskania. W tym kontekście, jako bardzo istotny, jawi się ponownie problem legalności i zgodności z prawem międzynarodowym działań zbrojnych.

Krótkotrwałość zjawiska. Konieczność spełnienia tego wymogu wynika z kilku przesłanek. Po pierwsze, jak wskazują doświadczenia, im krótszy czas, w którym używane są narzędzia walki zbrojnej, tym szybsze i łatwiejsze następuje zanikanie przyczyn konfliktu – deeskalacja. Po drugie, przykłady z minionego wieku wskazują na różną rozpiętość czasową trwania konfliktu zbrojnego. Można postawić tezę, że proporcjonalnie do czasu ich trwania rosły straty po obu walczących stronach oraz koszty materialne prowadzenia walki zbrojnej. Stąd w aspekcie minimalizacji strat, deeskalacji napięć i obniżania kosztów, wymagana jest krótkotrwałość konfliktów zbrojnych. Cechą współczesnej walki, pozwalającą realizować wymóg krótkotrwałości jest przestrzenny manewr oraz wywodząca się z amerykańskiej koncepcji JV2020 zasada wykorzystywania każdej przewagi, jaką wojska posiadają nad przeciwnikiem.

⁵⁶ Przykładem jest grupa 50 pilotów armii izraelskiej, która odmówiła bombardowania obszarów Autonomii Palestyńskiej zamieszkałych przez ludność cywilną. Świadczy to o tym, iż współcześnie żołnierz powinien postrzegać swoją misję w sposób szczególny. Zmienia się zatem misja sił zbrojnych. Misją sił zbrojnych coraz częściej będzie stanie na straży bezpieczeństwa zbiorowego, z którego wynika bezpieczeństwo narodowe. Żołnierz wyposażony w szczególne środki musi swoją misję postrzegać w aspekcie prawnego używania środków walki zbrojnej.

Rys. 3. Przestrzeń operacyjna według FM 3-0

Źródło: FM 3-0. *Operations*, HQ Department of the Army, Waszyngton 2001, s. 4-21.

Ideą takiego manewru jest bezpośrednie działanie z miejsc bazowych na cele operacji. Przykłady z minionego wieku wskazują, iż manewr w operacjach, nawet jeżeli realizowany był nowoczesnymi środkami walki, posiadał cechy klasycznego działania. Przed starciem zbrojnym następowała koncentracja sił w rejonie operacji. Następnie, w wyniku przyjętych założeń lub rozwoju sytuacji, jedna ze stron wykonywała manewr zakończony uderzeniem na przeciwnika lub uniknięciem jego działania. W nowych koncepcjach znaczenie i rola manewru przestrzennego została jeszcze bardziej podkreślona, podniesiona do rangi „dominującego manewru”, którego cechami są:

- wielowymiarowość;
- bezpośrednie działanie z miejsc bazowych na cel operacji;
- działanie własnym środkiem ciężkości na punkty decydujące przeciwnika, a nie na jego środek ciężkości;
- krótkotrwałość;
- odwrotna proporcja pomiędzy obszarem, a siłami;
- wszechstronne wsparcie bojowe i zabezpieczenie logistyczne.

Zakłada się, że siły zdolne do uzyskania dominacji w manewrze będą posiadały nieporównywalną szybkość i sprawność w ześrodkowywaniu się oraz zmianie położenia, stosownie do otrzymanych zadań. Siły te będą w stanie szybko i zdecydowanie skoncentrować się w wymaganym miejscu i czasie, z różnych miejsc dyslokacji dla osiągnięcia celów operacyjnych. Zastosowanie dominującego manewru prowadzić może bezpośrednio do osiągnięcia założonych celów.

Nie ulega też wątpliwości, że wymogiem współczesnych i przyszłych operacji będzie integracja wysiłków wszystkich jej uczestników na celu operacji. Integracja wysiłków jest realizowana w szeroko rozumianej idei działań połączonych i polegać będzie na umiejętnym synchronizowaniu i koordynowaniu działań, w stosunku do zakładanego celu operacji. Potrzeba działań połączonych, powstała na gruncie przełamania indywidualnych ograniczeń uczestników walki zbrojnej w osiąganiu jej celu. W integracji (synergii) efektów działania jej uczestników wyraża się idea prowadzenia nowoczesnej operacji. Umiejętność dostrzegania i łączenia efektów działania pozwala operować własnym środkiem ciężkości, zawsze w decydującym momencie przebiegu operacji. Integracja wysiłków nie dotyczy tylko sfery militarnej.

W przyszłości coraz więcej uwagi należy poświęcać integracji działań militarnych z instytucjami humanitarnymi oraz organizacjami pozarządowymi. Działania militarne w Afganistanie i Iraku wskazują, iż jednocześnie z działaniami militarnymi niesiona była pomoc humanitarna przez instytucje rządowe i pozarządowe oraz siły zbrojne. Takie postrzeganie operacji pozwala wnioskować, że w przyszłości jej część militarna coraz rzadziej będzie używana do realizacji celów operacji metodami walki zbrojnej. Nie oznacza to zmiany misji sił zbrojnych w państwie, ale wskazuje na poszerzanie ich funkcji społecznych.

Kompleksowa osłona⁵⁷, sił realizujących zadania jest wymogiem współczesnych i przyszłych operacji. W kategorii zagrożeń asymetrycznych szczególnego znaczenia nabiera osłona przeciwdywersyjna (antyterrorystyczna) obiektów militarnych i rządowych oraz użyteczności publicznej. Pełna ochrona i obrona istnieje wtedy, gdy siły prowadzące operacje są w stanie skutecznie wykonać zadania przy możliwym do

⁵⁷ W ujęciu amerykańskim jest ujmowane pod hasłem „Ochrona i obrona wojsk w pełnym zakresie”.

zaakceptowania stopniu ryzyka, tak w sferze fizycznej, jak i informacyjnej. Personel wojskowy oraz inne militarne i niemilitarne składowe wymagane dla skutecznego przeprowadzenia operacji, muszą być chronione, niezależnie od tego gdzie się znajdują.

Wszechstronne zabezpieczenie logistyczne musi zapewnić wojskom wykorzystanie ich pełnych możliwości bojowych poprzez realizację dostaw właściwego wyposażenia, zaopatrzenia oraz personelu we właściwej ilości, właściwym miejscu i czasie dla wsparcia wykonania celów operacyjnych. W przyszłych operacjach połączenie wszystkich możliwości elementów logistyki skutkować będzie znacznie lepszym zarządzaniem systemem logistycznym, zapewni też dokładniejszą kontrolę – prowadzoną w czasie rzeczywistym – logistycznego systemu zaopatrzenia, służącą wsparciu priorytetów w danym etapie operacji. Zwiększona szybkość, możliwości i efektywność zaawansowanych systemów transportu będą w dalszym ciągu poprawiać przemieszczanie, rozdział i stan zaopatrzenia. Wzajemne relacje wsparcia oraz wspólne planowanie umożliwią optymalną współpracę pomiędzy partnerami w ramach sił wielonarodowych. Skutkiem tych zmian powinna być lepsza więź pomiędzy jednostkami operacyjnymi i logistyką, co w efekcie zapewni precyzyjne i terminowe dostawy dla wojsk. Sprawnie działająca logistyka będzie efektywnie wspierać siły prowadzące operacje, stanowić też będzie zasadniczy element w dostarczaniu pomocy humanitarnej czy przeciwdziałaniu skutkom klęsk żywiołowych oraz w innych działaniach realizowanych w szerokim spektrum operacji. Istotnym problemem jest też lepsza ewakuacja rannych i udzielenie im fachowej pomocy medycznej. Szybka ewakuacja rannych i udzielenie odpowiedniej pomocy medycznej powoduje minimalizację strat.

Udział w operacji cywilnych instytucji rządowych i pozarządowych staje się wymogiem współczesnych i przyszłych operacji. Współcześnie zagrożenia najczęściej powstają na obszarach państw słabo rozwiniętych. Stąd w trakcie ich likwidacji bądź neutralizacji należy liczyć się z koniecznością niesienia pomocy humanitarnej. Wymaga to zintegrowania wysiłków wszystkich uczestników operacji. Inny charakter będą miały działania w ramach operacji humanitarnych, gdzie komponent wojskowy przeznaczony jest do konwojowania niesionej pomocy oraz ochrony jej uczestników. W przypadku operacji o charakterze stabilizującym bądź odbudowującym pokój istot-

nego znaczenia nabiera umiejętność współpracy z władzami lokalnymi oraz wszystkimi podmiotami realizującymi zadania humanitarne w ramach operacji i poza nią. Taki charakter działań wymusza konieczność jednoczesnego prowadzenia działań militarnych, humanitarnych i politycznych.

Sprostanie charakterowi i celom przyszłych operacji będzie możliwe pod warunkiem, że wszyscy jej uczestnicy potrafią dostrzec cechy operacji, które będą miały miejsce w przyszłości i odpowiednio się do nich przygotować.

Z wieloletnich doświadczeń wynika, że nielogiczne jest tworzenie listy cech przyszłych operacji, ponieważ chwilą jej zamknięcia może ona stać się one nieaktualna. Jednak z dużym prawdopodobieństwem można założyć, co zostało potwierdzone w toku badań empirycznych⁵⁸, że zasadniczymi cechami przyszłych operacji będą:

- wielonarodowość;
- precyzja rażenia;
- przestrzenny manewr;
- brak liniowości w działaniach;
- działania połączone;
- równoczesność występowania różnych rodzajów walki;
- malejąca liczba sił w stosunku do zwiększającego się obszaru działania;
- rosnąca liczba wspierających działania bojowe i zabezpieczających je logistycznie, w stosunku do liczby bezpośrednich uczestników walki;
- jednoczesność działań militarnych, humanitarnych i politycznych.

Zbiór ten ma charakter otwarty, a zasadniczy problem w tym przypadku nie polega na stworzeniu listy cech przyszłych operacji, a na umiejętności ich postrzegania w trakcie działania w relacji do zaistniałej sytuacji. Stąd przyszłe operacje będą wymagały od ich uczestników elastycznego działania i otwartego postrzegania problemów. Ich umiejętności i zdolności w tym zakresie będą miały tak wielkie znaczenie, jak nigdy nie miało to miejsca w przeszłości. Wojska biorące udział w operacji staną w obliczu różnorodnych zadań i wymagań technologicznych. Zrodzi się przed nimi potrzeba umiejętności przystosowania się, innowacyjności, precyzyjnej oceny, perspektywicznego myślenia oraz zrozumienia różnic wynikających z odmienności kulturowych.

⁵⁸ Por. Wywiad ekspercki (załącznik nr 2).

Rozdział III

DETERMINANTY ZMIAN W KONCEPCJACH OPERACJI

3.1. IDENTYFIKACJA CZYNNIKÓW

W literaturze przedmiotu opisującej zmiany w koncepcjach prowadzenia operacji wymieniane są różne czynniki i uwarunkowania, które zdaniem autorów poszczególnych publikacji są zasadniczymi determinantami tych zmian. Wśród tych różnorodnych zbiorów czynników można wyznaczyć część wspólną, a więc wskazać te czynniki i uwarunkowania, które zdaniem większości teoretyków i praktyków zajmujących się tą problematyką będą motorem zmian i przeobrażeń koncepcji obecnych i perspektywicznych operacji.

Na podstawie wielu analiz, do tego wspólnego zbioru można zaliczyć co najmniej kilka czynników. Niekwestionowane pierwsze miejsce wśród nich zajmuje postęp techniczny. Zmiany jakie w jego wyniku nastąpią w uzbrojeniu i wyposażeniu wojsk spowodują tym samym znaczny wzrost możliwości ich skutecznego działania. Jest to czynnik najczęściej wymieniany i często podkreślane jest jego wręcz fundamentalne znaczenie.

Kolejnym czynnikiem jest zdefiniowanie i określenie stanu końcowego (End State). Stan końcowy ma kluczowe znaczenie zarówno dla planowania, jak i prowadzenia operacji. Na szczeblu operacyjnym stan końcowy określany jest w wyniku pełnego zrozumienia celu strategicznego i politycznego. O ile w dotychczasowych zmaganiach wojennych określenie tego co ma zostać wykonane było relatywnie jasne i zwykle odnosiło się do pokonania przeciwnika, to w trakcie współczesnych i hipotetycznych operacji właściwe określenie stanu końcowego działań jest procesem znacznie bardziej utrudnionym. Rośnie więc rola dowódców prowadzących działania, gdyż posiadają oni wiedzę pozwalającą precyzyjniej zdefiniować relacje stanu obecnego i stanu końcowego. Jasne i precyzyjne określenie stanu końcowego to trudny problem, lecz jeszcze bardziej istotne znaczenie ma przełożenie go na zadania w wymiarze taktycznym i umiejętność połączenie działań taktycznych w sposób pozwalający na osiągnięcie stanu końcowego.

Kolejnym czynnikiem powodującym zmiany w koncepcjach przygotowania i prowadzenia operacji są wyzwania i zagrożenia. Katalog zagrożeń w otaczającej nas rzeczywistości jest wynikiem długiego rozwoju cywilizacyjnego, który zasadniczą część dziedzin funkcjonowania społeczeństw uczynił żywotnie istotną dla ich funkcjonowania. Paradoksalnie, wraz ze zwiększającą się ilością coraz szybszych interakcji pomiędzy społecznościami wzrastała liczba płaszczyzn możliwego zderzenia interesów. Źródła zagrożeń bezpieczeństwa od dawna nie mają wyłącznie charakteru militarnego w tradycyjnym rozumieniu. Niezależnie jednak czy są one efektem działań terrorystycznych, rozwoju przestępczości międzynarodowej, czy też katastrof naturalnych lub spowodowanych działalnością człowieka, siły zbrojne przewidywane są jako zasadniczy element zdolny zapobiegać ich skutkom. Oznacza to zarówno konieczność uświadomienia sobie ich źródeł, jak i realiów działania w sytuacjach kryzysowych. Dopiero te przesłanki pozwalają na wypracowanie metod szkolenia i profesjonalnych procedur działania w ramach podejmowanych operacji militarnych. Wydarzenia w naszym bliższym i dalszym otoczeniu wskazują, iż brak wiedzy i wyobraźni w tym zakresie skutkuje poważnymi konsekwencjami. Rola i znaczenie tego czynnika jest nie kwestionowana, nowe wyzwania i zagrożenia w zasadniczy sposób determinują i determinować będą operacje militarne.

W wyniku postępu naukowego i rozwoju społeczeństw zmieniać się również będzie środowisko walki. Jak wskazują badania, środowisko jest kolejnym czynnikiem, który będzie powodował zmiany w koncepcjach przygotowania i prowadzenia operacji.

Środowisko przyrodnicze cechuje się silnym zróżnicowaniem, będącym efektem występowania odmiennych cech komponentów w różnych miejscach na kuli ziemskiej. Stąd potocznie wyróżnia się środowiska przyrodnicze: leśne, polarne, pustynne, górskie, a także rolnicze, miejskie, itp. Środowisko przyrodnicze jest miejscem życia i działalności społecznej człowieka. Stanowi złożony efekt oddziaływania różnorodnych sił przyrody, podlega stale ewolucji⁵⁹.

⁵⁹ Słownik Encyklopedyczny Edukacji Obywatelskiej, wyd. Europa 1999.

Środowisko międzynarodowe to środowisko polityczne, w którym rozwijają się stosunki międzynarodowe. Charakteryzuje się specyficznymi cechami, takimi jak: poliarchizm, czyli rządy wielu podmiotów międzynarodowych, pluralizm, czyli istnienie wielu suwerennych państw różniących się pod względem politycznym, gospodarczym, cywilizacyjnym, kulturalnym, złożoność i żywiołowość (nie trwałość, przypadkowość, nieformalność) wzajemnych relacji pomiędzy uczestnikami stosunków międzynarodowych⁶⁰.

Środowisko społeczne to względnie trwały układ jednostek, grup społecznych i innych zbiorowości ludzkich oddziałujących na rozwój, zachowanie się i aktywność człowieka⁶¹.

Przez środowisko cywilizacyjne, należy rozumieć poziom rozwoju osiągnięty przez daną społeczność w pewnym okresie historycznym, przede wszystkim w dziedzinie kultury materialnej, zwłaszcza nauki i techniki, które traktuje się jako środki pozwalające nie tylko sprostać wymogom związanym z życiem w takim czy innym środowisku naturalnym, ale także maksymalnie wykorzystywać jego zasoby i neutralizować negatywne oddziaływanie sił przyrody na człowieka. Dzisiejsze rozumienie cywilizacji, jako typu kultury charakterystycznej dla społeczeństw o złożonej hierarchii i organizacji politycznej, zaawansowanych pod względem materialnym i ideologicznym, z rozbudowanymi systemami prawa i religii oraz wysoko rozwiniętą literaturą, sztuką, nauką i techniką. Współcześnie mianem cywilizacji określa się też krąg kulturowy, czyli zespół kultur lokalnych połączonych wspólnotą losów historycznych, bliskich sobie pod względem obyczajowości, systemu wartości, wzorców kulturowych itp. (np. cywilizacja europejska, cywilizacja chrześcijańska, cywilizacja arabską, cywilizacja chińska)⁶².

Środowisko ekonomiczne określa sposoby gospodarowania społeczeństwa, stan gospodarki, jej główne sektory, zależności od innych gospodarek⁶³.

⁶⁰ Tamże.

⁶¹ Tamże.

⁶² Popularna Encyklopedia Powszechna, wyd. Fogra, Kraków 1996.

⁶³ Zob., Popularna Encyklopedia Powszechna, wyd. Fogra, Kraków 1996.

Środowisko kulturowe tworzą dobra kultury materialnej (np. budowle, urządzenia komunikacyjne itp.) i duchowej (np. normy społeczne i zasady postępowania, wierzenia religijne, obyczaje i zwyczaje, urządzenia służące zaspokajaniu potrzeb kulturalnych itp.), które kształtują podstawowe dyspozycje psychiczne jednostki i stanowią podstawę dla celowego jej wychowania⁶⁴.

Wskazane w trakcie definiowania elementy charakterystyk, zwłaszcza o charakterze zmiennym (dynamicznym), poszczególnych rodzajów subśrodowisk wchodzących w skład ogólnego środowiska operacji powodują, że są to czynnik powodujący istotne zmiany w koncepcjach operacji. Inaczej rzecz ujmując, środowisko operacji to obszar, w którym osiągany jest cel operacji. Stanowi je zespół elementów naturalnych i sztucznych oraz instytucji społecznych powodujących interakcje między nimi.

Jak wynika z przeprowadzonych badań, jednym z istotnych czynników powodujących zmiany w koncepcjach przygotowania i prowadzenia operacji jest przynależność do sojuszów lub tworzonych do realizacji określonych celów (misji) sojuszy międzynarodowych. Zobowiązania płynące z faktu przynależności do sojuszu, (np.: Sojuszu Północnoatlantyckiego) dotyczą głównie sfery strategicznej i operacyjnej, z reguły pozostawiając poziom działań taktycznych w gestii rozwiązań narodowych. Należy jednak dostrzegać fakt, iż wspólne (sojusznicze) działania wymuszają konieczność jednakowego postrzegania problemów przygotowania i prowadzenia operacji. Konieczności dostosowania niektórych rozwiązań koncepcyjnych do wymogów sojuszu (czy też koalicyjnych) wynika między innymi z przewidywanego udziału wydzielonych sił w działaniach w interesie jego członków.

Kolejnym czynnikiem są zmiany w metodach i sposobach prowadzenia działań bojowych, a w szczególności nowe koncepcje ich prowadzenia. Powstają one w wyniku szeroko prowadzonych badań, analiz ostatnich konfliktów oraz doświadczeń z prowadzonych ćwiczeń. Opracowywane są nowe założenia ich prowadzenia, które w większym stopniu sprzyjają realizacji otrzymanych zadań, wpływając na tempo działania oraz obniżając koszty materialne i nie materialne. Te nowe koncepcje są odpowiedzią na zmiany jakie zachodzą w armiach wielu państw. Są odpowiedzią na

⁶⁴ Słownik Encyklopedyczny Edukacji Obywatelskiej, wyd. Europa 1999.

ogólnoświatowe tendencje związane z redukcją sił zbrojnych, ich profesjonalizacją, wzrostem obszarów działania i powstania asymetrycznego oraz nieliniowego pola walki.

Ostatnim powszechnie uznawanym czynnikiem jest tzw. „Czynnik Ludzki”. Doświadczenia z konfliktów zbrojnych ostatnich lat wskazują, że stany osobowe walczących stron w zasadniczy sposób decydują o możliwościach bojowych walczących wojsk. Ich wyszkolenie, inicjatywa, elastyczność w działaniu oraz rozumienie stojących przed nimi wymagań stanowią klucz do osiągnięcia powodzenia w operacji.

Przedstawione powyżej czynniki zmian w koncepcjach przygotowania i prowadzenia operacji wyspecyfikowane zostały na podstawie badań literatury przedmiotu. Problem ten był też przedmiotem badań wykonanych przy pomocy wywiadu eksperckiego. Respondenci wymienili następujące czynniki, które ich zdaniem wywołują zmiany w koncepcjach przygotowania i prowadzenia operacji⁶⁵:

- rozwój technologiczny
- cele operacji;
- nowo powstające wyzwania i zagrożenia;
- środowisko działań;
- przynależność do Sojuszu Północnoatlantyckiego, a także doraźnie tworzonych sojuszy;
- nowe koncepcje działań;
- przygotowanie i profesjonalizm żołnierzy.

Jednocześnie respondenci podkreślali, że zbiór tych czynników jest zbiorem otwartym, a wpływ poszczególnych czynników może się zmieniać w zależności od rozwoju sytuacji. Respondenci podkreślali też, że nie tylko pojedyncze czynniki będą wpływać na koncepcje operacji, ale będą one również nawzajem siebie warunkować, przez co należy się liczyć z synergicznym wpływem wielu czynników na budowane koncepcje operacji.

⁶⁵ Por. Wywiad ekspercki, (załącznik nr 2).

Wyniki porównania tych dwóch dociekań wskazują, pomimo wystąpienia pewnych różnic, na dużą zbieżność poglądów co do czynników, które obecnie i w perspektywicznych uwarunkowaniach będą wywoływać zmiany w koncepcjach przygotowania i prowadzenia operacji. Pewne różnice w ocenie tego problemu dotyczące wyszczególnienia celu operacji, a nie tzw. „End State” należy uznać raczej za rozbieżność terminologiczną niż różnicę poglądów. Problem wskazania przez polskich ekspertów na czynnik związany z zagrożeniami oraz wskazania na szczególną rolę zagrożeń uznać należy jedynie za uszczegółowienie problemu. Podobnie należy postrzegać różnicę w postrzeganiu tzw. „czynnika ludzkiego”, a przygotowania i profesjonalizmu żołnierzy, wyspecyfikowaną przez respondentów.

3.2. PRAKTYCZNY WYMIAR CZYNNIKÓW

3.2.1. Postęp techniczny

W czasie wojny w Zatoce Perskiej armia amerykańska wykorzystywała jedenaście satelitów typu „Keyhole”, wykonujących nadzwyczaj precyzyjne zdjęcia z kosmosu. Z kolei ściśle tajne satelity „Magnum” przeznaczone były do podsłuchu rozmów telefonicznych przeciwnika, a satelity „Lacrosse” zaś do gromadzenia radarowych obrazów terytorium przeciwnika. Do innych przykładów zaliczyć można statek kosmiczny „Project White Cloud”, który pozwalał zlokalizować okręty wroga, a supertajny satelita „Jumpseat” umożliwiał wykrywanie obcych elektronicznych przekazów⁶⁶.

Powyższy przykład jest najlepszym uzasadnieniem wykorzystywania techniki na polu walki, dlatego też w literaturze przedmiotu najczęściej wskazuje się na postęp techniczny, jako podstawowy determinant zmian w koncepcjach przygotowania i prowadzenia operacji na współczesnym i przyszłym polu walki. F. Heisbourg, w swojej książce *Wojny* pisze: „*To w jaki sposób technika zostanie zaangażowana w przyszłe konflikty będzie w dużej mierze zależało od celów wojen, które nas czekają*”.

Innowacje technologiczne, z których wiele było zaprezentowanych w Zatoce Perskiej, powodują szybsze powstawanie tego co wielu teoretyków nazywa „wojsko-

⁶⁶ Por. A. i H. Toffler, *Wojna...*, wyd. cyt., s.120.

wo-technologiczną rewolucją”⁶⁷. Ta „rewolucja” będzie wywierać wpływ na operacje poprzez pięć dominujących trendów:

- skuteczność rażenia i rozproszenie;
- masę i precyzję ognia;
- integrującą technologię;
- masowość i skuteczność;
- oraz niewidzialność i wykrywalność⁶⁸.

Nowoczesne uzbrojenie typu MLRS, Apache, Patriot, Lance, ATACMs, Abrams, Bradley – szczególnie w połączeniu z platformami umieszczonymi w kosmosie, systemami bojowymi i manewrowymi innych rodzajów wojsk oraz sprzętem, takim jak: czujniki laserowe i GPS – potwierdzają, że trendy w kierunku zwiększania skuteczności rażenia i to na coraz większych zasięgach oraz rozproszenia żołnierzy i jednostek, są ciągle rozwijane. Można więc stwierdzić, że trend ten będzie powodował dalsze zmiany w doktrynie, organizacji, sprzęcie, taktyce, przemieszaniu jednostek oraz metodach dowodzenia – podobnie jak miało to miejsce w przeszłości.

Drugi z trendów łączy dwa czynniki: pierwszy z nich to masa ognia (jako tonaż przenoszony w określonym czasie), drugi – precyzja ognia. Martin van Creveld wskazuje, że *„Ostatecznie, efekt domina związany z rozwojem systemów broni, spowodował ogromny wzrost masy ognia jaka mogła zostać przenoszona, wzrost zasięgu na jaki ta masa mogła zostać przeniesiona oraz dokładność z jaką to mogło zostać wykonane. Kombinacja tych wszystkich trzech czynników oznaczała, że ...pole walki stało się bardziej śmiercionośnym miejscem niż kiedykolwiek przedtem”*.

Wraz ze wzrostem masy ognia wzrosło znaczenie precyzji. Obecnie rozwijana jest i w coraz szerszym zakresie wprowadzana do wojsk broń kierowana laserowo (np. wyrzutnie przeciwpancernych pocisków kierowanych), precyzyjne systemy kierowania ogniem, systemy broni precyzyjnego rażenia dalekiego zasięgu, podświetlacze laserowe, samonaprowadzające się pociski oraz bomby zrzucane z samolotów. Coraz powszechniej stosowana jest „inteligentna” amunicja. Potwierdza to trend w kierunku wzrostu precyzji związany z masą ognia, ale również dostrzegać należy stałe dosko-

⁶⁷ Np.: A. Toffler, *Trzecia fala*, Warszawa 1997.

⁶⁸ Por.: G. Sullivan, J. Dubik, *Land Warfare in the 21st Century*, Carlisle Barracks, Pensylwania 1993.

nalenie innych parametrów rażenia takich, jak: zasięg oddziaływania, przebijalność i szybkość reakcji ogniowej. Precyzja uderzeń spowoduje, że do zniszczenia celu potrzeba będzie użyć znacznie mniej amunicji.

Nowe generacje środków przeciwpancernych, których systemy kierowania, zasięg i przebijalność panczerzy uczyniły nieopłacalnym dalsze zwiększanie ich grubości, spowodują, że niszczenie tych środków zostanie powierzone piechocie, a zastosowanie panczerzy reaktywnych lub użycie do ich budowy lekkich stopów metali wpłynie na zmniejszenie wagi wozów bojowych, czyniąc je bardziej manewrowymi.

Z dużego arsenału środków rażenia ogniowego coraz większy udział przypadają będzie rakietom i pociskom precyzyjnym – samonaprowadzającym na cele pojedyncze i grupowe. Zobrazowaniem ich wartości niech będzie cytat z książki *Wojny F. Heisbourga* „zniszczenie celu o średnicy boiska do piłki nożnej w końcu II wojny światowej wymagało użycia 300 samolotów powodujących masowe zniszczenia w jego okolicy. Podczas gdy wojna w Zatoce Perskiej dowiodła, że infrastruktura wielkiego miasta może zostać zniszczona ze stosunkowo niewielką szkodą dla ludzi i budynków”.

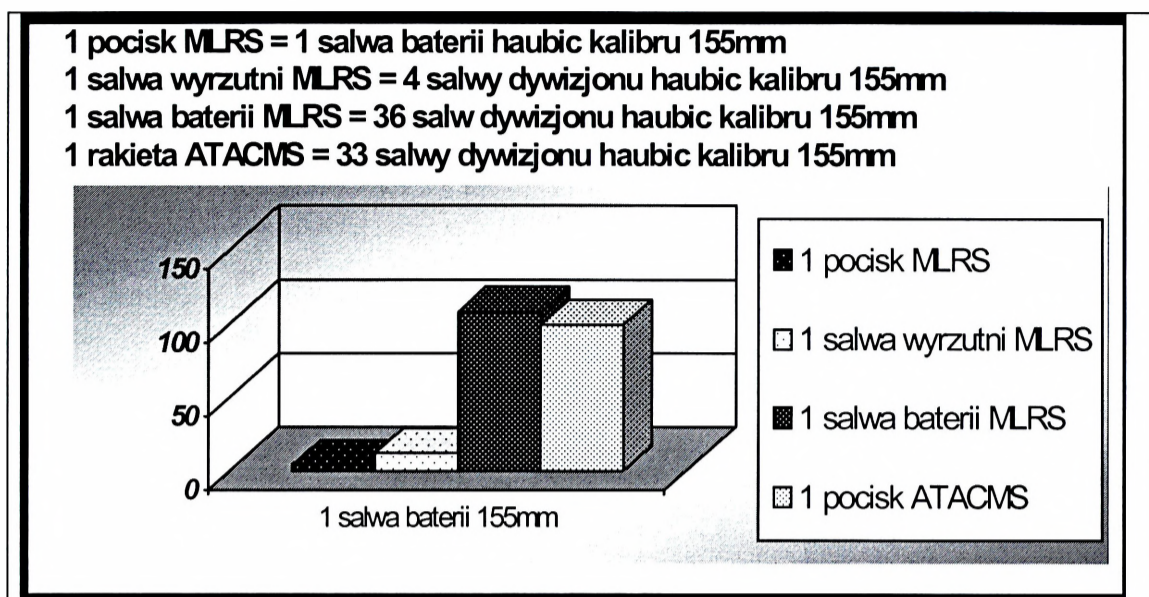
Podobnie jak w przypadku wzrostu masy ognia, wzrost precyzji rażenia wpłynie na zmiany w uzbrojeniu, sprzęcie, taktyce, jak również organizacji sił lądowych XXI wieku. Precyzja rażenia spowoduje, że w wielu przypadkach ilość zastąpiona zostanie jakością. Wprowadzenie broni dużej energii (high-energy weapon), technologii dział elektromagnetycznych, superprzewodności i innych, jeszcze nie do końca zidentyfikowanych technologii⁶⁹, pozwoli na utrzymywanie się trendów wzrostu precyzji i masy ognia.

Efekty pierwszych trzech tendencji – skuteczności rażenia i rozproszenia, masowania i precyzji ognia oraz integrującej technologii – łączą się, argumentując powstanie czwartej – wskazującej na znaczenie i zdolność stosunkowo niewielkich sił w tworzeniu decydujących o powodzeniu efektów.

Jednym z najbardziej widocznych efektów postępu technicznego i zarazem przedstawianych tendencji jest powołanie nowego rodzaju wojsk, jakimi są wojska

⁶⁹ Por.: M. Kaku, *Wizje czyli jak nauka zmieni świat w XXI wieku*, Warszawa, Prószyński i S-ka 2000.

aeromobilne, wyposażone w śmigłowce i samoloty. Analiza dokumentów prognozy stycznych wskazuje na szybki rozwój tej formacji wojsk⁷⁰.

Rys. 4. Porównanie skuteczności pocisków DPICM MLRS i haubicy 155 mm

Źródło: opracowanie własne.

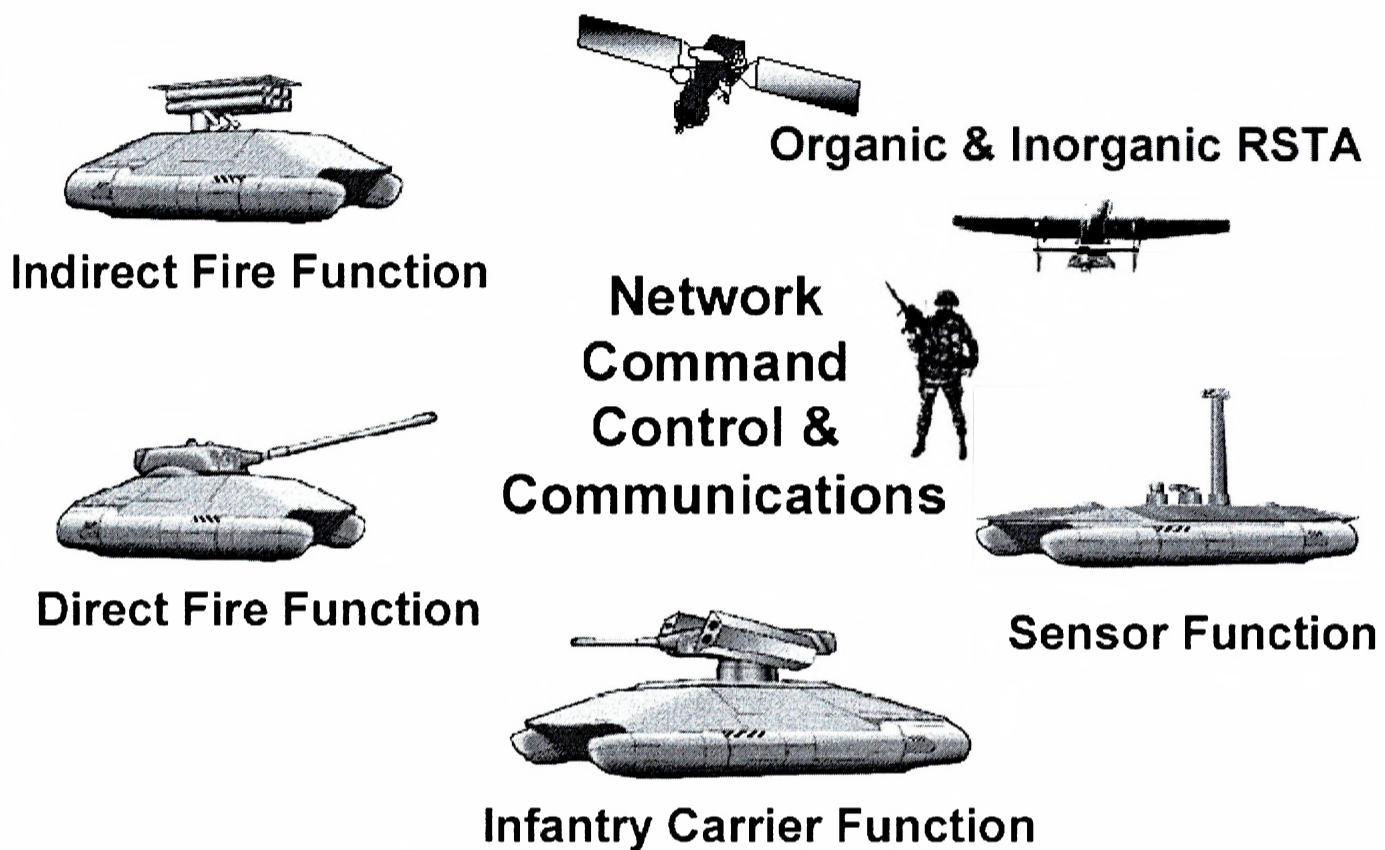
Coraz doskonalsze śmigłowce – latające wozy bojowe – dzięki swej ruchliwości (manewrowości) umożliwią zwiększenie obszaru oddziaływania wojskami, zarówno w głąb ugrupowania przeciwnika, jak i w obszarze tyłowym wojsk własnych. Możliwość działania desantów i grup desantowo szturmowych stała się realna, praktycznie we wszystkich rodzajach walki. Możliwość zastosowania różnych wariantów uzbrojenia współczesnych śmigłowców, uczyniła z nich zarówno niezwykle skuteczny środek walki, jak i transportu.

Przewiduje się, że lotnictwo wojsk lądowych zostanie uzbrojone w specjalistyczne systemy do zwalczania broni pancernej, posiadające zdolność identyfikacji celów z odległości około 10 km oraz praktycznego ich niszczenia z odległości 6-8 km⁷¹. Parametry te wskazują, że przy skuteczności ognia czołgów i innych środków opancerzonych, sięgającej do 4 km, nie są one w stanie nawiązać bezpośredniej walki ze śmigłowcami.

⁷⁰ Por.: Z. Ścibiorek, *Wojna czy pokój?*, Wrocław, Ossolineum 1999.

⁷¹ Por.: I. Witkowski, *Broń przeciwpancerna*, Warszawa, Wyd. Lampart 1996, s. 191.

Nową jakością, która w największym stopniu będzie wpływać na sposób przygotowania i prowadzenia operacji będą automatyczne systemy bojowe, nie tylko spinające możliwości poszczególnych elementów, ale wykorzystując efekt synergii zwielokrotniając możliwości wojsk.

Rys.5. Amerykański program Future Combat Systems

Źródło: <http://www.boeing.com/defense-space/ic/fcs/>

Na sposób przygotowania i prowadzenia operacji zasadniczy wpływ będzie wywierał przyszły sieciocentryczny charakter pola walki (Network Centric Warfare – NCW). Jest on postrzegany w systemie informacji, która służy głównie do zespolenia możliwości i efektów działania wszystkich uczestników na cel główny operacji. Pojęcie sieciocentryzmu odnosi się do wykorzystania przewagi informacyjnej w celu zwiększenia potencjału bojowego i skutecznego użycia go oraz wykorzystania efektów jego działania. Uwzględnienie idei sieciocentryzmu w przyszłych operacjach pozwala minimalizować straty po obu stronach konfliktu oraz poprzez integrację i precyzję użycia środków walki doprowadzić do jej szybkiego rozstrzygnięcia.

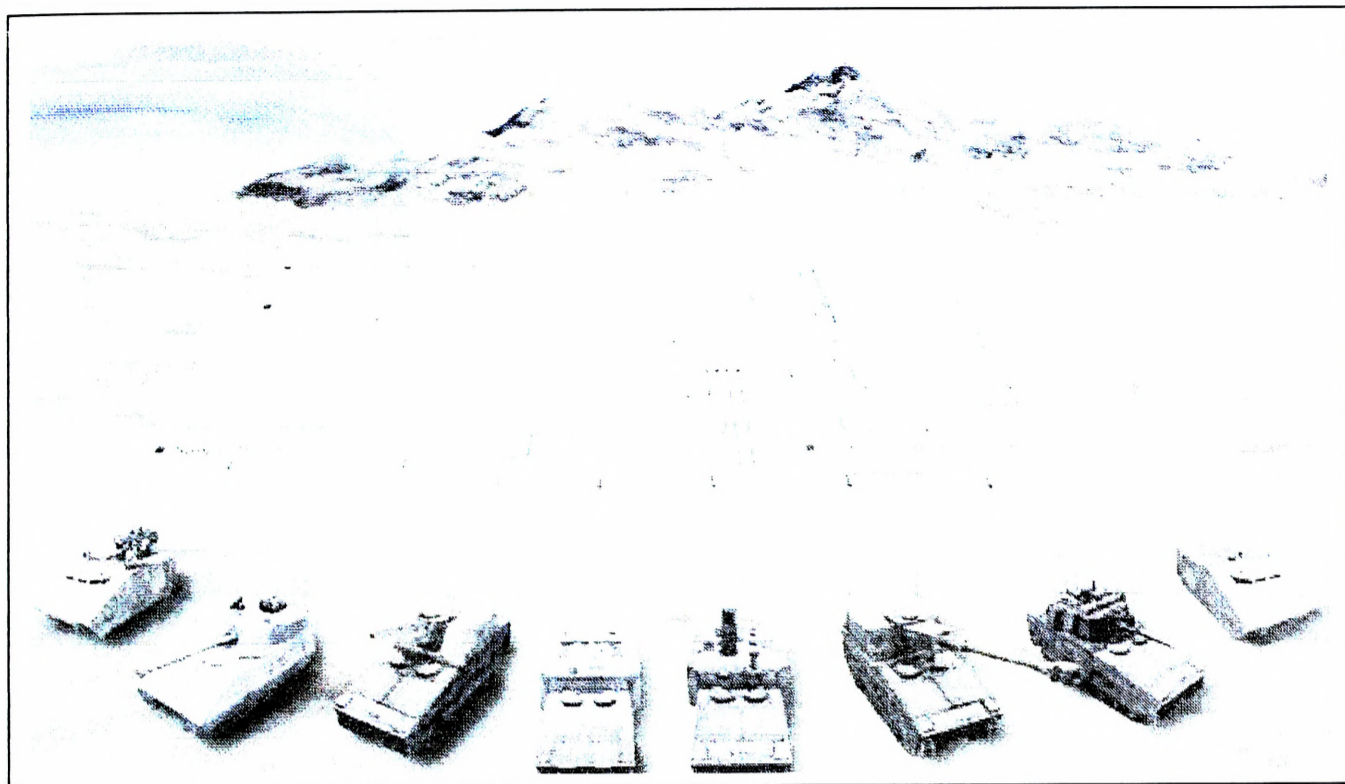
Analizując problem wpływu postępu technicznego na przyszłe operacje należy ten problem postrzegać szerzej, niż tylko w kategoriach zmian możliwości bojowych sprzętu wprowadzanego do uzbrojenia wojsk. Nie wolno pokładać bezgranicznej wiary w technologię. Pokonanie przeciwnika to nie kwestia prostych analiz koszt/efekt, a efektywność to kalkulacje, liczby zniszczonych celów i poniesionych strat. Historia bowiem wskazuje na całkowicie inny obraz. Wojna jest zjawiskiem bardzo trudnym do ujęcia w jakiegokolwiek ramy. Jest zjawiskiem, w którym przypadek, szansa starcia pomiędzy elementami oraz ograniczenia ludzkiego umysłu, gdy pracuje się w środowisku permanentnego stresu, znacznie ograniczają możliwość przewidywania rezultatów. H. Scales w książce *Future Warfare* napisał: „Rozważając problem przyszłych wojen ważne jest aby pamiętać, że są pewne niezmiennie czynniki każdego konfliktu, których technologia nie jest w stanie zmienić”⁷².

Historia wojskowości dostarcza wielu przykładów świadczących o istotnej, a wręcz podstawowej roli techniki wojskowej w kreowaniu koncepcji operacyjnych. Rolę taką spełniło wynalezienie prochu i skonstruowanie środków rażenia w oparciu o jego właściwości. Spowodowało to powstanie początkowo taktyki linearnej, a następnie kolumnowej. Pojawienie się na polu walki artylerii dalekonośnej przyczyniło się do powstania fortyfikacji polowych oraz wymusiło rozwijanie się wojsk do walki poza zasięgiem tej groźnej broni. Z kolei tyraliera to odpowiedź na wyposażenie wojsk w karabiny maszynowe, a taktyka klina pancernego stała się realna po masowym wprowadzeniu czołgów.

Można zatem założyć istnienie sprzężenia zwrotnego między zmieniającą się naturą walki, metodami i technikami jej prowadzenia a środkami walki. Sztuka operacyjna i taktyka analizując zjawiska walki zbrojnej, tworzy bazę do powstania nowych teorii jej prowadzenia. Wśród tych teorii szczególnie istotne miejsce zajmuje kwestia przygotowania i prowadzenia przyszłych operacji. Teorie te - wprowadzane do praktyki - stanowią źródło doświadczeń wywierających istotny wpływ na powstanie nowych, doskonalszych ich odmian. Intelpekt i technika stanowią więc podstawowe, choć

⁷² R. Scales, *Future warfare*, Carlisle Barracks, USA 1999, s. 63. Generał H. Scales jest komendantem U.S. Army War College; Carlisle Barracks, USA.

nie jedyne, wyznaczniki zmian w koncepcjach przygotowania i prowadzenia operacji, w sposobie rozgrywania walki w różnorodnych ich rodzajach i formach.

Rys. 6. Przyszłe cyfrowe pole walki –schemat ideowy.

Zródło: http://www.boeing.com/defense-space/ic/fcs/bia/041029_2005flipbook.html

Podsumowując prowadzone rozważania w obszarze wpływu rozwoju technologicznego na koncepcje przygotowania i prowadzenia operacji należy wskazać, iż czynnikiem, który w największym stopniu będzie wywoływał zmiany jest przyszłe cyfrowe pole walki. Cyfrowe pole walki jest poważnym skokiem naprzód w prowadzeniu działań wojennych. Nowe cyfrowe technologie zwiększą możliwości dowódcy i sztabu oraz podległych jednostek w zakresie prowadzenia działań przy posiadaniu mniejszych środków, a kompletne wykorzystanie tych technologii zrewolucjonizuje procedury dowodzenia i sztabowe. Należy oczekiwać, że w wyniku zastosowania nowoczesnego oprogramowania komputerowego, wkrótce informacje, które obecnie transmitowane są przez radio i synchronizowane na diagramach i mapach, będą synchronizowały się automatycznie, komputer – komputer. Inteligentne systemy dowodzenia i kierowania (C²) spowodują jednakowe postrzeganie pola walki na różnych szczeblach dowodzenia, co ułatwi szybkie zmasowanie środków walki – broni precyzyjnej i jednostek manewrowych – w celu szybkiego osiągnięcia zakładanych celów.

3.2.2. Nowe wyzwania i zagrożenia

Jedną z zasadniczych przyczyn zmian w koncepcjach przygotowania i prowadzenia operacji są nowe wyzwania i zagrożenia. W ostatnich latach wzmożyły się konflikty, czystki etniczne, załamało się prawo i porządek, wyłoniły się nowe wzorce konfliktów, zintensyfikował się narodowy i religijny fundamentalizm, odrodziły się ruchy neofaszystowskie i neokomunistyczne. Wraz ze zjawiskami natury konfliktowej wzmożyły się zjawiska wywołane działaniem sił natury (klęski żywiołowe, epidemie), a także zaniedbaniami człowieka (awarie, katastrofy ekologiczne, skażenie środowiska). Rocznie wskutek samych klęsk żywiołowych i katastrof ginie przeciętnie 135 tys. ludzi, a dotkniętych ich skutkami jest około 140mln⁷³, co samo w sobie stanowi wyzwanie dla społeczności międzynarodowej.

Kategoryzowanie zagrożeń ma w dużej mierze bardziej walor teoretyczny niż praktyczny⁷⁴, dotyczy ono bowiem dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości, podlega szybkim zmianom i z tego punktu widzenia wydaje się niemal bezcelowe. Skala zagrożeń, jakie tworzą, nie wątpliwie skłania do konstatacji o konieczności dysponowania systemami reagowania na nie. Należy dążyć do uniwersalizmu takich systemów – zarówno w obszarze zwiększania zdolności przeciwdziałania zagrożeniom, jak i przygotowywania się do przyszłych wyzwań.

Te nowe wyzwania i zagrożenia wywołują często działania, które są bezpośrednią reakcją na pojawiające się niebezpieczeństwa. Podejmowane działania, wymagają dużej rozwagi, a wszelkie decyzje wypracowywane na podstawie wszystkich dostępnych danych nie powinny dopuścić do zbyt pochopnych i nieprzemyślanych działań.

Najczęściej wyróżnia się zagrożenia o charakterze militarnym i pozamilitarnym. Chociaż w literaturze przedmiotu występuje wiele różnych podziałów. W dokumentach OBWE wyróżniono następujące grupy zagrożeń: militarne, polityczne, wymiaru ludzkiego, ekologiczne, ekonomiczne i socjalne. S. Koziej, posługuje się takimi pojęciami jak: wyzwania pokojowe, zagrożenia kryzysowe i zagrożenia wojenne.

⁷³ World Disasters Report 1998, Oxford 1998, s. 140.

⁷⁴ Zob. D.B. Bobrow, Złożoność problematyki braku bezpieczeństwa: Implikacje redefinicji pojęcia, [w:] Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku, red. naukowa, Davis B. Bobrow, Edward Halizak, Ryszard Zięba, Warszawa 1997, s. 27.

B. Balcerowicz dzieli zagrożenia na dwie grupy: zakłócające stan pokoju oraz grożące zerwaniem stanu pokoju. Do pierwszej grupy zaliczane są zagrożenia militarne, a do drugiej - zagrożenia agresją i zagrożenia kryzysowe.

W tym miejscu warto zastanowić się nad pytaniem: *Co dziś i w najbliższej przyszłości może stanowić o charakterze ewentualnych konfliktów? Jakie zagrożenia stanowią będą o ich powstawaniu?* Odpowiedź na tak sformułowane pytania nie jest jednoznaczna, chociażby ze względu na błyskawicznie zmieniającą się rzeczywistość.⁷⁵ Możliwych źródeł ewentualnych konfliktów jest bardzo dużo. Amerykański teoretyk Francis Fukujama w końcu lat osiemdziesiątych pisał o nacjonalizmie regionalnym i fundamentalizmie religijnym, co znalazło już swoje potwierdzenie w wydarzeniach na Półwyspie Bałkańskim. S. Huntington oraz H. Kan i A. Wiener w swoich dociekaniach jedno z zasadniczych zagrożeń przełomu XX i XXI wieku widzą w konfrontacji różnych cywilizacji ziemskich, szczególnie w Eurazji i na obrzeżach Pacyfiku. Z kolei R. Scales, komendant U.S. Army War College w książce *Przyszła wojna* (Future Warfare) wyodrębnia pięć źródeł konfliktów: podziały biedny-bogaty, problemy etniczne, walkę o dominację, przeciwstawne interesy ekonomiczne oraz walkę o strefy surowców naturalnych⁷⁶.

Wróćmy do problemu wyzwań i zagrożeń ich wpływu na prognostyczne zmiany w koncepcjach przygotowania i prowadzenia operacji. Na podstawie przedstawionych wcześniej poglądów można dokonać ich podziału na: wyzwania pokojowe, zagrożenia kryzysowe oraz zagrożenia wojenne. Wnioski wynikające z prac cytowanych autorów, a także innych, pozwalają przypuszczać, że zagrożenia kryzysowe, stanowią obecnie jeden z głównych determinantów zmian w koncepcjach operacji. Wśród obecnych wyzwań, a tym samym zagrożeń kryzysowych, należy przede wszystkim wymienić: problemy etniczne (nacjonalizm), terroryzm, międzynarodową ekspansję islamu, globalizm oraz walkę o strefy surowców naturalnych.

Zagrożenia kryzysowe dzielą się na **bezpośrednie i pośrednie**. Do bezpośrednich zagrożeń kryzysowych należy między innymi zaliczyć: manewry wojsk w pobli-

⁷⁵ Por. Z. Ścibiorek, J. Zieliński, *Uwarunkowania operacji militarnych wojsk lądowych na obszarze kraju*, Myśl Wojskowa 1999, nr 3, s. 19.

⁷⁶ H. Scales, *Future warfare*, Carlisle Barracks, U.S. Army War College 1999.

zu granic Polski; naruszanie przestrzeni powietrznej lub obszaru morskiego; wywołanie incydentów granicznych, występowanie ostrych kryzysów wewnętrznych lub międzynarodowych w pobliżu granic Polski, a także ekspansję międzynarodowych działań organizacji (grup) przestępczych.⁷⁷

Z kolei w koncepcjach sojuszniczych przyjmuje się dziesięć sytuacji kryzysowych, wymagających użycia sił zbrojnych, wśród których do realiów mogą przystawać następujące scenariusze:

- operacja antyterrorystyczna likwidująca zagrożenie zewnętrzne;
- międzynarodowa interwencja zbrojna;
- destabilizacja w pobliżu granic Polski;
- kryzys społeczno - polityczny w Polsce.⁷⁸

Wyżej wymienione scenariusze, jak również inne trudne w obecnej dobie do zdefiniowania zagrożenia, wymagać będą często interwencji zbrojnych w skali taktycznej lub operacyjnej, wywierając i wymuszając jednocześnie wiele zmian w praktycznym ich przygotowaniu i prowadzeniu.

Ostatnim z wymienionych zagrożeń są zagrożenia wojenne. Oceniane są one obecnie jako mniej prawdopodobne, zwłaszcza w odniesieniu do wojny na globalną (dużą) skalę. W ocenach teoretyków występuje znacznie większe prawdopodobieństwo wybuchu lokalnego konfliktu zbrojnego. W odróżnieniu od wojny na dużą skalę, może on nastąpić po stosunkowo krótkim czasie narastania zagrożenia, a rozpoczęty może być zaskakującymi działaniami zbrojnymi⁷⁹.

Wśród zagrożeń występują również pozamilitarne zagrożenia kryzysowe o różnym zasięgu. Do tej grupy najczęściej zalicza się: kryzysy ekonomiczne (np. Argentyna), fundamentalizm religijny, zorganizowany przemyt, korupcję struktur władzy, handel narkotykami, czy też występujące w wielu państwach świata zjawiska patologii społecznej sprzyjające rozwojowi przestępczości zorganizowanej. Zagrożenia te nie tylko będą wymagać użycia sił zbrojnych, ale przede wszystkim zastosowania zupełnie nowych form i sposobów działania.

⁷⁷ Por. B. Balcerowicz, *Pokój i nie-pokój*, Bellona, Warszawa 2002 r., s.186.

⁷⁸ Por. B. Balcerowicz, *Pokój i.....* wyd. cyt. s. 187-188.

⁷⁹ Strategia obronności Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa, 2000 r., s. 13.

Kryzysy międzynarodowe⁸⁰, które stanowią będą najczęściej podstawą do podejmowania działań militarnych, są wynikiem napięcia wyrażającego sprzeczności w stosunkach wzajemnych pomiędzy państwami, grupami państw i innymi podmiotami stosunków międzynarodowych. Wywodząc swoje źródło z przeciwstawnych roszczeń, obejmują demonstracje niezadowolenia, rywalizację, konflikty międzynarodowe, a w skrajnej postaci wojny. Powodują zakłócenia stosunków międzynarodowych i załamania się współpracy między uczestnikami kryzysu.

Inne, poważne zagrożenie to utrata kontroli nad biegiem wydarzeń przez mocarstwa, wielostronne organizacje bezpieczeństwa i rządy państw, na których terytorium wybuchły konflikty. W miarę, jak rządy centralne w niektórych wielonarodowych państwach tracą kontrolę nad rozwojem wypadków, państwa te pogrążają się w anarchii i zarządzanie nimi jest bardzo trudne.

Zobrazowanie zagrożenia terroryzmem, jakie uświadomił 11 września 2001 roku, wskazało bardzo wyraźnie na fakt, że te obszary niestabilności są idealnym zapleczem dla wszelkiego rodzaju działań terrorystycznych i przestępczych. To z kolei wzmocniło pogląd, iż obowiązek poszanowania praw mniejszości narodowych i etnicznych, w żadnym razie nie oznacza zgody na destrukcję istniejących i ukształtowanych organizmów państwowych. Dobitym tego przykładem jest konflikt palestyńsko-izraelski. Jakkolwiek część społeczności międzynarodowej skłonna jest uznawać prawo Palestyńczyków do autonomii, to pogląd ten daleki jest od akceptacji dla rozczłonkowania państwa Izrael. Także dlatego, że wobec artykułowanego przez Hamas i Dżihad celu zasadniczego - jakim jest zniszczenie państwa Izrael - powstanie niepodległej Palestyny może oznaczać początek nowej jakościowo fazy konfliktu na Bliskim Wschodzie.

Obszary niestabilności stają się domeną międzynarodowych sieci przestępczych, mafii i karteli. Miliardy dolarów przynoszą dziś: przemysł narkotyków i broni, handel żywym towarem oraz wymyślne przestępstwa finansowe. Postępy globalizacji będą pogłębiać te procesy, gdyż prognozy wskazują, że wpływom organizacji prze-

⁸⁰ Przy podejmowaniu prób opisanego kryzysu międzynarodowego często stosuje się definicję zawartą w opinii doradczej Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości (MTS) z 1950r. w sprawie interpretacji istoty traktatów pokojowych. Wedle niej spór oznacza sytuację, w której „...punkty widzenia dwóch stron są wyraźnie przeciwstawne”

stępnych nie oprą się żadne dziedziny życia. Symbolem nowych czasów są ściśle związki pomiędzy przestępczością zorganizowaną a wojną. „Dotąd podżeganie do wojen było domeną supermocarstw. Odkąd odległe, zapomniane wojny stały się im obojętne, zajęły się tym organizacje kryminalne” - pisał w 1997 r. francuski badacz Jean-François Bayart, który jako jeden z pierwszych ostrzegł przed zjawiskiem kryminalizacji państw afrykańskich⁸¹. Problem jest na tyle poważny, iż w październiku 2003 weszła w życie specjalna konwencja ONZ, zakładająca współpracę międzynarodową w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej⁸².

Za szczególnie groźne należy uznać, możliwość gromadzenia przez organizacje przestępcze i terrorystyczne nadzwyczajnej siły i bogactwa, które może konkurować, a w niektórych przypadkach nawet przekracza wartość majątków rządowych. Organizacje te czują się coraz pewniej w swoich krajach i dlatego stwarzają zagrożenie dla demokracji i zasad prawa. Skalę tego problemu można zilustrować możliwościami kolumbijskiego kartelu. Zatrudnia on najlepszych specjalistów od ukrywania, transferu i legalizowania pieniędzy pochodzących z działalności przestępczej⁸³. Zarówno przestępczy „personel”, jak i „gorące” pieniądze posiadają niesłychaną mobilność i mogą znajdować schronienie oraz nowych rekrutów w transnarodowych siatkach etnicznych (tworzonych przez imigrantów), które są bardzo trudne do spenetrowania przez lokalnych strażników prawa. Nowe technologie oferują nowe rodzaje środków, które mogą być użyte przeciw transnarodowym organizacjom przestępczym. Jednak środki te są również wykorzystywane przez te organizacje. I tak, na przykład kolumbijskie organizacje handlujące narkotykami skomputeryzowały swoje nielegalne interesy, ale również przyswoiły sobie sprzęt i technologie, których pozazdrościłyby im organizacje egzekwujące przestrzeganie prawa. Stąd już tylko krok od wykorzystania technologii służących celom organizacji przestępczych do prób zniszczenia systemów informacyj-

⁸¹ Zob. W. Jagielski, M. Wojciechowski, Wiktor But - handlarz, geniusz, król, 18-06-2004 19:25, <http://serwisy.gazeta.pl/wyborcza/1,34474,2138332.html>.

⁸² Wchodzi w życie nowa konwencja ONZ o zwalczaniu przestępczości zorganizowanej, mak 28-09-2003 20:34, <http://serwisy.gazeta.pl/swiat/1,34287,1694782.html>.

⁸³ P. Williams, Groźny nowy świat: Transnarodowa przestępczość zorganizowana w przededniu XXI wieku, [w:] Bezpieczeństwo międzynarodowe...op.cit., s. 377.

nych i komunikacyjnych, opierających się na tej technologii, a służących do stosowania silnych strategii przeciw transnarodowej przestępczości zorganizowanej⁸⁴.

Oprócz walki z międzynarodowym terroryzmem i przestępczością są też inne wyzwania, które wpłynąć będą na koncepcje przygotowania i prowadzenia operacji. Głównym wyzwaniem w sferze wojskowej jest kwestia nieprolifracji broni masowej zagłady – jądrowej, chemicznej, bakteriologicznej, jak również wszelkiej innej broni, w tym zwłaszcza lekkiej, która jest podstawowym elementem walki w konfliktach wewnętrznych. Innym wyzwaniem jest międzynarodowy terroryzm i groźba użycia w ataku terrorystycznym broni masowego rażenia.

Są również inne wyzwania, które w mniejszym stopniu wiążą się z tradycyjnie rozumianą problematyką bezpieczeństwa międzynarodowego. Znakiem czasów i efektem procesów rozwoju cywilizacyjnego jest fakt, że zagrożenia ignorują jakiegokolwiek granice, a ich skutki we wszystkich wymiarach przenoszone są na ogromne odległości⁸⁵.. Dlatego żaden podmiot stosunków międzynarodowych nie może odpowiedzialnie twierdzić, iż ich skutki go nie dotyczą.

Z przytoczonych faktów wynika, iż otoczenie bezpieczeństwa jest środowiskiem na tyle dynamicznym i pozostającym pod wpływem tak wielu czynników, iż pod uwagę muszą być brane różne możliwości. Z tej przyczyny książka byłego doradcy prezydenta USA – Caspara Weinbergera i Petera Schweizera, opisująca potencjalne scenariusze wybuchu kolejnego totalnego konfliktu, nie została potraktowana wyłącznie jako *political-fiction*, lecz z całą uwagą przeanalizowana we wszystkich ośrodkach zajmujących się prognozami w tym zakresie⁸⁶.

Podsumowując dotychczasowe rozważania, należy zauważyć, iż wieloletnie badania w dziedzinie nauki wojennej wykazały dobitnie i przekonująco, że ocena zagrożeń i wyzwań, ich charakteru i potencjalizacji, wywierała zasadniczy wpływ na koncepcje przygotowania i prowadzenia operacji, jak również na charakter i sposoby

⁸⁴ Ibidem, s. 378.

⁸⁵ A.D. Rotfeld, Jedna i dwa światy, „Polska Zbrojna” 22(177) (2000-05-26), s. 3.

⁸⁶ Zob. C. Weinberger, P. Schweizer, Następna wojna światowa, Warszawa 1998, s. 134-151.

walki. Należy przypuszczać, że czynniki te będą wpływały w takim samym stopniu na naturę walki zbrojnej, jak i na środki techniczne oraz organizację i wyszkolenie wojsk.

Z wyzwaniem i zagrożeniami wiążą się nie tylko problemy bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego, ale również problemy dotyczące zmian w sztuce operacyjnej i taktyce, w znacznym stopniu zmieniając i poszerzając obecne relacje pomiędzy poszczególnymi poziomami działań wojennych. Każde z zagrożeń o charakterze ogólnym, zależnie od różnych uwarunkowań, może mieć określoną specyfikę i odpowiednie poziomy szczegółowości. Stanowią one podstawę do wprowadzania adekwatnych zmian w planowaniu i prowadzeniu operacji.

Należy również podkreślić, że w wyniku zmniejszenia się groźby zagrożenia totalnym konfliktem militarnym pojęcie bezpieczeństwa poszerzyło się o sfery, które wcześniej nie były dostrzegane lub odgrywały drugoplanową rolę. Jednak czynnik militarny nadal pozostaje istotnym elementem kształtującym dynamikę stosunków międzynarodowych. Rośnie przy tym znaczenie uwarunkowań politycznych, ekonomicznych, religijnych, ekologicznych i społeczno-kulturowych.

3.2.3. Cel operacji (state end)

Kolejnym czynnikiem, który wpływa na koncepcje przygotowania i prowadzenia operacji jest realizacja stanu końcowego (state end). Na szczeblu operacyjnym stan końcowy określany jest w wyniku pełnego zrozumienia celu strategicznego i politycznego. O ile w dotychczasowych zmaganiach wojennych określenie tego co ma zostać wykonane było relatywnie jasne i zwykle odnosiło się do pokonania przeciwnika, to w trakcie współczesnych i hipotetycznych operacji właściwe określenie stanu końcowego działań jest procesem znacznie bardziej utrudnionym.

Występujący w literaturze anglojęzycznej termin „end state” czyli stan końcowy, jaki ma miejsce po zakończeniu działań bojowych, to zestaw oczekiwanych warunków, które jeśli zostały spełnione świadczą o spełnieniu zestawu celów przewi-

dzianych dla kampanii lub operacji⁸⁷. Tak więc osiągnięcie zakładanego stanu końcowego wyrażającego się np. zdobyciem określonego terenu, zniszczeniem wybranych sił przeciwnika, zachowaniem możliwości kontynuowania działań, decyduje o osiągnięciu celu działania i stanowi o możliwości planowania kolejnych operacji. Pożądany stan końcowy to element zamiaru dowódcy, który przyjmuje formę jasnego i zwięzłego przedstawienia, co podległe mu siły muszą wykonać, aby odnieść powodzenie w walce. Zamiar zawiera odniesienie do terenu, przeciwnika oraz tego, gdzie mają znajdować się siły własne w fazie końcowej, jaka powinna być ich zdolność bojowa po wykonaniu zadania itp. Zamiar powinien zawierać się w kilku zdaniach, dlatego też pożądany rezultat działań musi również być precyzyjny i bardzo czytelny o dwa szczeble organizacyjne niżej. Wydaje się zatem, że odnosić się powinien do bardzo wymiernych rezultatów działań bojowych.

Jest to związane z wizualizacją pola walki, która pozwala na jasne zrozumienie obecnego rozmieszczenia podległych sił, potencjału bojowego itp. w relacji do terenu i przeciwnika, uwidacznia też pożądany efekt prowadzonych działań. Następnie wskazuje na sekwencje poszczególnych etapów prowadzenia walki pozwalających na przejście ze stanu obecnego do stanu końcowego⁸⁸. Zamiar dowódcy jest obligatoryjny dla wszystkich rozkazów, kierując proces przygotowania i prowadzenia działań taktycznych w myśl oczekiwań dowódcy. Stan końcowy definiowany jest również jako jasno sprecyzowane i spójne uwarunkowania, które jeśli zostaną osiągnięte pozwolą na osiągnięcie wyznaczonych celów⁸⁹. Z kolei Joint Publication 3-0 stanowi, że pożądany stan końcowy powinien być jasno określony, począwszy od najwyższych władz państwowych, konsekwentnie również na niższych szczeblach, jeszcze przed zaangażowaniem sił zbrojnych do działania. Tak więc, sam stan końcowy to zestaw wymaganych warunków, jakie muszą wystąpić aby osiągnięte zostały cele strategiczne, operacyjne i taktyczne⁹⁰. Ma to również odniesienie do innych krajów np. w wa-

⁸⁷ FM 101-5-1 (MCRP 5-2A) *Operational Terms and Graphics*, US Marine Corps, Waszyngton 1997, s. 1-60.

⁸⁸ FM 101-5-1 (MCRP 5-2A) ..., *op. cit.*, s. 1-18.

⁸⁹ S. E. Strednansky, *Balancing the Trinity: The Fine Art. Of Conflict Termination*, Air University, School of Advanced Airpower Studies, Maxwell AFB 1996, s. 4.

⁹⁰ *Doctrine for Joint Operations, Publication 3-0*, US Joint Chiefs of Staff, Waszyngton 1995, s. III-2.

runkach Polski jasno należy najpierw zdefiniować po co wysyłamy nasze siły zbrojne np. do Iraku, a nie odpowiadać jedynie na wezwanie innych państw. Takie podejście pozwala na łatwiejsze zdefiniowanie przykładowo kiedy należy je wycofać, nie można też być obecnym wszędzie, a każda obecność musi wynikać przede wszystkim z politycznych i strategicznych celów państwa. Z terminem „end state” związany jest też termin „exit strategy”, czyli strategia wyjścia z danego obszaru działania. W języku biznesu oznacza wycofanie z rynku, który nie gwarantuje sukcesu, lub też planowanie opuszczenia danego obszaru w sposób, który nie wyklucza przyszłego zaangażowania w podobnych okolicznościach⁹¹.

Dobrze zdefiniowany stan końcowy (cel) stanowi ten element, który pozwala na osiągnięcie powodzenia w trakcie prowadzenie działań wojskowych. Wojna w „Zatoce Perskiej” stanowi przykład sukcesu działań wojskowych, w których najpierw przywódcy polityczni określili pożądaną cel polityczny, następnie dali wojskowym siły i środki oraz zapewnili swobodę działania w prowadzeniu walki, aby mogli osiągnąć wyznaczone cele na szczeblu politycznym.

Planowanie zakończenia operacji stanowi równie trudny element, jak planowanie jej prowadzenia, przy czym to drugie musi być podporządkowane pierwszemu. Wynika to z faktu, że jeżeli nie jest jasno widoczny sposób i stan końcowy operacji to w najlepszym wypadku ponownie zostanie przeanalizowany, w najgorszym nigdy nie zostanie osiągnięty⁹². Na każdym poziomie sztuki wojennej siły wojskowe nie powinny zostać nigdy zaangażowane w walkę dopóki dowódcy nie wyartykułują, co ma zostać osiągnięte. Dylemat ten przewija się w konfliktach zbrojnych dość często. Widoczny był on w czasie I wojny światowej oraz w Korei, Afganistanie, Wietnamie, a jego wyrazem były linie okopów oraz ogromne straty wśród żołnierzy i osób cywilnych.

⁹¹ S. R. Kaczmar, *The Exit Strategy Myth and the End State Reality*, Marine Corps University, Quantico 2000, s. 10.

⁹² B. Leeker, *War Termination: The Quest for the Desired End State*, Naval War College, Newport 1997, s. 1

O ile w wojnach konwencjonalnych określenie tego co ma zostać wykonane jest relatywnie jasne i zwykle odnosi się do pokonania przeciwnika, to w trakcie operacji innych niż wojna⁹³ właściwe określenie stanu końcowego działań jest zwykle trudne.

Wydaje się, że osiągnięcie stanu końcowego nie jest jedynie wynikiem pojedynczej składowej procesu planowania, organizowania i prowadzenia operacji. Wszystkie te fazy mają zasadnicze znaczenie, w każdej z nich może dojść do takich zakłóceń, które uniemożliwią osiągnięcie zakładanego celu. Początkowe, niewłaściwe zdefiniowanie celu wypacza cały dalszy proces planowania i powoduje, że realizacja przyjętego planu jest niemożliwa. Z kolei niewłaściwe zrozumienie celu lub też zbyt pobieżne dążenie do zrozumienia intencji przełożonego powoduje, że opracowany plan jest nieadekwatny do myśli przewodniej dowódcy.

Należy też zauważyć, że w kontekście wyzwań nowego wieku zdefiniowanie stanu końcowego nie jest jedynie aktem woli dowódcy, ale również efektem dużego wysiłku dowódcy w fazie przed podjęciem decyzji oraz zespołu ludzkiego - sztabu - zaangażowanego w zbieranie danych. Nie jest to zadanie łatwe, gdyż uwarunkowania prowadzenia operacji zmieniają się i często ludzie nie mogą lub nie są w stanie za nimi nadążyć. Obszary rozwiązywania problemów operacyjnych wciąż wkraczają w nowe wymiary i nie jest to tylko wymiar lądowy, powietrzny, morski, ale również cybernetyczny, kosmiczny⁹⁴.

3.2.4. Środowisko walki

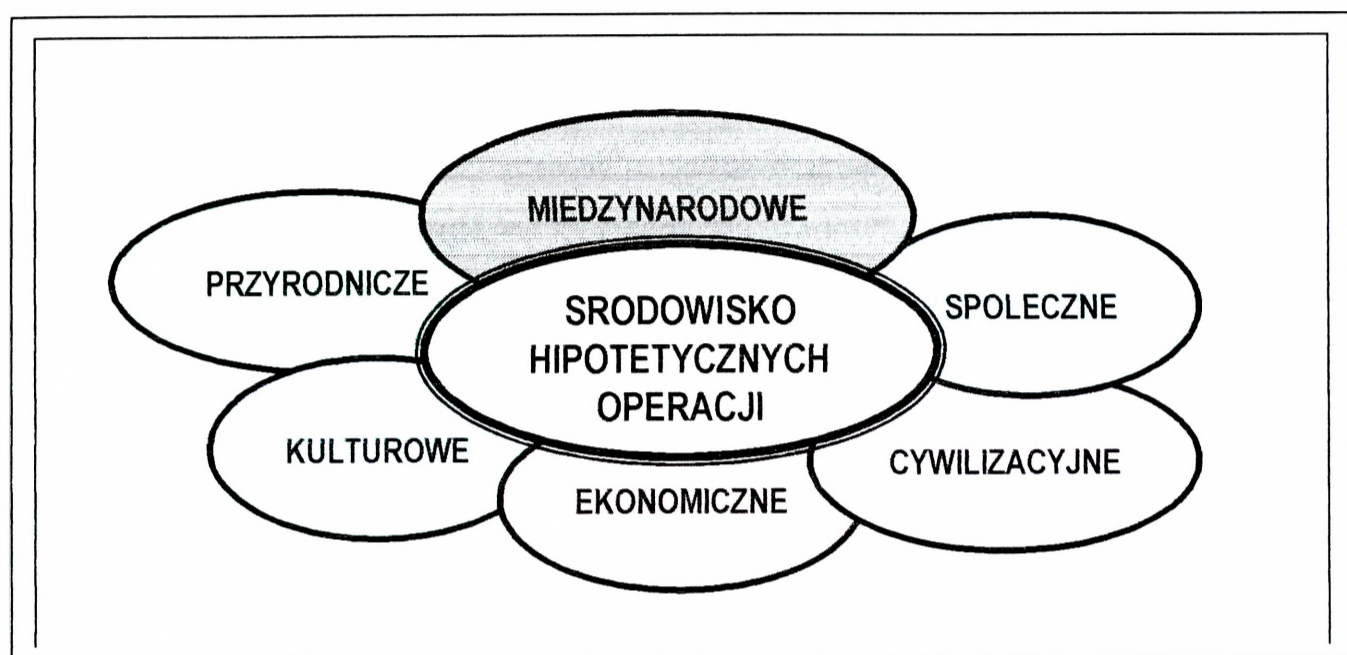
Pod pojęciem **środowisko**, rozumiany jest zwykle ogół elementów przyrodniczych ożywionych (świat zwierząt i roślin) i nieożywionych (w szczególności powierzchnia Ziemi, łącznie z wodą, glebą, kopalinami i powietrzem), a także krajobraz, naturalny bądź też użytkowany i zmieniany przez człowieka⁹⁵. W wyniku postępu naukowego i rozwoju społeczeństw zmieniać się będzie środowisko działań.

⁹³ W języku angielskim oznaczane są one jako MOOTW - Military Operations Other than War.

⁹⁴ M. Huzarski, *Zagadnienia taktyki wojsk lądowych*, wyd. Marszałek, Toruń 1999, s. 74.

⁹⁵ Zob., Słownik Encyklopedyczny Edukacji Obywatelskiej, wyd. Europa 1999.

Środowisko hipotetycznych operacji należy postrzegać nie tylko w wymiarze przyrodniczym, ale przede wszystkim w środowisku: międzynarodowym, społecznym, cywilizacyjnym, ekonomicznym oraz kulturowym. Środowisko operacji to obszar, w którym osiągany jest cel operacji. Stanowi je zespół elementów naturalnych i sztucznych oraz instytucji społecznych powodujących interakcje między nimi.

Rys. 7. Elementy środowiska operacji

Rozpatrując rolę i znaczenie środowiska operacji, jako identyfikatora zmian w koncepcjach przygotowania i prowadzenia operacji, zasadnym jest postrzegać ten problem w aspekcie środowiska międzynarodowego, jako środowiska, w otoczeniu którego prowadzone są działania oraz środowiska przyrodniczego, na obszarze którego prowadzone są działania.

Środowisko międzynarodowe, to środowisko polityczne, w którym rozwijają się stosunki międzynarodowe. Charakteryzuje się specyficznymi cechami, takimi jak: poliarchizm, czyli rządy wielu podmiotów międzynarodowych, pluralizm, czyli istnienie wielu suwerennych państw różniących się pod względem politycznym, gospodarczym, cywilizacyjnym, kulturalnym, złożoność i żywiołowość (nie trwałość, przypadkowość,

nieformalność) wzajemnych relacji pomiędzy uczestnikami stosunków międzynarodowych⁹⁶.

Współczesne międzynarodowe środowisko prowadzenia operacji jest wielobiegunowe. Stąd należy się liczyć z charakterem operacji wielonarodowych. Wielobiegunowość w stosunkach międzynarodowych wymaga podmiotowego postrzegania wszystkich jego uczestników, jest przez to wyzwaniem, które będzie determinować przyszłe operacje. Wielobiegunowość powinna być postrzegana jako akceptacja wielu cywilizacji, równoważenie interesów, podmiotowość i partnerstwo, dążność do harmonizowania wysiłków na rzecz zachowania światowego bezpieczeństwa. Współczesność i przyszłość wskazuje na potrzebę wypracowania procedur wielonarodowych operacji połączonych, w których uczestnicy stosunków międzynarodowych będą mogli wspierać swoje zamierzenia polityczne.

Drugim, ważnym elementem przyszłych operacji, który zarazem będzie je determinował jest środowisko przyrodnicze. Środowisko przyrodnicze cechuje się silnym zróżnicowaniem, będącym efektem występowania odmiennych cech komponentów w różnych miejscach kuli ziemskiej. Stąd potocznie wyróżnia się środowiska przyrodnicze: leśne, polarne, pustynne, górskie, a także rolnicze, miejskie, itp. Środowisko przyrodnicze jest miejscem życia i działalności społecznej człowieka. Stanowi złożony efekt oddziaływania różnorodnych sił przyrody, podlega stale ewolucji⁹⁷.

O wpływie tego środowiska na koncepcje przygotowania, jak i prowadzenia operacji nie trzeba nikogo przekonywać. Przegrali swoje bitwy ci, którzy lekceważyli jego wpływ na pole walki. Już jeden ze starożytnych teoretyków Sun Tzu dostrzegł znaczenie środowiska walki. W *Sztuce wojny* pisał: „*Poznaj siebie i poznaj wroga, dopiero wtedy twoje zwycięstwo nie będzie zagrożone. Poznaj warunki terenu i pogody, wtedy twoje zwycięstwo będzie całkowite*”⁹⁸.

Znajomość środowiska, jego właściwości na szczeblu operacyjnym oraz znajomość terenu i umiejętność jego wykorzystania na szczeblu taktycznym jest jednym z zasadniczych atutów w rękach każdego dowódcy, czego potwierdzeniem są przykła-

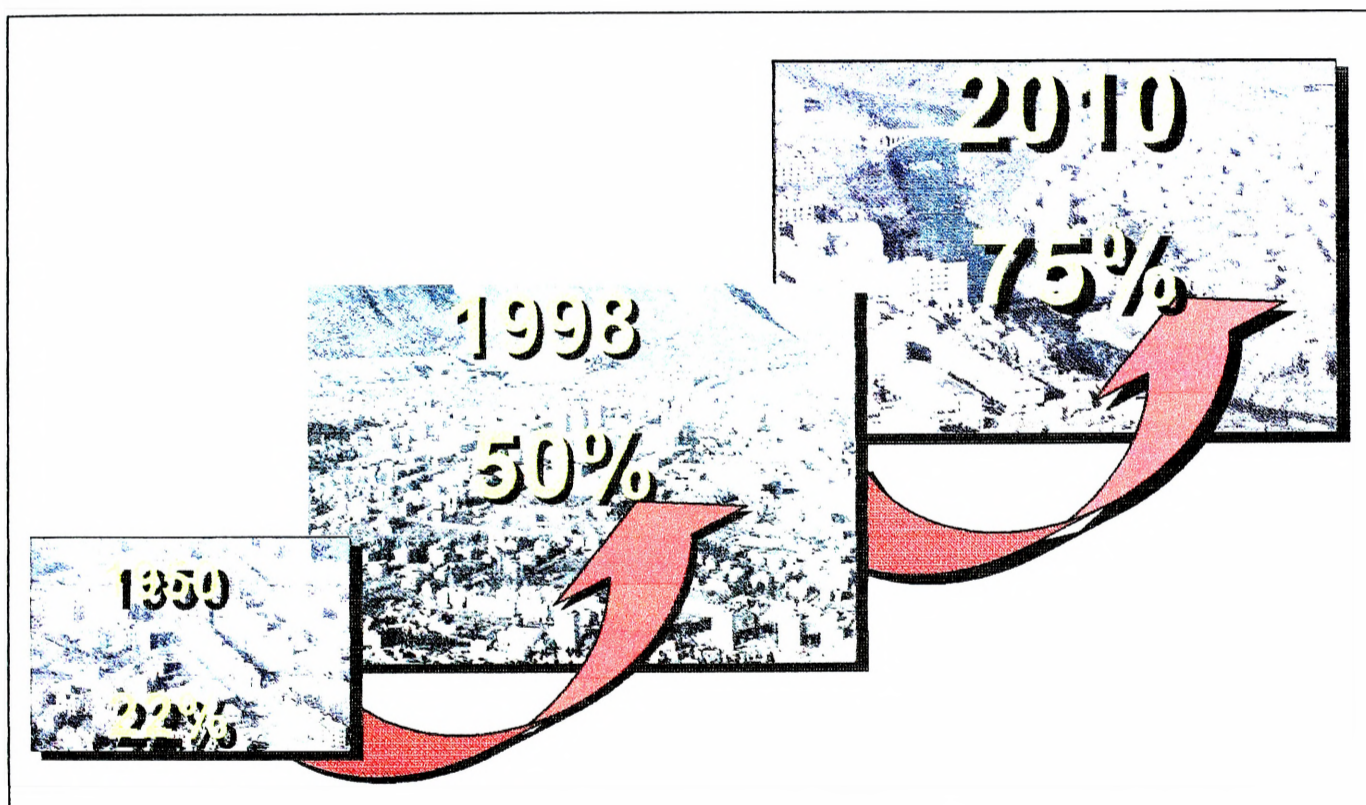
⁹⁶ Słownik Encyklopedyczny Edukacji Obywatelskiej, wyd. Europa1999.

⁹⁷ Zob., Słownik Encyklopedyczny Edukacji Obywatelskiej, wyd. Europa1999.

⁹⁸ Sun Tzu, *Sztuka wojny*, Warszawa, Przedświt 1994, s. 116.

dy z historii wojen. Również stwierdzenie „... *pozwólcie terenowi walczyć*” świadczy o rozumieniu i docenianiu znaczenia warunków terenowych, w których prowadzone są działania.

Przyspieszony rozwój gospodarczy zwiększy stopień zurbanizowania i zagęszczenia terenu, powodując systematyczne zmniejszanie się obszaru terenu otwartego. Zmieniać się będzie nie tylko wielkość, ale również charakter terenu zabudowanego. Zauważalną tendencją jest powstawanie coraz większej ilości obszarów (dzielnic) o charakterze willowym. Wzrastają też obszary wysokiej zabudowy, z reguły o publiczno-przemysłowym charakterze. Intensywnie rozbudowuje się część podziemna miast. W celu usprawnienia ruchu powstają bardzo szerokie arterie przelotowe, a wokół miast coraz częściej buduje się „małe” i „duże” obwodnice.

Rys. 8. Wzrost liczby ludności zamieszkującej tereny zabudowane

Zródło: Opracowanie własne.

Według oceny specjalistów i teoretyków wojskowych środowisko to będzie na współczesnym, jak i perspektywicznym polu walki spełniać coraz większą rolę. Warto w tym miejscu zacytować zdanie amerykańskiego teoretyka S. E. Alexander, który twierdzi że „*Jednym z ważnych czynników, który wpłynął na transformację armii ame-*

rykańskiej jest wniosek, że **przyszłe zadania strategiczne operacyjne i taktyczne, czy to będzie natarcie, obrona czy działania na rzecz wsparcia pokoju, będą prowadzone w terenie zabudowanym**⁹⁹.

Środowisko leśne również zmienia swoją strukturę. Należy oczekiwać dalszego wzrostu zagospodarowania terenów leśnych (z wyjątkiem rezerwatów przyrody). Spowoduje to podział terenów leśnych na wyraźne kwartały, rozbudowę sieci dróg i polepszenie stanu technicznego już istniejących, a także przerzedzanie i uporządkowywanie drzewostanu.

Najprawdopodobniej, podobne zmiany zachodzą będą w terenach górskich, gdzie należy oczekiwać polepszenia i rozbudowy sieci drogowej. Specyficzną cechą tej rozbudowy będzie powstawanie dużej ilości tuneli i mostów. W rejonach nadmorskich należy oczekiwać powstania nowych obszarów zabudowy o wyraźnie wypoczynkowym charakterze, zagospodarowaniu ulegać będzie coraz większy obszar brzegu morskiego.

Możliwe do zaobserwowania tendencje wskazują również na duże zmiany w rejonach przeszkód wodnych, szczególnie rzek. Oczekiwać należy uregulowania ich biegu, obudowania brzegów, zbudowania wielu nowych obiektów hydrotechnicznych oraz budowy nowych przepraw stałych – mostów. Zmniejszy się ilość terenów bagiennych, powstawać będą nowe odcinki kanałów.

Na podstawie przedstawionych możliwych kierunków przemian środowiska oraz analiz opracowań prognostycznych można postawić tezę, że największe zmiany, jakie zajdą w środowisku walki, związane będą ze wzrostem terenów zabudowanych i rozbudową sieci komunikacyjnej, szczególnie tras szybkiego ruchu. Konsekwencją tych zmian będzie dalsze zmniejszanie się terenu otwartego. Przy powiększonym obszarze działań oddziałów i związków taktycznych oraz tworzonych zgrupowaniach broni połączonych, charakterystyczne stanie się więc przeplatanie odcinków terenu o różnych właściwościach taktycznych. Fakt powyższy implikuje konieczność nie tylko znajomości działania w różnych środowiskach pola walki, ale stałego ich rozwijania.

⁹⁹ S. E. Alexander, *Urban Warfare: U.S. Forces in Future Conflicts*, Military Review, styczeń – luty 2002 r.

Dostrzec można innowacyjne podejście do wielu problemów związanych z przygotowaniem wojsk do przyszłej walki w trudnych warunkach, polegające głównie na przeprowadzaniu różnego rodzaju eksperymentów. W armii amerykańskiej w ramach specjalnych programów badawczych Sea Dragon's - Morski Smok, Hunter Warrior - Wojownik Łowca i Urban Warrior - Miejski Wojownik prowadzone są różnego typu eksperymenty, testowane jest nowe umundurowanie, nowe rodzaje wyposażenia oraz broń. W ramach programu „*Działania małych jednostek*” (SUO – small unit operations) testowany jest skład grup działających w tym terenie. Dodatkowo prowadzone są eksperymenty ze wsparciem informatycznym – zastosowaniem mini komputerów na szczeblu drużyny, a nawet pojedynczego żołnierza¹⁰⁰. Jak wynika z analizy opracowań prognostycznych, to wszystko ma służyć opracowaniu nowych koncepcji operacyjnych, które mają stać się „motorem napędowym” wprowadzania ich do codziennej działalności szkoleniowej.

Środowisko walki, jako determinant zmian w koncepcjach przygotowania i prowadzenia operacji, wywierać będzie stopniowy, lecz systematyczny, powiązany z tempem zmian środowiska naturalnego wpływ na działania bojowe w zakresie:

- zmiany zasad rozmieszczania wojsk w terenie;
- przyjęcia, jako reguły działań w terenie zabudowanym;
- zwiększania samodzielności poszczególnych komponentów.

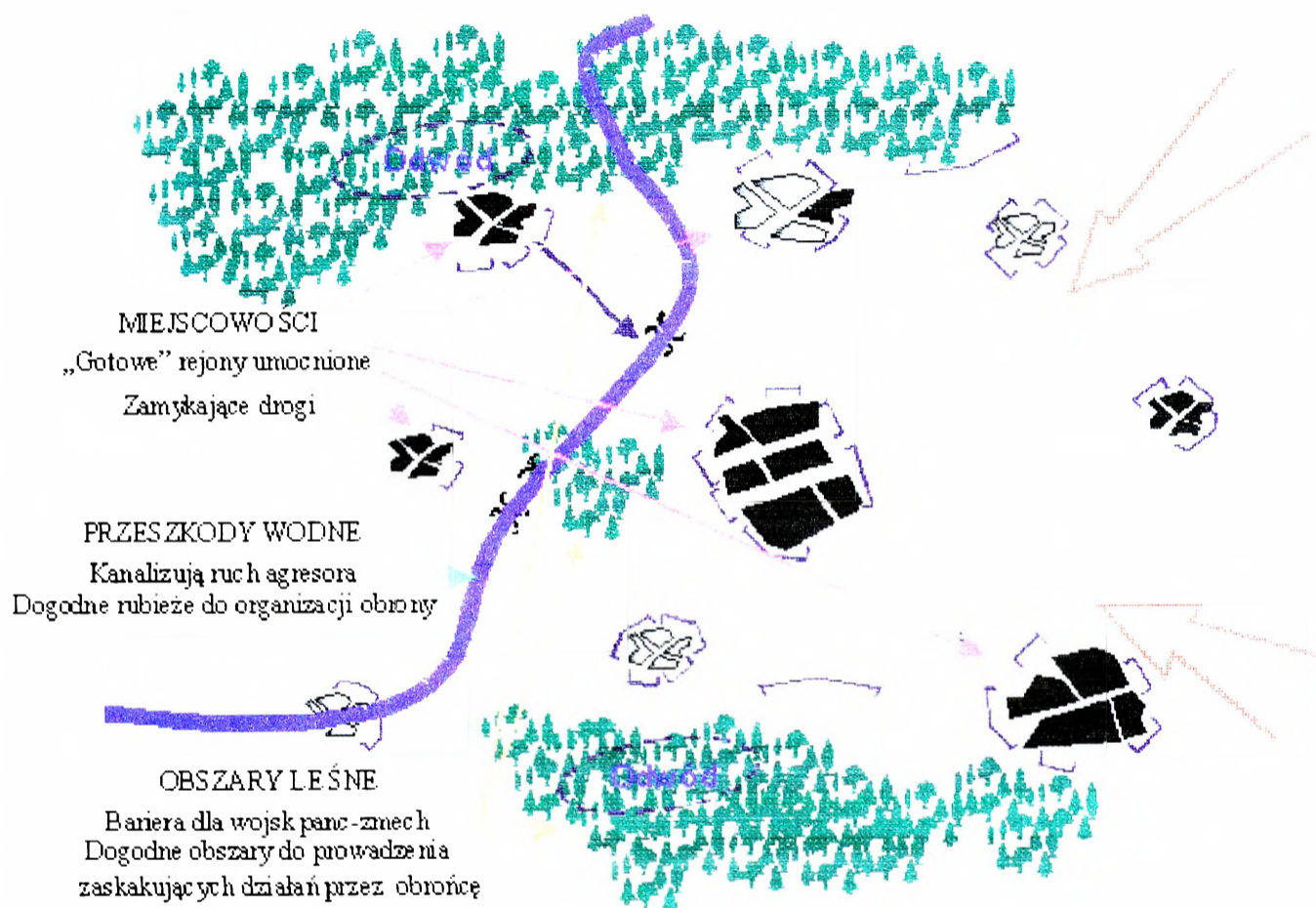
Dobitnym przykładem potwierdzającym poruszone kwestie i wnioski są na przykład walki w Groznm. Analiza tych działań pozwala na sformułowanie następującego wniosku: działania prowadzone w terenie zabudowanym wymagają dokładnego rozpoznania, umiejętności stosowania nieszablonowych sposobów oraz użycia odpowiednio dobranych środków rażenia. W warunkach terenu zabudowanego przewaga ilościowa, czy też techniczna nacierającego, często jest niwelowana przez właściwości tego terenu.

3.2.5. Działania bojowe w terenie zabudowanym

W ostatnim okresie jednym z bardzo często podnoszonych problemów jest problematyka przygotowania i prowadzenia walki w terenie zabudowanym (zurbanizo-

¹⁰⁰ J. Lasswell, Wall to Wall. Sea Dragon's Next Phase Explores Urban Warfighting Tactics For The 21st Century, Armed Forces Journal, International, January 1998.

wanym). Aktualność tej problematyki oprócz ogólnoświatowej tendencji dynamicznego wzrostu ilości ludności zamieszkujących w miastach wynika z co najmniej dwóch powodów. Po pierwsze eksperci wojskowi niemal z całego świata są zgodni, iż będzie to środowisko, gdzie w przyszłości w coraz większym stopniu będą prowadzone działania militarne i niemilitarne. Po drugie doświadczenia z konfliktów zbrojnych z ostatnich lat, a nawet dni, wskazały, iż sposób walki w tym środowisku musi ulec zmianie.

Rys. 9. Teren zabudowany jako jeden z filarów obrony przestrzennej

Zródło: Opracowanie własne

Taki stan rzeczy jest jakby potwierdzeniem słów teoretyka wojskowego W. Black, który pisał *“We wszystkich czasach w prowadzeniu wojen miejscowości miały dla wojska fatalną siłę przyciągającą; daremne były ostrzeżenia regulaminów wszystkich wojsk, by podczas obrony obsadzać miejscowości niewielkimi siłami, dalej bronić miejscowości, tylko wówczas, gdy utrzymanie jej daje korzyści taktyczne.*

W natarciu unikać właściwej walki w miejscowości i dążyć do rozstrzygnięcia w dowolnym terenie poza miejscowością"¹⁰¹.

Działania wojenne początku XXI wieku odzwierciedlają strukturę nowoczesnego teatru działań wojennych, jego dynamikę i użycie klasycznych zasad walki dostosowanych do wymagań współczesnego pola walki. Cechą charakterystyczną tych działań jest wytworzenie i użycie na szczeblu taktycznym oraz operacyjnym bardzo silnego (maksymalnego) ognia przez walczące siły. Najnowsze prezentowane koncepcje bazują na zdobyciu, utrzymaniu i ochronie inicjatywy, użyciu siły dla wykonania określonych zadań i realizacji założeń. Jednocześnie zakładają, że osiągnięcie tego możliwe jest poprzez zburzenie równowagi przeciwnika, silne uderzenie w nieoczekiwanym kierunku, podążanie „za ciosem”, by uniemożliwić przeciwnikowi poprawę sytuacji i ofensywnego kontynuowania działań. Podkreśla się, że najlepsze wyniki osiągane będą wtedy, gdy siła uderzenia skierowana będzie na kluczowe elementy struktury organizacyjnej przeciwnika lub tereny, których utrata naruszy spójność operacji przeciwnika i w ten sposób szybko oraz ekonomicznie doprowadzi do zakończenia działań. Operacje te muszą być gwałtowne, nieprzewidywalne, dezorientujące, i tak szybkie, by uniemożliwiły przeciwnikowi podjęcie efektywnego przeciwdziałania.

W wypadku prowadzenia działań bojowych w terenie zabudowanym, zakłada się, że operacyjne planowanie tego typu działań musi być ukierunkowane na realizację zagadnień decydujących o jej powodzeniu. Musi kłaść nacisk na elastyczność, wytworzenie dogodnych sytuacji w czasie walki przez wykorzystanie wrażliwości przeciwnika, skoncentrowanie wysiłku ogniowego przeciwko jego siłom głównym, kompleksowe i wieloaspektowe zsynchronizowanie operacji połączonych oraz ofensywne wykorzystanie taktycznych osiągnięć dla uzyskiwania sukcesu operacyjnego.

Planowanie działań w terenie zabudowanym musi być wystarczająco precyzyjne, by zabezpieczyć pełną synchronizację na polu walki. Jednocześnie musi być na tyle elastyczne, by szybko reagować na zmiany pola walki lub wykorzystać pojawiające się sposobności do zniszczenia przeciwnika. Teoretycy wojskowi zakładają, że sukces na polu walki będzie zależał od zdolności walczących wojsk, ich dowódców

¹⁰¹ W. Black, *Rozwój taktyki w ciągu wielkiej wojny*, Warszawa 1965r.

i sztabów do działania zgodnie z czterema podstawowymi zasadami: inicjatywą, ruchliwością, głębokością i synchronizacją. Ale podstawową kwestią będzie wykorzystanie każdej przewagi, jaką walczące wojska będą miały nad przeciwnikiem.

Słuszna jest więc teza, że w przyszłości nowe systemy broni (wysokich technologii) zasadniczo zmieniają przebieg działań bojowych w terenie zabudowanym. Jednakże, podobnie jak dzisiaj, żołnierze będą najważniejszym, najbardziej istotnym elementem tych operacji. Muszą się jednak radykalnie zmieniać ich możliwości i bezpieczeństwo.

Istnieje więc potrzeba, co szczególnie podkreślają teoretycy i dowódcy amerykańscy, włożenia dużego wysiłku intelektualnego oraz zainwestowania dużych funduszy w celu poszukiwania dróg rozwiązania problemów prowadzenia operacji w nieprzyjaznym środowisku walki, jakim jest teren zabudowany. Robi to wiele armii świata, w tym również nasi sojusznicy¹⁰². Technologie wieku informacji stwarzają konieczność i możliwość dokonania głębokiego spojrzenia na wiele problemów militarnych, w tym również na problem walki w terenie zabudowanym. Analiz tych należy dokonać bardzo wnikliwie, gdyż sam proces, jako ostateczny produkt jest bardzo ważny. Trzeba jasno zdefiniować mechanizmy, które pozwolą na zbudowanie nowoczesnych koncepcji walki w terenie zabudowanym. Określą również wymagania w zakresie uzbrojenia, wyposażenia i szkolenia, jak również potrzeby w rozwoju nowych kadr dowódczych.

Jak wskazują przeprowadzane badania, wzrost znaczenia terenu zabudowanego, a wraz z nim potrzeba sformułowania lepszych sposobów walki, w tym trudnym obszarze były podstawą do utworzenia między innymi specjalnego natowskiego międzynarodowego zespołu pod nazwą The RTO Study Group „Urban Operations in the Year 2020”, którego zadaniem było między innymi:

- opis przyszłego środowiska zurbanizowanego do 2020 r.;
- ogólna budowa ramowych propozycji działań w mieście;

¹⁰² Szczególnie ważne są badania takich specjalnych zespołów, jak np. natowska The RTO Study Group, „Urban Operations in the Year 2020”, czy amerykańska Defense Science Bard. Wiele osiągnięto również w ramach takich programów badawczych jak: „Force Warrior XXI”, „Land Warrior”, „Star –21”, „Join Vision 2010” i „Join Vision 2020”, „Sea Dragon”, „Space Cast”, „British Security 2010”, „Land Operations 2020”, „Martime operations 2015”.

- określenie szczebla operacyjnego przewidywanego do prowadzenia działań w terenie zurbanizowanym;
- wyszczególnienie wymagań dla prowadzenia walki w terenie zurbanizowanym, zawierających wskazówki SHAPE, dotyczących potencjalnych luk i braków takich możliwości;
- sporządzenie propozycji dotyczących potencjalnych rozwiązań, zaproponowanych przez grupę studyjną, do rozważenia przez SHAPE, bazujących na szczegółowych wnioskach i propozycjach.

Na podstawie prowadzonych badań teoretycy wojskowi doszli do wniosku, że należy przedstawić szereg zaleceń, które mogą być bardzo istotne dla powodzenia przyszłych działań bojowych¹⁰³. Głównym z nich było stwierdzenie, że siły zbrojne muszą dążyć do polepszenia możliwości i umiejętności w zakresie przygotowania i prowadzenia działań w tym środowisku (MOUT).

Przyszłe operacje w trudnym terenie (środowisku), do którego przede wszystkim zaliczyć należy teren zabudowany, wymagają radykalnych zmian w wielu dziedzinach. Ich niejako zespoleniem jest koncepcja wojownika, jaki ma powstać w ramach „2025 Urbana Warfighter System”, wojownika, którego możliwości daleko przewyższają aktualne potrzeby i bliskie są potrzebom ujętym w terminie projektu.

Należy przewidywać, że największy wpływ na zmiany w koncepcjach przygotowania i prowadzenia przyszłych operacji wywierać będą, z jednej strony zmiany jakie zachodzą będą w środowisku operacji, z drugiej zaś elementy pozwalające przełamywać negatywne cechy środowiska, takie jak systemy wizualizacji, systemy zbiorczej świadomości sytuacyjnej (C⁴ISR), czy też systemy precyzyjnego ognia.

Prowadzone rozważania pozwalają na sformułowanie następującego wniosku: nowe koncepcje operacyjne przyszłych działań w trudnym środowisku wymagają radykalnych zmian w przygotowywanych i prowadzonych działaniach. Zasadniczo zmieni się też natura wojny w tych specyficznych środowiskach.

¹⁰³ J. J. Bastone, *Urban Operations Update*, Infantry nr wiosna, Fort Benning 2002, s. 8-10.

3.2.6. Przynależność do Sojuszu Północnoatlantyckiego

Jednym z istotnych determinantów, mającym swoją praktyczną wymowę, jest przynależność do Sojuszu Północnoatlantyckiego. Zobowiązania płynące z tego faktu sięgają głównie sfery strategicznej i operacyjnej - nie omijają jednak również taktyki. Pomimo, że działania na szczeblu taktycznym, zgodnie z założeniami Sojuszu, są generalnie w gestii rozwiązań narodowych, to jednak nowe koncepcje Sojuszu w wielu przypadkach wywołują ewolucję rozwiązań narodowych. Tempo tych zmian jest bardzo zróżnicowane, uzależnione od zmian w uzbrojeniu, organizacji, jak również zadań, do jakich dane siły zostały wydzielone.

Rozważając powyższe kwestie, należy również dostrzegać fakt, iż wspólne (sojusznicze) działania militarne prowadzone są na coraz niższym szczeblu, co wymusza konieczność jednakowego postrzegania problemów przygotowania i prowadzenia działań nie tylko na szczeblu operacyjnym, ale również na poziomie taktycznym.

Konieczności dostosowania niektórych rozwiązań teoretycznych do wymogów Sojuszu, wynika między innymi z przewidywanego udziału wydzielonych sił w działaniach w interesie jego członków. Wszystko to powoduje potrzebę poszukiwania skutecznych sposobów nie tylko efektywnego przygotowania wojsk do wykonywania zadań, ale również działania zgodnie z najnowszymi koncepcjami prowadzenia operacji (działań bojowych).

Warto też zauważyć, że charakter działań w ramach przeciwdziałania sytuacjom kryzysowym, zwłaszcza przewidywane do realizacji zadania mają bardzo szerokie spektrum, ponadto realizowane mogą być w różnorodnych warunkach terenowych i klimatycznych, co wymusza znaczną rozpiętość przygotowań.

3.2.7. Nowe koncepcje teoretyczne prowadzenia działań

Jak wskazują przeprowadzone badania, nie tylko poszukiwane, ale również wdrażane są nowe sposoby prowadzenia operacji (działań bojowych), które w określonych warunkach nie tylko zapewnią osiągnięcie zakładanego celu (zwycięstwa), ale pozwolą również osiągnąć ten cel przy możliwie niskich nakładach, i co najważniejsze ograniczonych do minimum stratach.

W wyniku chociażby ostatnich działań wojennych w Zatoce Perskiej, jak również działań prowadzonych w Afganistanie zmieniają się niektóre założenia starych koncepcji lub też powstają nowe. Zasadniczym motorem tych nowych koncepcji i założeń, jest poszukiwanie sposobów realizacji zadań gwarantujących możliwie najefektywniejsze osiągnięcie założonych celów.

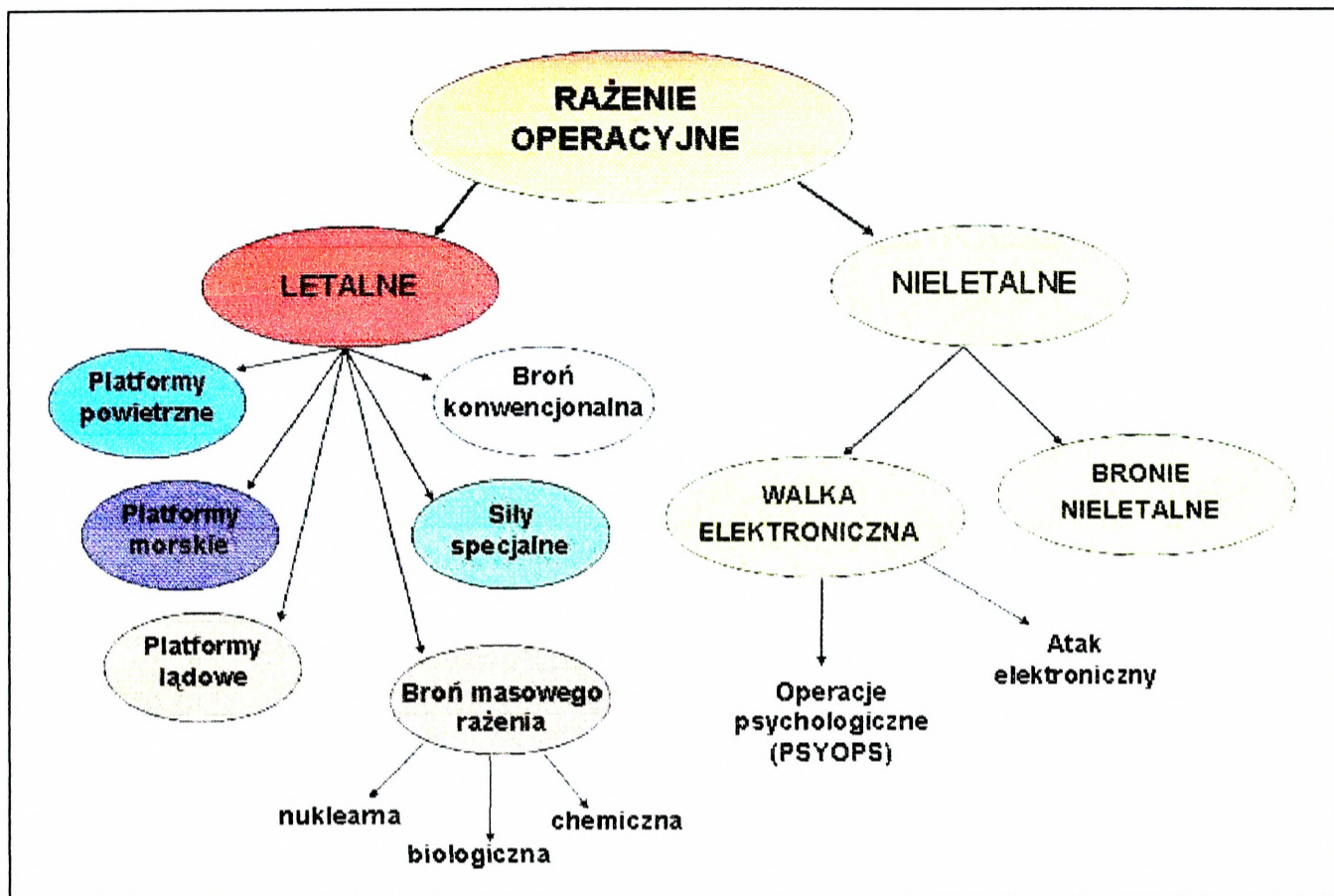
W opracowanych koncepcjach założenia te są bezpośrednio transponowane na możliwe zadania dla różnych wykonawców. Opracowane koncepcje rzutują również na struktury oraz uzbrojenie i wyposażenie wojsk, a co za tym idzie, także na koncepcje przygotowania i prowadzenia operacji, co dodatkowo potwierdza tezę, iż są one jednym z zasadniczych determinantów zmian. Zmiany w różnego typu operacjach, określają wymagania wobec parametrów techniki bojowej, mającej materializować wspomnianą koncepcję, wymagania szkoleniowe oraz wymagania wobec żołnierzy realizujących te koncepcje.

Analizowane koncepcje przyszłych działań wskazują również na fakt, iż konieczna jest modyfikacja metod prowadzenia operacji. Należy rezygnować z kosztownych działań, kierując się zasadą wygrywania wojen ograniczonymi kosztami. Te koszty, które nie mogą być akceptowane, to przede wszystkim życie żołnierzy.

W wyniku przeprowadzonych badań, analiz ostatnich konfliktów oraz doświadczeń z prowadzonych ćwiczeń powstały nowe założenia, które legły u podstaw najnowszej koncepcji prowadzenia operacji. Jej istotą jest zastępowanie siły żywej siłą ognia oraz unikanie bezpośredniej walki. Należy podkreślić, iż dochodzenie do nowego stylu działań bojowych z wykorzystaniem zintensyfikowanego ognia trwało bardzo długo, a na rozwój tej koncepcji niewątpliwie wpłynął szybki rozwój możliwości ogniowych nowoczesnych środków walki.

Rozwój rewolucyjnych technologii przetwarzania informacji oraz rozwój środków rażenia, w tym szczególnie systemów broni precyzyjnej, umożliwiło zmianę równowagi między środkami ochrony a siłą niszczącą, na korzyść tej ostatniej. Zastosowanie systemów celowania laserowego i globalnego określania pozycji obiektów oddziaływania siły niszczącej dwukrotnie zwiększyło prawdopodobieństwo ich zniszczenia przez powietrzne środki rażenia. Dlatego u podstaw nowej koncepcji prowadzenia działań bojowych w ramach operacji przyjęto założenie, że nowoczesne środki

walki są w stanie zniszczyć przeciwnika szybciej, niż uda się mu znaleźć sposoby zneutralizowania osiągniętej przewagi.

Rys. 10. Podział rażenia operacyjnego

Zródło: Na podstawie: M. N. Vego, *Operational Warfare*, US. Naval War College, Newport 2000, s. 241.

Istotne znaczenie w nowej koncepcji ma więc czynnik czasu. System rażenia i wykorzystania jego skutków powinien, zgodnie z nową koncepcją działań, być tak skonstruowany, aby nie dawał hipotetycznym przeciwnikom czasu na przystosowanie taktyki zapobiegania niszczącym skutkom ognia. System ognia nie może więc być nieskuteczny, czy mało wrażliwy na zmiany na polu walki. Jego możliwości w zakresie poszukiwania, śledzenia, a także skutki niszczącej siły ognia, muszą znacznie przewyższać możliwości przeciwnika w zakresie maskowania działań oraz umiejętności walki w rozproszeniu.

Z badań wynika, że rodzaje sił zbrojnych odpowiedzialne za przenoszenie środków walki, w tym szczególnie siły powietrzne, będą wiodły prymat w opracowywaniu

i doskonaleniu doktryny zintensyfikowanego ognia, przydatnej zwłaszcza w wypadku wojen ograniczonych.

Jednym z zasadniczych postulatów nowej koncepcji operacji jest zasada, że na przyszłym polu walki (nowym typie wojny) prowadzone działania powietrzne będą skierowane głównie przeciwko celom naziemnym. Mając na względzie perspektywiczne uwarunkowania, rozstrzygnięcia wymagają jedynie następujące kwestie: jakie powinny być proporcje między załogowymi i bezzałogowymi środkami użytymi do wykonania uderzenia oraz w jakie cele mają one być wymierzone na lądzie? Siły powietrzne dzięki już nabytym doświadczeniom muszą doskonalić nową doktrynę, aby zwiększyć efektywność atakowania celów naziemnych.

Zgodnie z prezentowaną koncepcją operacji, wojska lądowe, muszą sobie przyswoić i doskonalić metody walki dostosowane do nowych realiów i zasad prowadzenia działań bojowych, w których główną rolę odgrywa zintensyfikowana siła ognia i czas realizacji zadań. W tych przedsięwzięciach, jak wynika z badań, szczególnie istotne jest zrozumienie, iż uderzenia z powietrza przeciwko celom naziemnym same przez się nie dają gwarancji utrzymania przewagi czasu.

Rangę tego problemu podkreślają doświadczenia z działań wojennych o ograniczonym charakterze (np. w Jugosławii), w których już wykorzystywano elementy koncepcji „Zintensyfikowanej siły ognia”, wskazują one, że skutki uderzeń powietrznych są krótkotrwałe i z upływem czasu coraz mniej odczuwalne, w miarę jak przeciwnik przeciwdziała, minimalizując niszczące efekty ognia. Równie istotnym jest fakt, iż wraz z upływem czasu niwelowany jest skutek psychologiczny tych uderzeń.

Najlepszym sposobem znielowania możliwości przeciwdziałania ze strony przeciwnika, jest natychmiastowe działanie sił lądowych, które maksymalnie wykorzystując skutki uderzeń ogniowych swoim działaniem spowodują, że będą one miały nie jako charakter trwałe. Największe możliwości takiego działania może zapewnić masowe wyposażenie wojsk w środki walki trzeciego wymiaru. Doświadczenia z ostatnich konfliktów wojennych wskazują, że obecność w powietrzu sił zdolnych do realizacji zadań, oraz niszczenia określonych celów, zmienia obraz i dynamikę pola walki. Należy więc oczekiwać, że jednym z kierunków zmian w siłach lądowych będzie znaczne zwiększenie sił zdolnych do działania w trzecim wymiarze.

Warto również w tym miejscu zauważyć fakt, iż w sytuacji posiadania przewagi ogniowej przez nasze siły, jedynym zasadnym działaniem przeciwnika jest przyjęcie takiego ugrupowania sił i środków, które pozwoli przetrwać lub zminimalizować skutki uderzeń ogniowych. Przyjęcie takiego ugrupowania, a więc rozproszenie (rozśrodkowanie) sił stworzy sytuację, że będą one łatwe do pokonania częściami.

Jak wynika z przeprowadzonych analiz, w przedstawianych koncepcjach działań, kluczem do sukcesu będzie przede wszystkim sparaliżowanie przeciwnika ogniem z powietrza na czas potrzebny do przerzucenia sił lądowych na pole walki samolotami transportowymi i śmigłowcami, z zadaniem opanowania ważnych punktów i rozmieszczenia w ugrupowaniu przeciwnika małych, samodzielnych elementów bojowych o wysokich możliwościach ogniowych i manewrowych.

Siły te, najczęściej określane jako zgrupowania (grupy) bojowe, w celu uzyskania i utrzymania swobody manewru nie muszą zajmować terenu o szczególnym znaczeniu, ani też, co jest pewnym novum, angażować się w bezpośrednią walkę ze zgrupowaniami przeciwnika. Zgodnie z proponowaną nową koncepcją walki, powinny one zająć niestrzeżone wolne przestrzenie pomiędzy rozproszonymi elementami przeciwnika. Pozostać jednak na tyle blisko, by ciągle dominować nad nim obserwacją i taktycznym ogniem precyzyjnym, o ile to będzie tylko możliwe, pozostając poza zasięgiem organicznych środków ogniowych przeciwnika. Wykonane w ten sposób bardzo szybkie działania, wykorzystanie przewagi ogniowej i sutków ognia, oraz przewagi technologicznej, utrzymywanie przeciwnika na dystans, wykonywane zniemacka i druzgocące działania na wybrane elementy jego ugrupowania spowodują, że działania te utracą charakter dotychczasowych konwencjonalnych działań.

W tym miejscu warto zadać pytanie, jaki jest **wymiar operacyjny** przedstawianych koncepcji? Druzgocąca przewaga w wymiarze operacyjnym jest najpewniejszą gwarancją osiągnięcia sukcesu w stosunkowo krótkim czasie. Bez względu jednak na to, jak intensywne byłyby to działania oraz przewaga ogniowa, wielce prawdopodobne jest, iż w efekcie końcowym dojdzie do spotkania przeciwstawnych sił z perspektywą bezpośredniej walki. Dla obu stron będzie to stwarzać groźbę poniesienia dużych ofiar w ludziach. Konieczne jest więc wprowadzenie koncepcji wygrywania wojen małymi kosztami, co w praktyce oznacza minimalizację strat ludzkich. Takie podejście powo-

duje konieczność radykalnej zmiany sposobu prowadzenia działań na poziomie operacyjnym, ale w jeszcze większym stopniu na poziomie taktycznym.

Z badań wynika, iż przedstawiana powyżej zasada, aby walczyć „nie tak blisko”¹⁰⁴, spowoduje rewolucyjną zmianę w koncepcjach użycia sił przeznaczonych do walki bezpośredniej, zwłaszcza wojsk zmechanizowanych i pancernych. Zgodnie z najnowszymi koncepcjami, muszą one przestać działać na zasadzie „dopaść i zniszczyć przeciwnika”, ich nowe zadanie polegać będzie na zlokalizowaniu i izolowaniu wybranych elementów ugrupowania przeciwnika, następnie rozpoznaniu jego składu i utrzymaniu w miejscu przez czas potrzebny do zniszczenia precyzyjnym ogniem. Siły przeciwnika będą więc, zgodnie z przyjętą koncepcją, niszczone (pokonane) częściami, efektywnie i co najważniejsze z dystansu.

Tendencja do unikania bezpośredniego kontaktu z przeciwnikiem była już widoczna podczas wojny w rejonie Zatoki Perskiej, gdzie otwarty teren, dokładne rozpoznanie pola walki oraz dostęp do wojsk sprzymierzonych pozwoliły amerykańskim siłom przeznaczonym do bezpośredniej walki na skuteczne oddziaływanie z oddali, spoza zasięgu taktycznej broni irackiej. Doświadczenia z tej wojny, jak i innych, potwierdziły, iż decydujące rozstrzygnięcie w walce i unikanie strat osobowych jest możliwe szczególnie, gdy walczący żołnierze znajdują się w nowoczesnych, powietrznych lub naziemnych pojazdach bojowych. Mogą wtedy wykorzystać przewagę w szybkości, ochronę własnego pancerza i siłę ognia. Nowoczesny, wysokiej jakości sprzęt bojowy zwiększy możliwość skuteczności lokalizacji i ograniczenia swobody siłom przeciwnika.

Z doświadczeń wojennych wynika, iż ponad połowę strat w bezpośredniej walce poniesiono podczas prób zlokalizowania przeciwnika. Dlatego w nowej koncepcji, aby ograniczyć te straty, zakłada się, iż w przyszłości najbardziej niebezpieczne zadania prowadzenia rozpoznania muszą zostać powierzone wszędzie tam, gdzie to będzie możliwe, środkom zastępczym, na przykład bezzałogowym powietrznym i naziemnym środkom rozpoznawczym.

¹⁰⁴ Por. R. L. Scales, *Nowy styl prowadzenia operacji*, Armed Forces Journal International, październik 2001r.

Rozpatrując założenia tej nowej koncepcji działań należy również dostrzec, fakt, iż przeciwnik, który się rozprasza i ukrywa, nie będzie, co prawda zdolny do wykonania uderzenia czy skutecznej koncentracji sił, ale będzie szczególnie trudny do wyeliminowania ogniem. Taka sytuacja wymusza zmianę uzbrojenia, a szczególnie możliwości ogniowych sił lądowych przeznaczonych do działania na obszarze kontrolowanym przez przeciwnika. Najpewniejszą drogą do zniszczenia rozproszonego naziemnego przeciwnika będzie wyposażenie sił lądowych w systemy broni o takich samych właściwościach precyzyjnego namierzenia i niszczenia, jakimi dysponują obecnie nowoczesne siły powietrzne. Skuteczną realizację tej nowej koncepcji działań warunkuje więc technologia.

Podsumowując prowadzone rozważania należy stwierdzić, iż nowa koncepcja działań oparta została na założeniu, że zsynchronizowanie druzgocącego ognia i działania zgrupowań bojowych na rozpoznane i izolowane elementy ugrupowania przeciwnika pozwoli na osiągnięcie zakładanego celu operacji. Jej zasadniczym założeniem jest ograniczenie strat do minimum.

Warto jednak dostrzec fakt, iż nowa metoda prowadzenia walki bezpośredniej, znacznie ograniczająca ponoszone straty, będzie skuteczna pod warunkiem, że uda się uniknąć odwetowych ciosów przeciwnika. Nawet najlepsza koncepcja prowadzenia działań może zostać załamana przez przeciwnika, który dla uniknięcia klęski nie zawaha się użyć niestandardowych sposobów walki i zrobi wszystko, aby efekt końcowy stał się niekorzystny dla strony przeciwnej.

Ostatnie sukcesy militarne wojsk sojusznicznych nie mogą również zmienić faktu, że zwycięstwo w wojnie nigdy nie jest zagwarantowane. Ponadto, według ocen wielu teoretyków wojskowych, wojna nadal będzie krwawa i nieprzewidywalna, a żaden z jej uczestników nie będzie miał w ręku wszystkich atutów. Wielu też uważa, że przeciwnik może być ostatecznie zniszczony tylko wtedy, gdy znajdzie się dostatecznie blisko, by zostać pewnie i precyzyjnie rozpoznany oraz zlokalizowany.

Przeciwnik będzie szukał dla siebie przewagi w masie, determinacji i zdolności do przystosowania się. Przyszłe siły połączone, aby zwyciężyć, będą zmuszone dobrze wykorzystać atut posiadanej przewagi technologicznej, precyzyjnie zsynchronizować efekty użycia powietrznej siły ognia z uderzeniem lądowym. Należy przypuszczać, iż

w przyszłości żołnierze walki bezpośredniej, mający do dyspozycji dużo tanich i bardziej precyzyjnych środków walki, staną się najefektywniejszym narzędziem niszczenia przeciwnika walczącego w małych i mobilnych grupach bojowych.

3.2.8. Przygotowanie i profesjonalizm żołnierzy

Doświadczenia z konfliktów zbrojnych ostatnich lat wskazują, że stany osobowe walczących stron w zasadniczy sposób decydują o możliwościach bojowych walczących wojsk. Ich wyszkolenie, inicjatywa, elastyczność w działaniu oraz rozumienie stojących przed nimi wymagań stanowiąc będą klucz do osiągnięcia powodzenia w operacji.

Z ocen teoretyków wojskowych wynika, że psychologiczne i fizyczne ograniczenia czynią z żołnierzy najsłabszy element systemu walki, ponieważ środowisko walki będzie dla nich bardzo często czynnikiem nieprzyjawnym. W warunkach ekstremalnych temperatur i trudnego terenu strach, niepewność, zagubienie, presja zewnętrzna oraz zmęczenie będą odgrywać znaczącą rolę. W konsekwencji przy złym wyszkoleniu żołnierzy i ich dowódców, ulegających oddziaływaniu negatywnym zjawiskom pola walki, częstą sytuacją będzie ciągły brak inicjatywy. Gdy zostaną oni dobrze przygotowani do zderzenia z takimi nieprzyjawnymi sytuacjami, będą mieli znacznie większe możliwości osiągnięcia sukcesu.

Z drugiej zaś strony, oceniając psychologiczne i fizyczne ograniczenia, jakie pole walki wywołuje wśród walczących żołnierzy, należy stale pamiętać, że ich indywidualne cechy charakteru oraz determinacja, jako element większej całości, czynią z nich najwartościowszy składnik. Duch bojowy, wytrwałość, wola zwycięstwa, poświęcenie dla sprawy oraz dla towarzyszy walki są istotnymi cechami każdego żołnierza, które bezpośrednio przyczynić się mogą do zwycięstwa lub klęski. Tym bardziej, że przewidywana wysoka technicyzacja i automatyzacja wielu procesów nie pomniejsza roli człowieka, ponieważ zawsze dowódca podejmował będzie ostateczną decyzję¹⁰⁵.

Rozważając problem obecnych i perspektywicznych działań wojennych, należy stale pamiętać o powyższych uwarunkowaniach, są bowiem pewne niezmiennie czyn-

¹⁰⁵ Por.: Z. Ścibiorek, *Wojna czy ...*, s. 10.

niki każdego konfliktu, których nawet najlepiej rozwinięta technologia nie jest w stanie zmienić. W przeciwieństwie do przypuszczeń niektórych teoretyków, technologia nigdy nie wyeliminuje strachu czy niepewności, które Clausewitz nazwał „mgłą wojny” (*fog of war*). Złożoność, często dwuznaczności, współczesnych bitew nie tylko nie wyeliminuje tarć wewnętrznych biorących w nich udział żołnierzy, ale wymagać będzie od nich znacznie większego „hartu ducha” niż dotychczas. Potwierdzeniem tej tezy może być chociażby mechaniczno-technologiczne spojrzenie na prowadzenie działań, jakie reprezentowali Amerykanie w Wietnamie i jego skutki¹⁰⁶

Współczesna nauka (nie wspominając o historii) wskazuje, że walczący żołnierze będą działać w sytuacjach o olbrzymiej złożoności. Złożoność i dynamika współczesnego pola walki powoduje, że warunkiem pełnego i efektywnego wykorzystania posiadanych środków bojowych jest uzyskanie przewagi informacyjnej. Jednak nawet w sytuacji osiągnięcia przewagi informacyjnej, nadal człowiek – żołnierz, będzie spełniał najistotniejszą rolę, ponieważ informacja jako taka, samodzielnie, nigdy nie zastąpi wiedzy i doświadczenia.

Przedstawiany w wielu publikacjach charakter przyszłego pola walki¹⁰⁷, olbrzymie zagrożenie życia, jakie stwarzać będą nowe generacje broni, stawiać będzie jeszcze większe wymagania przed żołnierzami niż obecnie. Każdy żołnierz powinien być przygotowany do przewyższania najróżnorodniejszych zjawisk i trudności, posiadać umiejętność zachowania pełnej sprawności bojowej i umysłowej nawet w warunkach skrajnych napięć, w bardzo złożonych i niebezpiecznych sytuacjach¹⁰⁸. Szczególnie ważną rolę w tych warunkach spełniać będą dowódcy wszystkich szczebli. Powinni oni nie tylko być dowódcami formalnymi, ale dzięki swojej wiedzy, umiejętnościom i postawie moralno-etycznej stać się jednocześnie przywódcami nieformalnymi. Potrafiącymi zespolic wokół wizji wspólnego działania bez względu na zaistniałe trudności. Obecnie przywództwo w dowodzeniu wojskami jest więc warun-

¹⁰⁶ H. Scales, *Future warfare*, Carlisle Barracks, U.S. Army War College 1999, s. 63.

¹⁰⁷ W. Kaczmarek, Z. Ścibiorek, *Przyszła wojna – jaka?* Warszawa 1995; A. i H. Toffler, *Wojna i antywojna*, Warszawa 1997; A. Toffler, *Trzecia fala*, Warszawa 1997; C. Weinberger, *Następna wojna światowa*, Warszawa 1999; M. Kaku, *Wizje czyli jak nauka zmieni świat w XXI wieku*, Warszawa 2000 i inne.

¹⁰⁸ Por.: Z. Ścibiorek, *Wojna czy ...*, s. 11.

kiem koniecznym i w znacznej mierze świadczy o profesjonalizmie każdego dowódcy¹⁰⁹.

Wnioski z różnego rodzaju analiz sugerują, że należy też pamiętać, próbując określić rolę i znaczenie tego wymiaru, że sprawność i efektywność działania żołnierzy w trakcie konfliktu w znacznym stopniu zależą od odbioru społecznego. Należy się zgodzić z tezą A. i H. Tofflerów: „*demokratyczne armie nie mogą wygrać żadnej wojny bez powszechnego poparcia, bez zgody ludności cywilnej*”¹¹⁰.

Jest to bardzo istotny i ważny problem. Komendant U.S. Army War College Robert H. Scales, w książce *Future warfare* napisał „*Niektóre aspekty przyszłej wojny będą różniły się znacznie. ...wystarczająca ilość broni precyzyjnej i przeciwprecyzyjnej (counterprecision) pozwoli na zadanie siłom amerykańskim strat niemożliwych do zaakceptowania*”¹¹¹.

Analiza dokumentów prognostycznych dotyczących wizji przyszłych działań wskazuje, iż podstawą sił zbrojnych do 2020 roku w dużym stopniu wciąż będą siły ochotnicze, pomimo przewidywanego stałego wzrostu uzawodowienia tych sił. W ocenie teoretyków wojskowych siły zbrojne pierwszej połowy XXI wieku muszą być złożone z ludzi gotowych do poniesienia wyjątkowych trudów (poświęceń) i o wyjątkowych zdolnościach. Jak wskazują badania, szczególnie istotny, jak nigdy dotąd w takim wymiarze, będzie poziom i jakość ich ogólnego przygotowania - możliwości intelektualne, szczególnie do kreatywnego myślenia. Sposób i jakość przygotowania stanów osobowych jest tym bardziej ważna, ponieważ staną one w obliczu różnorodnych zadań i wymagań technologicznych, które potrzebować będą umiejętności przystosowania się, innowacyjności, precyzyjnej oceny, perspektywicznego myślenia oraz zrozumienia różnic wynikających z odmienności kultur w wypadku prowadzenia działań bojowych w różnych regionach świata. Zarówno teoretycy wojskowi, jak i dowódcy różnego szczebla jednoznacznie wskazują, że pozyskiwać do służby w siłach

¹⁰⁹ B. Szulc, L. Konarski, *Przywództwo w dowodzeniu wojskami. Kształtowanie cech przywódczych*, Warszawa, AON 1998, s. 72.

¹¹⁰ A. i H. Toffler, *Wojna i antywojna*, Warszawa, MUZA S.A. 1997, s. 18.

¹¹¹ H. Scales, *Future warfare*, Carlisle Barracks, U.S. Army War College 1999, s. 67.

zbrojnych należy utalentowane osoby o wyjątkowym charakterze, zainteresowane etyczną i bezinteresowną służbą.

Należy zdawać sobie sprawę z faktu, iż pozyskiwani do służby żołnierze na perspektywnym polu walki potrzebować będą wielu umiejętności. Siły zbrojne, a szczególnie ich poszczególne jednostki organizacyjne, będą odgrywały niezwykle istotną rolę w doskonaleniu zarówno ich indywidualnych specjalności, jak i podstawowych zdolności każdego zespołu. Każdy żołnierz nowoczesnych sił zbrojnych musi być przygotowany do wykorzystania jego fachowego przygotowania w szerokim zakresie zadań, do działania w różnorodnych zespołach.

Przyszli członkowie sił zbrojnych muszą posiadać psychiczne zdolności pozwalające na szybką transformację od etapu przygotowania się do wojny, prowadzenia działań na rzecz pokoju do prowadzenia rzeczywistej walki. Realizacja tych wymagań pozwoli uzyskać siły, zdolne do skutecznego i efektywnego działania w pełnym wymiarze.

Realizacja perspektywnych zadań wymagać będzie ludzi potrafiących tworzyć oraz wykorzystać zalety wynikające z innowacji intelektualnych i technologicznych. Będą oni stawali w obliczu szeregu wyzwań wynikających z dużej odpowiedzialności na szczeblach taktycznych, muszą też być w stanie podejmować decyzje o znaczeniu zarówno operacyjnym, jak i strategicznym.

Nowe koncepcje prowadzenia operacji oraz transformacja możliwości operacyjnych ma istotny wpływ na szkolenie i kształcenie ludzi. Taktyka współczesnych operacji informacyjnych, koordynacja międzyagencyjnych i międzynarodowych operacji, podobnie jak złożoność nowoczesnych środków prowadzenia wojny, wymagają ludzi, którzy są zarówno uzdolnieni, jak i perfekcyjne wyszkoleni, powyżej wymaganych standardów¹¹². Szybkie i rozproszone operacje wymagały będą żołnierzy będących w stanie spójnie działać w zespole, a ponadto zdolnych do niezależnego działania, by wyjść na przeciw zamiarom dowódców.

Rozwój nowych obszarów funkcjonalnych, jak np. operacje informacyjne wymagać będzie wypracowania drogi odpowiedniego rozwoju zawodowego i możliwości

¹¹² Por. Joint Vision 2020, op.cit.

obejmowania stanowisk dowódczych przez specjalistów z różnych dziedzin. Akumulacja szkolenia i doświadczenia powinna stworzyć siły gotowe do szybkiego zaangażowania i efektywnego działania.

W aspekcie powyższych rozważań, przywiązuje się obecnie szczególną wagę do przywództwa, jest ono przedmiotem znacznego zainteresowania teoretyków i praktyków wojskowych. Aby dowódca był jednocześnie przywódcą (co jest ideałem socjologicznym), powinien posiadać nie tylko odpowiednie predyspozycje, ale również odpowiednie kompetencje i determinację w osiąganiu celu działań. Winien być także zdolny do inspirowania działań podległych mu dowódców i żołnierzy, szczególnie w okresach zagrożenia i niebezpieczeństwa, jednocząc ich wokół jasno określonego celu. Ważna jest zatem właściwie pojmowana podmiotowość w relacjach dowódca - podwładny. Stanowi ona podstawę budowania autorytetu przełożonego i właściwego modelu przywódcy.

Kolejnym, nie mniej istotnym czynnikiem jest morale. Morale podległych dowódców i stanów osobowych było zawsze przedmiotem troski i dużego zainteresowania decydentów wojskowych i cywilnych. Wysokie morale wyzwala ducha bojowego, jest wartością pozwalającą działać w najtrudniejszych warunkach oraz wykazywać odwagę w sytuacjach zmęczenia i niebezpieczeństwa. Opiera się ono między innymi na zaufaniu, dyscyplinie, zawodowych umiejętnościach i odpowiednich uwarunkowaniach fizycznych. Wymienione cechy winny być wpajane przez realistyczne, wymagające i twórcze szkolenie oraz przez rozumne dowodzenie. Jak się najczęściej ocenia, poczucie lojalności wobec dowódcy i danej jednostki organizacyjnej oraz odnoszone sukcesy na polu walki są najlepszym sposobem uzyskania wysokiego morale.

Do cech szczególnie ważnych należy również zaliczyć wspomnianą już inicjatywę oraz elastyczność, pozwalają one podejmować śmiałe, racjonalne i szybkie działania. Kolejna cecha wytrzymałość - wymaga odpowiednich przygotowań psychicznych i fizycznych. Wymagana jest również duża wola walki (determinacja) w celu wykonania postawionego zadania, nawet w sytuacjach, gdy zachodzi potrzeba przeciwstawienia się przeważającym siłom przeciwnika, czy też poniesienia znacznych strat.

Wymienione wyżej cechy są niewątpliwie trudne do osiągnięcia w pełnym wymiarze. Ważna jest tu wiedza o ich istocie i właściwa interpretacja celów, które zamierza się osiągnąć. Oprócz profesjonalizmu osiągniętego w wyniku kształcenia i praktyki, często potrzebny jest również talent oraz specyficzna osobowość (charyzmatyczność) danej osoby, w naszym przypadku dowódcy.

Tworzenie nowoczesnych sił zdolnych do prowadzenia operacji w perspektywicznych uwarunkowaniach, stworzy szereg wyzwań w zakresie rekrutacji i utrzymania w służbie ludzi o wybitnych zdolnościach, którzy będą potrzebni do wyjścia na przeciw pojawiającym się zagrożeniom. Jednak należy się liczyć z szeregiem utrudnień.

Po pierwsze, należy przypuszczać, iż rozwój edukacji cywilnej i możliwości zatrudnienia znacznie zredukują liczbę pożądaných do służby wojskowej kandydatów. Aby skutecznie temu przeciwdziałać należy przedsięwziąć odpowiednie kroki, skupiając uwagę na zapewnieniu wysokiego standardu życia osobom powoływanym do służby wojskowej oraz opracowaniu odpowiedniej strategii zadośćuczynienia, tak by zapewnić przyciągnięcie do służby takiej jakości osób, jakiej potrzebujemy¹¹³.

Po drugie, wzrastający procent osób posiadających na utrzymaniu innych członków rodziny, wymagał będzie zaangażowania programów zorientowanych na wsparcie rodzin oraz zapewnienia tak dużej stabilizacji służby, jak to tylko będzie możliwe.

Prowadzone rozważania pozwalają na sformułowanie trzech zasadniczych wniosków. Po pierwsze, istnieje wiele przesłanek potwierdzających zasadność ekspozycji czynników ludzkich w działaniach operacyjnych. Ich rola i znaczenie, pomimo wzrostu utechnicznienia sił zbrojnych, stale rośnie. Po drugie, Działania militarne wymagać będą niezwykle zaangażowania oraz poświęcenia w obliczu nawet najbardziej niekorzystnych warunków. Siły zbrojne złożone z profesjonalistów uzbrojonych w odwagę, wytrzymałość i intelekt, będą odnosić sukcesy, mimo kompleksowości zagrożeń i dużego tempa przyszłych operacji. Po trzecie, Zależność od rezerw osobowych wymagać będzie przykładania większej uwagi do szkolenia rezerwistów oraz

¹¹³ Tamże.

ich pracodawców. Uwzględniać i oceniać przy tym należy wpływ służby wojskowej na przebieg pracy w strukturach cywilnych. Siły zbrojne muszą zdecydowanie wyjść naprzeciw tym wyzwaniom.

W kontekście przyszłych operacji należy również dostrzegać, iż każde siły zbrojne powinny dokonywać wnikliwej analizy bieżącego stanu przygotowania dowódców i pragmatyki kadrowej. Pozwoli to na adekwatną ocenę problemu: czy właściwe realizowane są zadania w zakresie wzrostu profesjonalizmu kadry zawodowej i żołnierzy. Konieczność takiej oceny wynika z faktu, iż przyszłość należała będzie do armii profesjonalnych. Taka analiza pozwoli uniknąć sytuacji, gdy stan przygotowania wojsk do prowadzenia operacji będzie na takim samym poziomie lub co gorsza, ulegnie degradacji. Stanowi to bardzo poważne zagrożenie w szerszym kontekście, tym bardziej że środowisko przyszłych operacji wojskowych ewoluuje, wskazane jest więc, aby wraz z tym rozwojem zmieniało się przygotowanie dowódców i przywódców wojskowych. Podstawę zapewnienia powodzenia w walce stanowi kształcenie w zakresie profesjonalnym i ogólnym. Przy czym zarówno kształcenie początkowe, jak też ciągły rozwój zawodowy, są równie ważne¹¹⁴.

Wśród ważnych umiejętności, jakie muszą posiadać przyszli dowódcy, w kontekście przyszłych operacji, jest zdolność myślenia koncepcyjnego, zdolność do podejmowania decyzji, samodzielność w działaniu, kreatywność, odpowiedzialność, umiejętność zrozumienia idei przewodniej na wyższym szczeblu i jej wdrożenie do swojego działania. Jednym z kierunków osiągnięcia takiego stanu rzeczy w dłuższej perspektywie jest lepsze, bardziej profesjonalne i szersze przygotowywanie dowódców niższych szczebli organizacyjnych wojsk. Ich aktywny, entuzjastyczny udział w procesie przygotowania profesjonalistów jest właściwą drogą do osiągnięcia celu¹¹⁵.

¹¹⁴ S. Herron, *The Army Profession. Ostrich or Phoenix?*, Military Review nr styczeń - luty, Fort Leavenworth 2004, s. 61.

¹¹⁵ Op. cit. s. 66

Rozdział IV

KIERUNKI EWOLUCJI TEORII PRZYGOTOWANIA I PROWADZENIA OPERACJI

Nakreślanie kierunków zmian każdorazowo należy rozpoczynać od identyfikacji aktualnego stanu wiedzy, która stanowi podstawę do przewidywań prognostycznych. Warto przy tym podkreślić, iż prognoza ta powinna być oparta na uzasadnionych przesłankach. Powinny one powstać na drodze badań naukowych¹¹⁶, lub też być wynikiem wewnętrznego przekonania (intuicji) badacza, wynikającego z jego wieloletniego zainteresowaniami daną problematyką, interdyscyplinarnej wiedzy i doświadczenia¹¹⁷. Prognozowanie stwarza więc pewną swobodę w formułowaniu tez. Należy jednak podkreślić, że prognozowanie prowadzone według określonych metod i zasad postępowania naukowego oraz odpowiednia do przedmiotu badań wiedza specjalistyczna, pozwalają na sformułowanie znacznie wartościowszych, lepiej udokumentowanych przesłanek, które pozwalają nakreślać wizje na wymaganym (wyższym) poziomie prawdopodobieństwa.

Badania podejmujące problematykę przyszłych operacji prowadzone są w niemal wszystkich armiach świata. Te prognostyczne rozważania, biorą pod uwagę historyczne doświadczenia oraz stan obecny, określają możliwe sposoby prowadzenia operacji, kierunki zmian struktur organizacyjnych, szkolenia oraz antycypowane potrzeby w zakresie rozwoju sprzętu bojowego i wyposażenia.

¹¹⁶ Wykorzystując np.: futurologię, która jest nauką o metodach przewidywania przyszłości w różnych dziedzinach. Badania dotyczące przyszłości mają na celu uaktywnienie świadomego kształtowania kierunków rozwoju życia społecznego, gospodarczego, nauki i techniki - czyli naukowego przewidywania przyszłości. Por. K. Bożęcki, *Leksykon.....*, wyd. cyt., s. 81.

¹¹⁷ Zastosować w tym wypadku można antycypację rozumianą jako pogląd - przypuszczenie jeszcze nie uzasadnione na danym poziomie wiedzy i niejednokrotnie przeciwstawiające się tezom wynikającym z dotychczasowego materiału empirycznego, ale znajdujące później swoje potwierdzenie. Por. K. Bożęcki, *Leksykon.....*, wyd. cyt., s. 28.

4.1. CHARAKTER PRZYSZŁYCH OPERACJI

Celem szeroko zakrojonych badań w wielu ośrodkach naukowych na całym świecie jest opracowanie nowych założeń wsparcia militarnego działalności politycznej kraju na arenie międzynarodowej w likwidacji, bądź neutralizacji zagrożeń pośrednich metodami i narzędziami walki zbrojnej.

Potrzeba nowego spojrzenia na charakter przyszłych operacji wynika z wielu przyczyn. Najważniejszą z nich są zmiany we współczesnym świecie, które powodują inne oczekiwania wobec wsparcia militarnego działalności politycznej kraju na arenie międzynarodowej. Kolejna ma swoje źródło w zmieniającym się charakterze zagrożeń suwerenności¹¹⁸ kraju. Wiele przeobrażeń wynika również z technologicznej rewolucji, która powoduje zmiany w wielu dziedzinach życia społecznego, w tym także w obszarze militarnym¹¹⁹. Nie mniej istotne jest też wykorzystanie wyników prowadzonych badań w wielu ośrodkach naukowych i instytucjach militarnych.

Zmiany we współczesnym świecie wskazują, że wsparcie zamierzeń politycznych kraju na arenie międzynarodowej w sposób militarny nabiera innego charakteru w stosunku do minionego wieku. Potwierdzają to wyniki analiz przebiegu konfliktów na przełomie XX i XXI wieku, które pozwalają na stwierdzenie, iż diametralnie **zmienia się cel militarny prowadzonych operacji**.

Według jednej z najnowszych publikacji dotyczącej problematyki przygotowania i prowadzenia operacji FM 3-0 *Operations*, przyszłe operacje lądowe będą dzieliły się na¹²⁰:

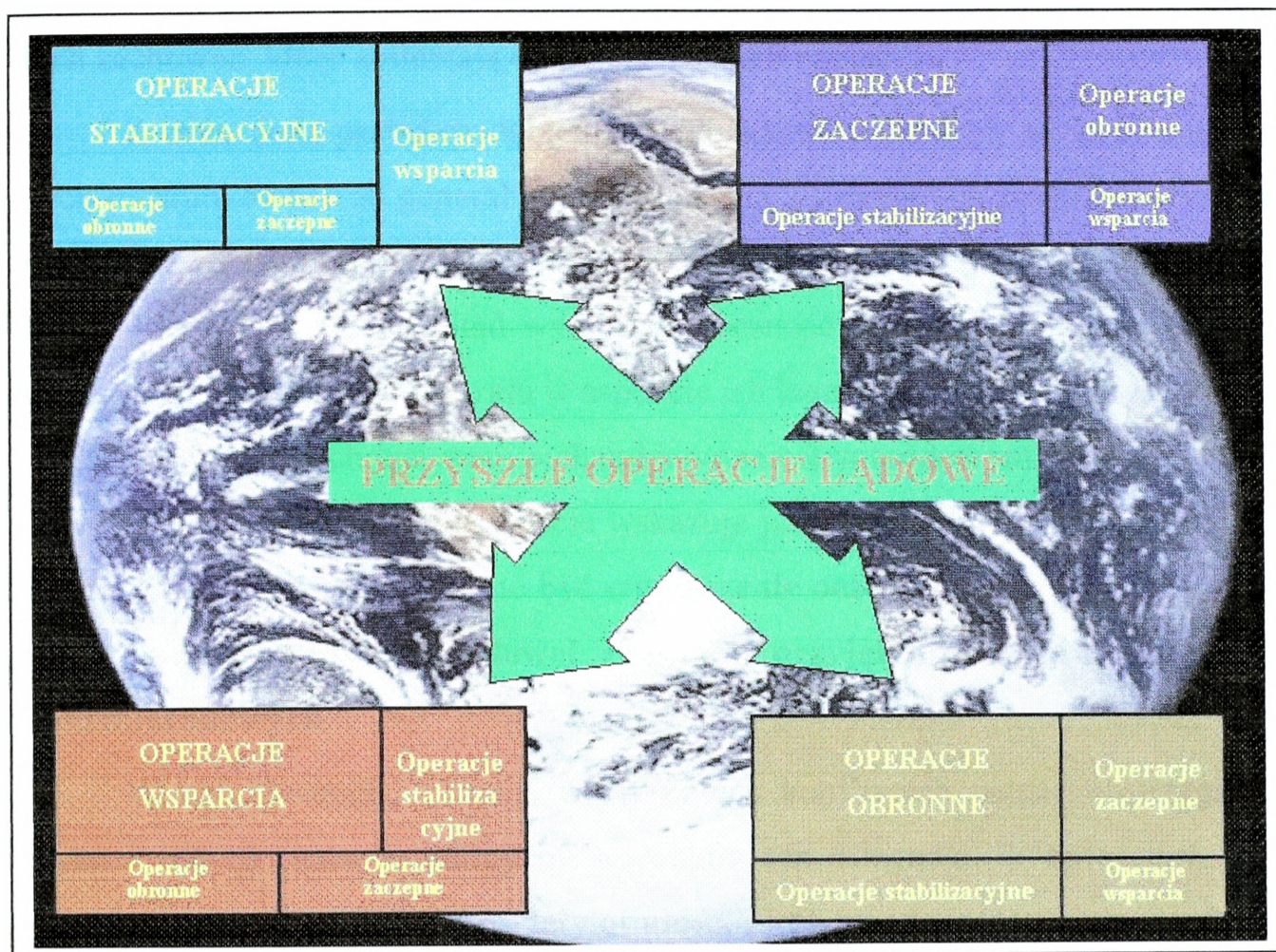
1. operacje zaczepne;
2. operacje obronne;

¹¹⁸ „Cecha państwa pojmowana jako rzeczywista niezależność władzy publicznej na określonym terytorium. W odniesieniu do władzy suwerenność oznacza władzę najwyższą, niezawisłą, samodzielną. Cecha ta przysługuje państwu od momentu jego powstania. W świetle prawa międzynarodowego każde państwo ma przyznaną suwerenność. Może być ona jednakże ograniczona w korzystaniu z tego prawa”. Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON, Warszawa 2002.

¹¹⁹ Por.: F. Heisbourg, *Wojny*, Warszawa, Prószyński i S-ka 1998, s. 11.

¹²⁰ FM 3-0. *Operations*, HQ Department of the Army, Waszyngton 2001, s. 1-16.

3. operacje stabilizacyjne;
4. operacje wsparcia.

Rys. 11. Przyszłe operacje wojskowe w ujęciu FM 3-0

Zródło: Opracowanie własne na podstawie: FM 3-0. *Operations*, HQ Department of the Army, Waszyngton 2001, s. 1-16.

Ponadto w publikacji tej zakłada się, że proporcje udziału każdego rodzaju operacji, wzajemne relacje między nimi, związane będą z celami misji na szczeblu politycznym i strategicznym.

Zgodnie z naszymi ustaleniami doktrynalnymi, operacje dzielimy na: opóźniające, obronne lub zaczepne. Tego typu operacje adekwatne są do zagrożeń terytorialnych, w których wyniku następuje zaanektowanie lub obrona terytorium. Jeśli współcześnie terytorium i jego bogactwa przestają być przedmiotem sporu, to nie jest zasadne jego zdobywanie lub zajmowanie.

W działaniach militarnych wspierających aktywność polityczną kraju na arenie międzynarodowej nie jest wymagane działanie w formie wskazanych operacji. Bo-

wiem, jak wynika z przeprowadzonych badań, współcześnie, jak i w perspektywicznych uwarunkowaniach zadaniem wsparcia militarnego nie jest tworzenie zachowań ekspansjonistycznych. Nowa rola sił zbrojnych polega na kreowaniu i wspieraniu takich zachowań, które zmierzają do obniżania skali napięć.

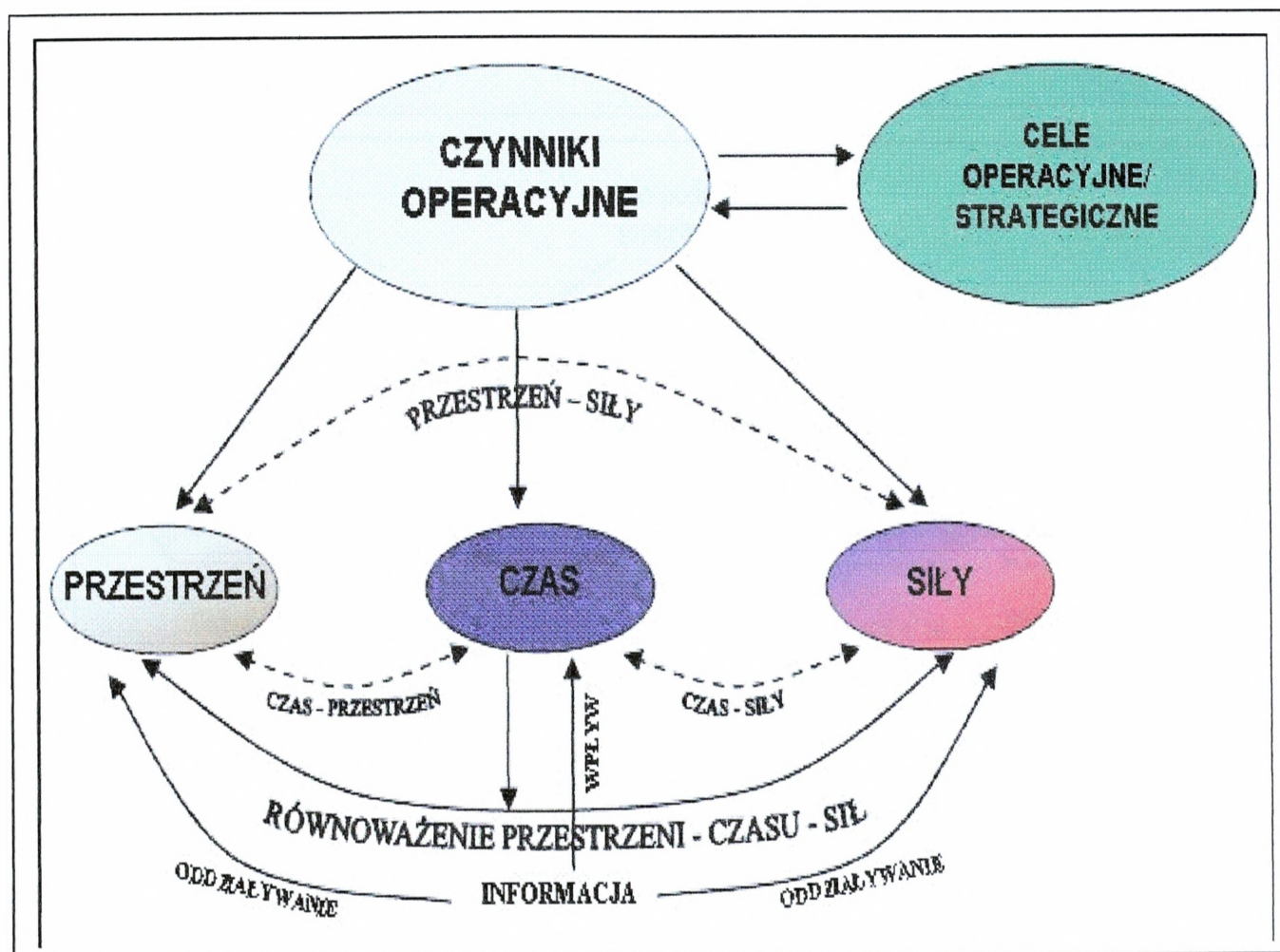
Z dużą dozą prawdopodobieństwa można więc założyć, że w perspektywicznych uwarunkowaniach generalną zasadą użycia sił zbrojnych poza terytorium kraju, nie będzie zdobywanie kolonii, surowców lub rynków zbytu, ale aktywne uczestnictwo w kreowaniu pokoju. Stąd wynika konieczność postrzegania wszelkich operacji militarnych poza terytorium kraju w aspekcie ich legalności w świetle założeń ONZ¹²¹, KBWE czy też innych instytucji o charakterze międzynarodowym, w tym Karty Narodów Zjednoczonych. Takie podejście wskazuje jednoznacznie na polityczny cel przyszłych operacji, którym powinno być **wymuszenie oczekiwanych zachowań pokojowych na arenie międzynarodowej, zgodnie z przyjętymi ustaleniami organizacji ponadnarodowych.**

W konsekwencji, operacje w przyszłych konfliktach należy postrzegać przez pryzmat innych celów militarnych i warunków ich osiągnięcia. W operacjach, których rzeczywistym celem jest pokój, terytorium nie jest przedmiotem sporu, stąd nie jest wymagany warunek jego zdobycia.

Oczywiście terytorium, jako obszar prowadzenia operacji zawsze będzie istniał, jest bowiem jednym z podstawowych czynników operacyjnych. Odchodząc na moment od prowadzonych rozważań warto dostrzec, iż na każdym poziomie sztuki wojennej swoboda prowadzenia operacji wojskowych uzyskiwana jest w wyniku odpowiedniego zrównoważenia czynników przestrzeni, czasu i sił. Czynniki te w połączeniu z informacją, której wpływ wciąż wzrasta, mają decydujące znaczenie na podejmowanie decyzji na każdym szczeblu. Przy czym, im wyższy szczebel sztuki wojennej, tym bardziej krytyczne jest znaczenie wymienionych czynników. Należy jednak zauważyć, że czynniki przestrzeni, czasu i sił odnoszą się zawsze jedynie do teatru działań operacyjnych, w którym są rozważane. W praktyce prowadzonych wojen i operacji wojskowych czynniki operacyjne rzadko będą całkowicie - a nawet w przy-

¹²¹ Szczególnie w świetle założeń Rozdziału I, VI i VII Karty Narodów Zjednoczonych.

bliżeniu - zharmonizowane pomiędzy sobą, jak też z wyznaczonymi celami strategicznymi i operacyjnymi. W efekcie zadaniem dowódcy na szczeblu operacyjnym jest ocena każdego czynnika indywidualnie oraz w relacji z innymi, tak, aby wszystkie służyły wzrostowi jego możliwości działania w obrębie atutów i ograniczeń, zarówno w aspekcie politycznym, dyplomatycznym, jak też prawnym.

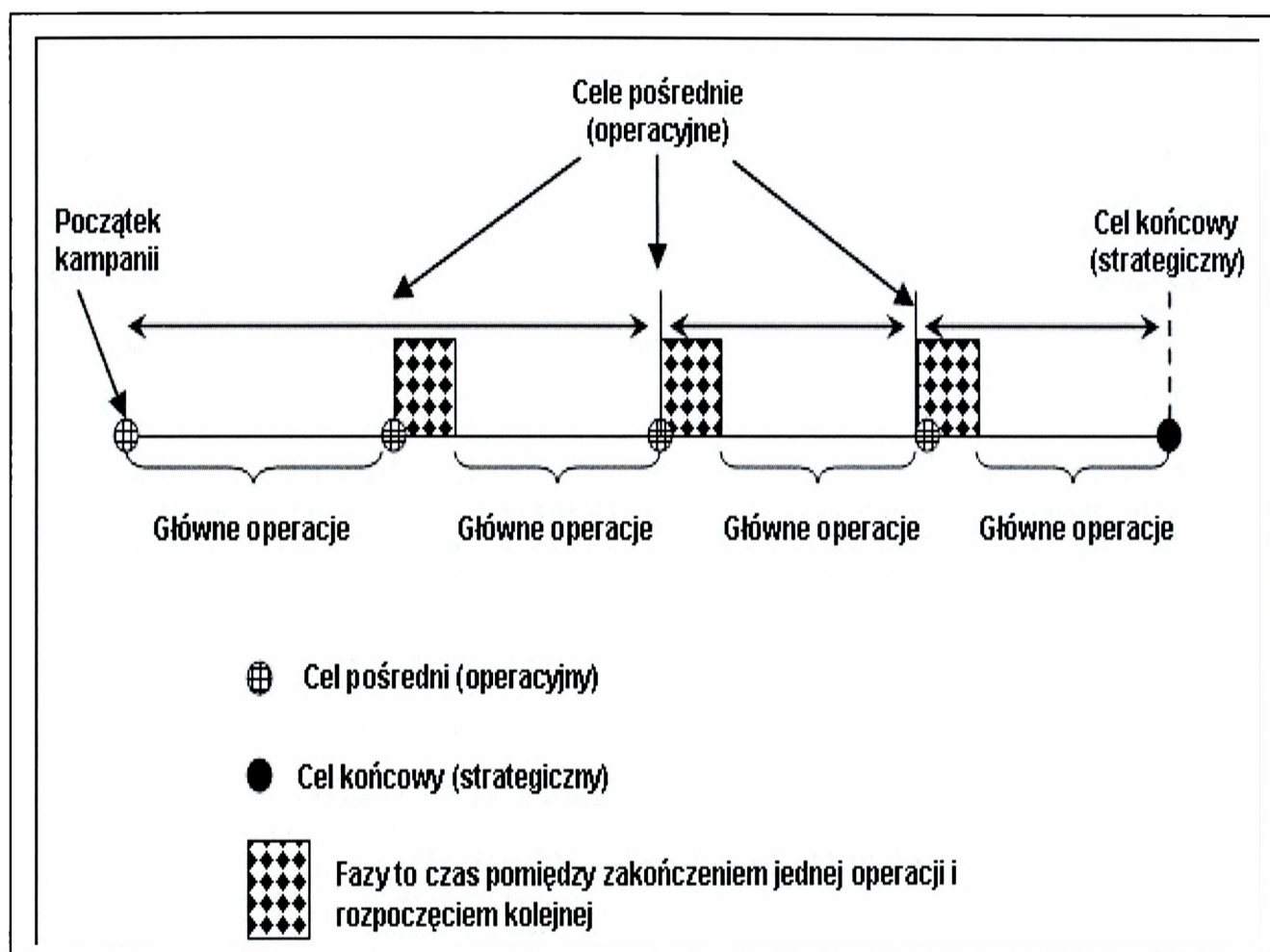

Rys. 12. Czynniki operacyjne

Zródło: Na podstawie: M. N. Vege, *Operational Warfare*, US. Naval War College, Newport 2000, s. 29.

Wróćmy jednak do głównego nurtu naszych rozważań. Zajęcie terytorium w przyszłych operacjach może okazać się niezbędne dla skutecznej realizacji zadań w następnym etapie kampanii, w której prowadzone są działania stabilizacyjne. Trzeba bowiem zakładać, iż cele strategiczne (polityczne) kampanii nie będą osiągnięte w wyniku jednej operacji. Przykładem mogą być działania w Iraku, gdzie w maju 2004 roku, prezydent USA ogłosił zakończenie działań wojennych i siły koalicji przeszły do

kolejnej fazy, operacji stabilizującej. Tak więc, dowódca i jego sztab muszą planować fazowość operacji powiązanych ze sobą czasem i przestrzenią. Mogą one być planowane sekwencyjnie lub symultanicznie, a ich celem jest ujęcie całej kampanii w części możliwe do sprawnego przeprowadzenia. Pozwala też uniknąć osiągnięcia punktu kulminacyjnego, zanim nie zostaną osiągnięte zakładane cele strategiczne. Każdą fazą jest operacja pojedyncza lub kilka operacji głównych, które mogą trwać tygodnie, a nawet miesiące¹²².

Rys. 13. Fazowość operacji w ramach kampanii

Źródło: Na podstawie: M. N. Vego, *Operational Warfare*, US. Naval War College, Newport 2000, s. 455.

Jednak bez względu na to, czy rozważać będziemy pojedynczą operację, czy kilka z nich, prowadzonych w ramach kampanii, nie będzie ulegać wątpliwości, że podstawowym kryterium perspektywicznych operacji powinno być założenie odnoszące się do osiągnięcia celu operacji bez „krwawego wymiaru walki zbrojnej” lub

¹²² M. N. Vego, *Operational Warfare*, US. Naval War College, Newport 2000, s. 454.

przy jego minimalnym wymiarze. Takie są wymogi i oczekiwania społeczności międzynarodowej¹²³.

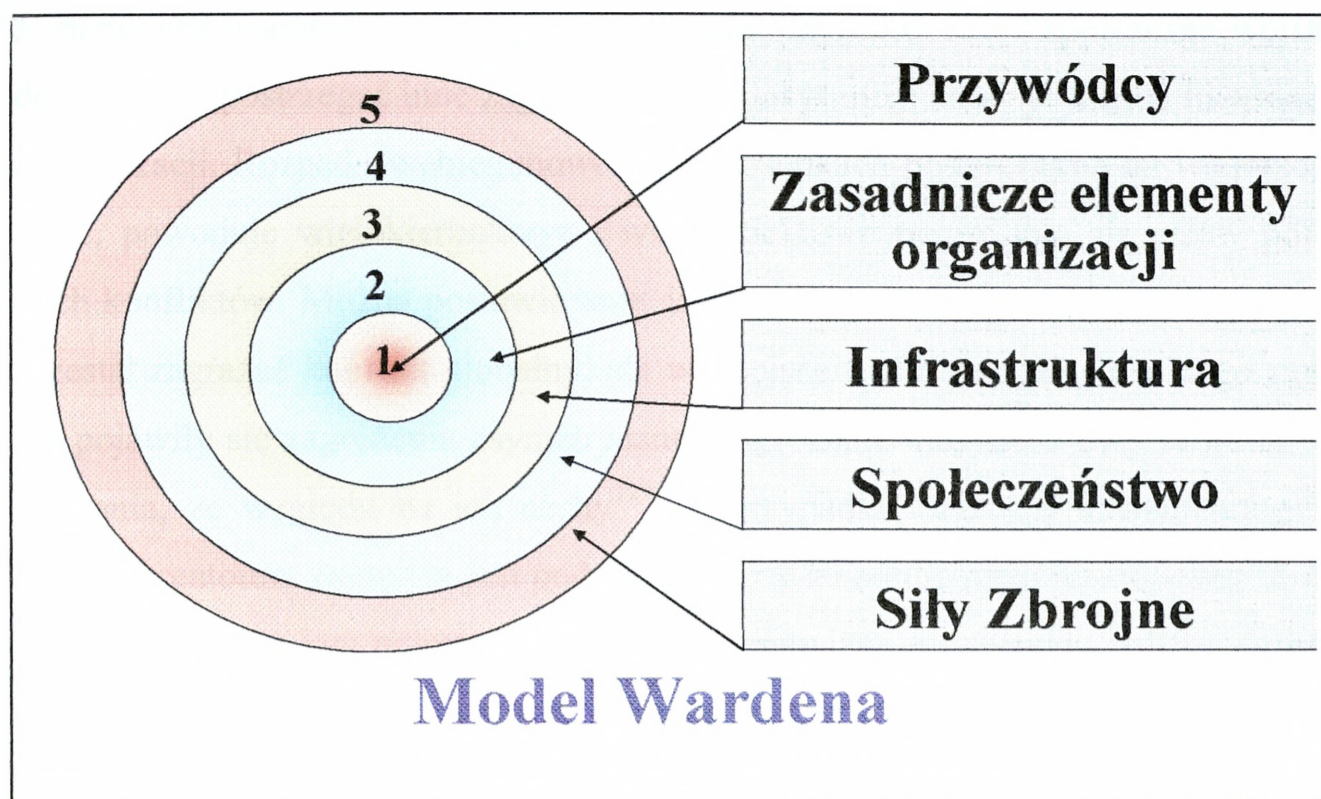
Rozpatrując ten problem warto sięgnąć do poglądów Sun Tzu, który już w IV wieku p.n.e. wskazywał na zalety i konieczność osiągnięcia celu operacji bez stoczenia bitwy. W swoim traktacie Sun Tzu pisał, że „... *najwyższą sztuką jest zwyciężyć armię wroga bez wydania bitwy. Zająć miasta wroga bez ich oblegania i zająć terytorium jego państwa bez inwazji*”¹²⁴.

Mając na względzie powyższe ustalenie, zasadnym wydaje się pytanie o sposób postrzegania sił zbrojnych strony przeciwstawnej. Z badań wynika, że o ile to ona nie stanowi zagrożenia, to nie powinna być ona postrzegana jako kreator zagrożenia, a jedynie jako narzędzie w procedurach funkcjonowania państwa, które na arenie międzynarodowej swoim postępowaniem wywołuje zagrożenia, stwarza określone wyzwania dla ładu międzynarodowego. Stąd należy przypuszczać, że przeciwstawna armia w perspektywicznych operacjach nie będzie przedmiotem głównego zainteresowania, a będą nimi siły sprawcze kierujące jej użyciem. Dlatego też, przedmiotem precyzyjnego oddziaływania w przyszłych operacjach w pierwszej kolejności powinni być **przywódcy i istotne elementy ich organizacji**, którą kierują, a w następnej kolejności ich narzędzia (siły zbrojne) militarnego oddziaływania. Przedstawiony pogląd znajduje swoje potwierdzenie w modelu Wardena, według którego opłacalnymi celami militarnymi, których zniszczenie lub neutralizacja przybliży do osiągnięcia celu politycznego konfliktu są w kolejności: przywódcy wrogich organizacji; zasadnicze elementy ich organizacji; infrastruktura terytorium, które stanowi ich bazę operacyjną; społeczeństwo, udzielające im wsparcia moralnego oraz ich siły zbrojne, jako narzędzie w kreowaniu polityki antypokojowej.

¹²³ Najlepszym przykładem obrazującym ten problem jest cytat z książki komendanta U.S. Army War College R. H. Scalesa po tytule *Future Warfare* „wystarczająca ilość broni precyzyjnej i przeciwprecyzyjnej (*counterprecision*) pozwoli na zadanie siłom amerykańskim strat niemożliwych do zaakceptowania”.

Robert H. SCALES, *Future Warfare*, Carlisle Barracks, USA; 1999.

¹²⁴ Sun Tzu, *Sztuka wojny*, Wydawnictwo Przedświt, Warszawa 1994, s. 37.

Rys. 14. Oplącalne cele militarne – kolejność wg. Modelu Wardena

Takie postrzeganie przyszłych operacji powoduje konieczność przewartościowania ich dotychczasowych klasycznych celów militarnych. „Przyszła wojna będzie prowadzona w kontekście wielu zmian, jakie zajdą swoje miejsce w polityce, kulturze, w życiu społeczeństw, jak też w technologii.”¹²⁵ Chociaż mało prawdopodobne są konflikty z okresu pierwszej połowy XX wieku, to jednak z dużym prawdopodobieństwem można założyć, że siła ognia i manewr w dalszym ciągu będą decydującymi determinantami wpływającymi na wynik operacji w XXI wieku. Jednak, jak to określił R. Scales „*Relacje pomiędzy tymi zasadniczymi zmiennymi będą związane z sposobami prowadzenia wojen w przeszłości. ... Podczas gdy siła ognia zabija, to nie jest w stanie samodzielnie osiągnąć politycznych celów wymaganych dla zwycięstwa*”¹²⁶. Środkiem do szybkiego i sprawnego osiągnięcia celów militarnych, jak wskazują badania, ma być użycie nowoczesnych środków rażenia w połączeniu z informacją, której wynikiem powinno być bardzo duża precyzja rażenia i działania.

¹²⁵ Historia wojen, Bellona, Warszawa 2004, s. 252.

¹²⁶ Robert H. SCALES, *Future Warfare*, Carlisle Barracks, USA; 1999

Konieczność przewartościowania celów militarnych operacji wynika również z charakteru współczesnych i perspektywicznych zagrożeń. Współczesne wojska lądowe muszą postrzegać inne zagrożenia, niż klasyczne, i nauczyć się ich likwidacji lub neutralizacji. Rozpad dwubiegunowości w stosunkach politycznych na wielobiegunowość, powoduje wielokierunkowe i wieloaspektowe pojawianie się celów politycznych konfliktów. Można postawić tezę, iż wraz z zanikiem dwubiegunowości, świata przestał zagrażać konflikt globalny, ale w miejsce tradycyjnego, globalnego zagrożenia pojawiły się zagrożenia asymetryczne. Zagrożenia klasyczne były łatwe do zdefiniowania, ze względu na ich cechy¹²⁷. W przypadku zagrożeń asymetrycznych nie zawsze kreatorem zagrożeń jest podmiot prawny na arenie międzynarodowej. Źródłem zagrożenia może być przestępcza lub nieakceptowana organizacja polityczna lub gospodarcza, której cele, metody, a głównie motywy działania są nieprzewidywalne. Współcześnie, a wiele przesłanek wskazuje, że również w przyszłości, największym zagrożeniem są środki i metody działań asymetrycznych. By skutecznie przeciwstawić się tym zagrożeniom należy je zdefiniować i na tej podstawie opracować model przeciwdziałania im, który stanowić powinien podstawy do opracowania planów operacji.

W przyszłych konfliktach, nadal podstawą osiągnięcia zwycięstwa będzie posiadanie przewagi. Współcześnie postrzegana przewaga to *górowanie nad przeciwnikiem w odpowiednim miejscu i czasie w takiej kategorii, która w istotny sposób wpływa na osiągnięcie zwycięstwa*. Problem w postrzeganiu przewagi w przyszłych konfliktach nie będzie polegać jedynie na jej zbudowaniu, ale przede wszystkim na identyfikacji jej czynników, które są istotne do osiągnięcia zwycięstwa. Będzie to szczególnie istotny problem w konfliktach asymetrycznych, w których tak trudno zdefiniować kategorie, które decydują o zwycięstwie. Na podstawie dotychczasowych doświadczeń można przyjąć, że w przyszłych operacjach trudności polegać będą na zdefiniowaniu przeciwnika, celu jego militarnego działania i pobudek, które nim kierują. Niezwykle istotnym czynnikiem będzie również precyzyjne zidentyfikowanie

¹²⁷ Do zasadniczych cech klasycznych zagrożeń zalicza się: charakter polityki państwa, organizację i sposób mobilizacji armii, możliwości środków walki oraz możliwości gospodarcze kraju w zakresie prowadzenia wojny.

czynników decydujących o powodzeniu przeciwnika i działaniu precyzyjnym na te jego elementy, które są dla niego istotne.

O roli i skali, jaką mogą w przyszłości odegrać nowe zagrożenia i wyzwania oraz ich asymetryczny wymiar mogą świadczyć różne wizje i koncepcje. Najlepszym tego przykładem jest artykuł opublikowany w *Military Review* przez W. Lind¹²⁸. Autor w tym artykule pisze o **wojnach czwartej generacji**, gdzie wskazuje, że państwa, jako byty polityczne stracą monopol na prowadzenie wojen i operacji o różnym zasięgu. Staną one w obliczu, co już ma miejsce, oponentów niereprezentujących żadnych krajów. Wśród nich autor wymienia Hamas, Hezbollah, al-Kaidę i Rewolucyjne Siły Zbrojne w Kolumbii. Przy czym państwa nie są w stanie tych wojen wygrać, co zadaniem Autora źle rokuje na przyszłość, która może być bardziej krwawa. To mogą być również wojny niewynikające z różnic pomiędzy państwami, ale raczej z różnic pomiędzy religiami i kulturami, jak islam versus chrześcijaństwo. Jest to prawdopodobne, zdaniem tego Autora, ponieważ islam prze praktyczne we wszystkich kierunkach. Jednocześnie napływ nielegalnych emigrantów może być równie groźny, jak agresja armii innego państwa. Wśród państw zagrożonych wybuchem takich wojen wymienia Stany Zjednoczone wraz z wielokulturowym społeczeństwem oraz ideologią swobody kulturalnej i religijnej. O ile w przyszłości dojdzie do takich scenariuszy będzie miało to niebagatelne skutki dla całego cywilizowanego świata.

Dostrzegać również należy, iż w przyszłości należy liczyć się z prowadzeniem operacji wojskowych w różnych środowiskach, w tym zwłaszcza w środowiskach nowych, które nie będą znane żołnierzom i dowódcom. Przykładowo w trakcie operacji sił amerykańskich pk. „Anakonda” w 2002 r. w Afganistanie duże znaczenie miał sposób działania dowódców na najniższych szczeblach organizacyjnych. Inicjatywa oficerów młodszych i podoficerów oraz ich umiejętności profesjonalne miały zasadnicze znaczenie dla powodzenia całości działań amerykańskiej 10 DPG¹²⁹. Miało to zwięsz-

¹²⁸ W. Lind, *Understanding Fourth Generation War*, *Military Review* nr wrzesień - październik, Fort Leavenworth 2004, s. 13. Autor jest dyrektorem Center for the Cultural Conservatism.

¹²⁹ M. A. Malik, *Mountain Warfare – The Need for Specialized Training*, *Military Review* nr wrzesień - październik, Fort Leavenworth 2004, s. 97. Autor jest oficerem armii pakistańskiej.

cza odniesienie do ochrony i obrony własnych pododdziałów, ubezpieczenia, rozpoznania.

Na podstawie zebranych doświadczeń oraz przeprowadzonych analiz, zasadnym wydaje się w aspekcie przyszłości sformułowanie co najmniej dwóch wniosków. Po pierwsze, należy szkolić specjalistyczne siły do prowadzenia działań w zróżnicowanym terenie, gdyż w krótkim czasie nie można tego wykonać. Po drugie, teren specyficzny, a zwłaszcza zabudowany, lesisty i górski stwarzają wiele możliwości dla działania na niskich szczeblach organizacyjnych, co wymaga odpowiedniego przygotowania niższych kadr dowódczych. Jest to szczególnie istotne, ponieważ wymienione środowiska, a w szczególności teren zabudowany, wymieniane są jako najczęstsze środowisko przyszłych operacji wojskowych. Nie wolno lekceważyć tych aspektów, czego dowodem są walki sił rosyjskich, które np. w Groznych poniosły znaczne straty, pomimo obzewładniającej przewagi technologicznej i w zakresie sztuki wojennej.

Przykładem potwierdzającym zasadność postawionych tez są działania Armii Szwajcarskiej, która dokonuje zmian w strukturze sił zbrojnych, aby być gotową na wymogi przyszłego środowiska operacyjnego¹³⁰. W efekcie doświadczeń i obserwacji współczesnych konfliktów planuje się przyjąć przyszłą strukturę poszczególnych rodzajów sił zbrojnych i rodzajów wojsk jedynie jako bazową. Jeśli jednak w przyszłości specyficzne i nowe jakościowo zadania wymagać będą gotowości operacyjnej, brygady i siły regionalne będą mogły być przeformowane w taki sposób, aby podjąć wyzwania każdej operacji wojskowej o różnej skali i zasięgu, stosownie do polityki państwa. Struktura operacyjna sił wojskowych ulegnie transformacji, której przyświecał będzie proces przygotowania do osiągnięcia powierzonych celów działania.

Przyszłe operacje wojskowe w każdym regionie, i w każdym warunkach, w dużej mierze związane będą ze skutecznością prowadzonych w ich ramach operacji informacyjnych. Wynika to m.in. z faktu, że informacja, zwłaszcza potwierdzona, stanowi klucz do celowego i zgodnego z zamiarem dowódcy użycia posiadanych sił i środków. Wzrastające tempo operacyjne, również w odniesieniu do sił specjalnych,

¹³⁰ L. Michaud, *Swiss Armed Forces and the Challenges of the 21st Century*, Military Review nr wrzesień - październik, Fort Leavenworth 2004, s. 97. Autor jest oficerem armii szwajcarskiej.

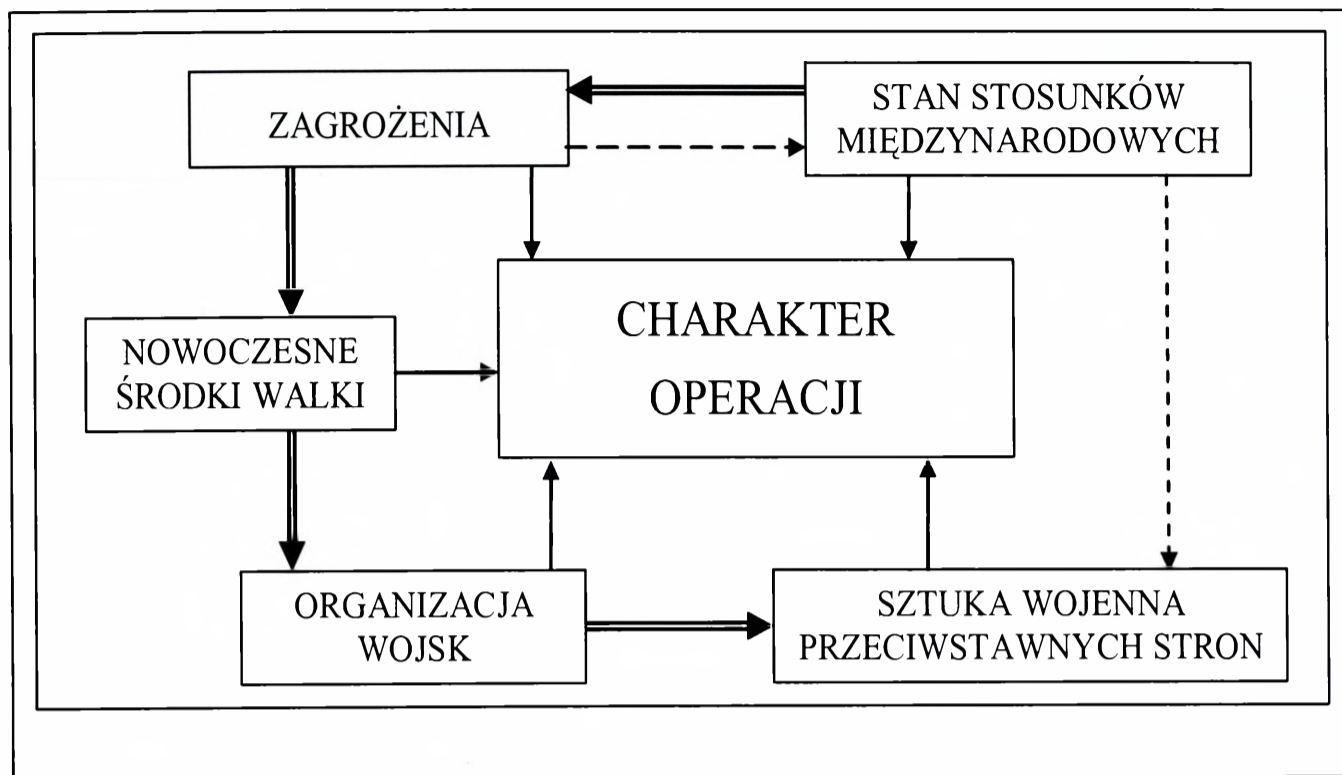
wymaga lepszego i bardziej wiarygodnego wsparcia ze strony operacji informacyjnych. Właściwie zorganizowane, skoordynowane i wdrożone pozwolą na znaczne oszczędzenie zaangażowanych środków; oszczędzą życie ludzkie, zredukują ryzyko operacyjne oraz wpłyną w znaczący sposób na osiągnięcie zakładanego stanu końcowego działań operacyjnych¹³¹.

Wymagania przyszłych operacji wynikają głównie z hipotetycznych założeń rozwiązywania sytuacji kryzysowej. Analiza wymagań pozwala wyróżnić cechy przyszłych operacji, których źródła wynikają z ich współczesnego charakteru. Do cech współczesnych i przyszłych operacji można zaliczyć: cel - różny od klasycznego; asymetrię; wielonarodowość; precyzję; wielowymiarowość; przestrzenny manewr; brak liniowości; działania połączone; równoczesność występowania różnych rodzajów walki; malejącą liczbę uczestników operacji w stosunku do rosnącego obszaru ich działania; rosnącą liczbę wspierających i zabezpieczających w stosunku do malejącej liczby bezpośrednio walczących; jednoczesność działań militarnych, humanitarnych i politycznych.

Należy sądzić, iż charakter przyszłych operacji, podobnie jak współczesnych, determinowany będzie stanem stosunków międzynarodowych. Pozostałe czynniki, takie jak: zagrożenia, nowoczesne środki walki, organizacja wojsk oraz sztuka wojenna są czynnikami wtórnymi.

Podsumowując można postawić tezę, iż *w niedalekiej przyszłości głównym zadaniem sił zbrojnych państw demokratycznych będzie uczestnictwo w operacjach przeciw zagrożeniom pośrednim*. Rzeczywistym celem takich operacji będzie kreowanie zbiorowego bezpieczeństwa. Nie oznacza to rezygnacji z założeń obrony terytorium kraju przed zagrożeniami bezpośrednimi. Wskazuje jedynie na konieczność przesunięcia środka ciężkości na neutralizację i likwidację zagrożeń pośrednich. Takie założenie powoduje, iż powinniśmy przygotowywać się do innych operacji niż występujące obecnie.

¹³¹ B. Bloom, *Information Operations in Support of Special Forces*, Military Review nr styczeń - luty, Fort Leavenworth 2004, s. 45.

Rys. 15. Czynniki kreujące charakter współczesnych i hipotetycznych operacji

Można też z dużym prawdopodobieństwem przyjąć, że będą one prowadzone w układzie wielonarodowym, w środowisku znajdującym się poza granicami kraju. Należy oczekiwać, że wymaganiami operacji poza terytorium kraju powinna być **legitymizacja** społeczności międzynarodowej, **krótkotrwałość** i **minimalizacja strat** po obu stronach konfliktu. Takie wymagania wobec przyszłych operacji kreują ich główną cechę, a mianowicie cel pokojowy.

Analiza przedstawionych uwarunkowań pozwala również na postawienie tezy, iż identyfikatorami zmian w koncepcjach, przygotowaniu i prowadzeniu perspektywicznych operacji w dalszym ciągu będzie: rozwój technologiczny, cele operacji; nowo powstające wyzwania i zagrożenia; asymetryczne i wielowymiarowe pole walki; środowisko działań; przynależność do międzynarodowych sojuszy i organizacji; nowe koncepcje działań; „czynnik ludzki”.

Należy jednak podkreślić, że wyjście naprzeciw wyzwaniom przyszłych operacji wojskowych nie może zostać skutecznie dokonane jedynie poprzez akademickie dyskusje oraz powoływane ad-hoc sztaby. Jedynie właściwe przygotowanie ludzi

i narzędzi w czasie pokoju pozwoli na właściwe planowanie operacji w przyszłości, tworzenie złożonego i kompletnego planu oraz budowanie właściwych relacji wewnętrznych, co sprzyjać będzie skuteczności zadaniowej w każdym środowisku operacyjnym przyszłości.

4.2. OGÓLNE KIERUNKI I TENDENCJE ZMIAN NA POLU WALKI XXI WIEKU

W opinii ekspertów, aby być gotowym do skutecznego działania na przyszłym polu walki wymagane są m.in. zmiany struktur organizacyjnych wojsk, które są zarówno koniecznością, jak i rezultatem zmian celów funkcjonowania, zadań oraz uzbrojenia i wyposażenia armii różnych państw¹³². Według ocen wielu specjalistów wojskowych „*integracja sił bojowych wojsk lądowych w XXI wieku... wymagać będzie nowej kombinacji lądowych jednostek bojowych, aby wyjść naprzeciw rozwojowi środków walki oraz zmianom metod prowadzenia działań bojowych*”¹³³. Jednym z wyznaczników tych przemian będą zarówno nowe generacje środków walki, jak również coraz częściej prognozowana konieczność wykonywania precyzyjnych uderzeń przez siły zorganizowane do wykonania określonego zadania.

Dostrzegać również należy fakt, iż z powodu nasilającej się tendencji tworzenia sił o składzie międzynarodowym, również zespoły badawcze coraz częściej pracują w wielonarodowym (sojuszniczym) środowisku. Efektem tej współpracy jest nie tylko tworzenie sił w ramach sojuszków i to na coraz niższych szczeblach dowodzenia, ale również podejmowanie wspólnych przedsięwzięć szkoleniowych, wspólne programy zbrojeniowe oraz wypracowanie nowych koncepcji prowadzenia operacji. Przykładem tej współpracy są wielonarodowe dywizje, brygady i bataliony sił stabilizacyjnych czasu pokoju, jednocześnie gotowe do podjęcia natychmiastowych działań¹³⁴.

Jednym z najbardziej widocznych efektów tych działań, są transformacje struktur wojskowych wielu państw, w tym zwłaszcza wzrost ich możliwości bojowych. Brytyjskiego teoretyk Bevin Alexandr, ocenia, że w przyszłości „*siły lądowe*

¹³² Z. Ścibiorek, *Wojna czy pokój?* Ossolineum, Wrocław 1999, s. 81.

¹³³ M. Phillipsbury, *Chinese Views of Future Warfare*, National Defense University, Waszyngton 1997, s. 315.

¹³⁴ Przykładem może być powstały w Polsce międzynarodowy korpus, bataliony polsko-ukraiński oraz polsko-litewski, jak też brygada polsko-czesko-słowacka.

działały będą w składzie o wiele mniejszych jednostek niż w wojnach przeszłości, ale dysponować będą różnorodniejszą i potężniejszą bronią niż miało to miejsce poprzednio. Te małe siły tworzyć będą grupy bojowe. Oznacza to, że w ich skład wejdą siły rodzajów broni, jak obecna piechota, artyleria, śmigłowce i inne. ... W przyszłości te grupy bojowe lub też zespoły broni połączonych będą organizowane na szczeblu kompanii i liczyć będą 150-200 żołnierzy. Będą one walczyły przy wsparciu śmigłowców, wozów bojowych, transporterów opancerzonych, samobieżnej artylerii, lekkich czołgów i innych pojazdów opancerzonych, chroniących przed oddziaływaniem przeciwnika. W wielu wypadkach broń ta dostarczana będzie na pole walki śmigłowcami”¹³⁵.

Wiele uwagi poświęca się też wzrostowi profesjonalizmu oraz transformacji mentalności ludzi w mundurach, gdyż, jak zauważa prof. Zbigniew Ścibiorek, przyszłe konflikty stawiać będą duże wymagania przed jej uczestnikami, zaś „najwyżej poprzeczka wymagań zostanie podniesiona w stosunku do żołnierzy”¹³⁶.

Ciągłe doskonalenie (szkolenie) wojsk, zorganizowanych w systematycznie modyfikowanych strukturach organizacyjnych oraz wyposażonych w środki adekwatne do wyzwań XXI wieku, jest priorytetem wielu armii. Wynika to z faktu, że „nie osiągnęliśmy, w dobrym lub złym tego słowa znaczeniu, poziomu rozwoju społecznego, który nie dostarczy żołnierzowi możliwości sprawdzenia jego profesjonalizmu lub gdy wartości żołnierskie staną się zdezaktualizowane”¹³⁷. Stwierdzenie to potwierdza również ostatnia dekada XX wieku i początek XXI wieku, szczególnie konflikty (1991 i 2003 r.) w Zatoce Perskiej i działania na Bałkanach oraz wojna antyterrorystyczna w Afganistanie. Należy więc przyjąć, że wykorzystanie sił zbrojnych w przyszłości będzie bardzo prawdopodobne, a przygotowanie się w odpowiedni sposób do tych działań jest wymogiem XXI wieku.

Ciągłe doskonalenie sił zbrojnych to nie tylko potrzeba, może stać się ono swoistym antidotum na wszelkie braki i niedostatki w technicznym wyposażeniu sił zbrojnych, a w takiej sytuacji znajdują się obecnie nasze siły zbrojne. Historia wska-

¹³⁵ B. Alexander, *The Future of Warfare*, W. W. Norton & Company Ltd, London 1995, s. 83-84.

¹³⁶ Z. Ścibiorek, *Wojna czy pokój?* op. cit., s. 10.

¹³⁷ W. Clark, *Meeting Future Military Challenges to NATO*, Joint Force Quarterly 1999, nr wiosna, s. 45-46.

zuje na wiele konfliktów – Wietnam, Afganistan, Somalia, Czeczenia, była Jugosławia – gdzie słabiej rozwinięte technologicznie państwa z powodzeniem stawiały opór świetnie wyszkolonym i wyposażonym siłom. Było to często wynikiem faktu, że dobrze wyposażone armie oraz silnie ekonomicznie państwa przejawiały tendencje do niedoceniań słabszych i gorzej wyposażonych armii potencjalnych przeciwników. Z drugiej strony, w świadomości żołnierzy wielu armii istniało przekonanie, że potencjalny przeciwnik będzie taki sam lub bardzo podobny do nich¹³⁸, myślał tak samo, organizował siły prawie analogicznie oraz używał zbliżonego sprzętu i uzbrojenia. Najlepszym przykładem na potwierdzenie takich poglądów są rozwiązania przyjmowane podczas ćwiczeń, gdzie przyjmuje się organizację i sprzęt przeciwnika odpowiadające wojskom własnym. Tak więc, najczęściej siły zbrojne przygotowują się do walki z przeciwnikiem walczącym według tych samych zasad oraz o składzie podobnych struktur organizacyjnych.

Dlatego też ważne jest promowanie samodzielności i inicjatywy dowódców oraz sztabów w działaniu, gdyż prawdopodobnie potencjalni przeciwnicy w żadnym wypadku nie będą podobni, a wręcz przeciwnie, ich rzeczywiste podejście do prowadzenia działań – wynikające z wielu uwarunkowań (np. uzbrojenia, doświadczeń bojowych, mentalności) – może być całkowicie odmienne. Amerykański analityk wojskowy, Ralph Peters wskazuje powstanie „*klasy nowych wojowników*”¹³⁹, z kolei inny teoretyk John Keagan na podstawie ostatnich konfliktów (Afganistan, Somalia, Bałkany) dostrzega odradzanie się społeczeństw „*wojowników*”. Są to żołnierze psychicznie inni od przyjętych europejskich standardów, a ich młode pokolenia często rosną, by „*walczyć, myśląc o walce honorowej i o zabijaniu w chwale wojny*”, zaś wojownik w takim społeczeństwie „*woli śmierć niż dyshonor i zabija bez żalu, gdy tylko nadarzy się okazja*”¹⁴⁰. Oznacza to, że w praktyce, na każdym szczeblu organizacyjnym należy unikać schematyzmu w ocenach przeciwnika oraz być gotowym do walki z siłami, których sposób działania i myślenia będzie diametralnie odmienny.

¹³⁸ C. J. Dunlap, *21st – Century Land Warfare: Four Dangerous Myths*, Parameters, nr jesień, Carlisle Barracks 1997, s. 27-37.

¹³⁹ R. Peters, *The New Warrior Class*, Parameters nr wiosna, Carlisle Barracks 1994, s. 24.

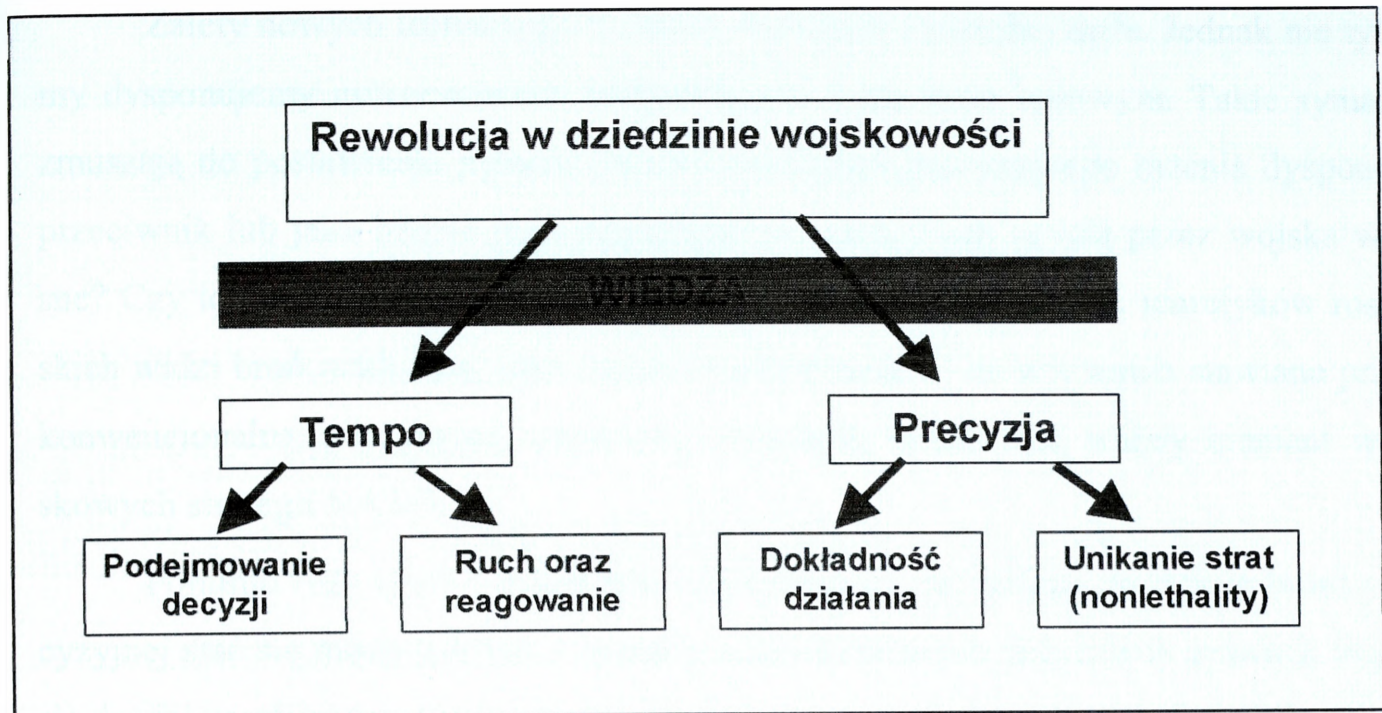
¹⁴⁰ J. Keagan, *The Warrior's Code of No Surrender*, U.S. News & World Report 1995, 23 styczeń, s. 47.

W przyszłym konflikcie możemy mieć do czynienia z przeciwnikiem, który nie tylko nie będzie postępował zgodnie z naszymi regułami, ale może traktować nasze wartości (sposób myślenia), jako słabość i użyć posiadany potencjał w specyficzny dla siebie sposób. Admirał Charles Joy napisał: „*Nie możemy oczekiwać, że przeciwnik będzie zobowiązany do planowania swojej wojny tak, aby odpowiadało to posiadanym przez nas środkom walki; musimy planować wykorzystanie naszej broni tam: gdzie i kiedy oraz w jaki sposób przeciwnik to wybierze*”¹⁴¹. Powoduje to potrzebę dobrego wyszkolenia dowódców i sztabów każdego szczebla, aby były w stanie realnie oceniać przeciwnika i jego możliwości oraz skutecznie się im przeciwstawiać.

Innym czynnikiem, zmuszającym do zmian w sposobie myślenia, jest postęp techniczny i jego skutki, jak np. broń precyzyjna o dużej sile rażenia coraz powszechniej obecna na niższych szczeblach organizacyjnych. Mimo, że niektórzy teoretycy wojskowi twierdzą, że nowoczesna technologia spowodować może, że przyszłe wojny będą bardziej humanitarne, jeśli nawet nie bezkrwawe¹⁴², to jednak przyszłość może być zupełnie inna. Przykładowo, siły przeciwnika wyposażone w zminiaturyzowane systemy dowodzenia i rażenia, mogą zostać celowo rozproszone na obszarach zamieszkałych przez ludność cywilną. Zamiarem ich będzie zniechęcenie do wykonania uderzeń poprzez możliwość zadania dużych strat ludności cywilnej. Takie działania miały miejsce podczas uderzeń sił koalicyjnych w Afganistanie, gdzie siły Talibów rozmieszczone były w pobliżu lub też w osadach, budynkach publicznych itp. Obok uniknięcia strat wśród żołnierzy, w razie ofiar wśród ludności cywilnej lub zniszczenia infrastruktury cywilnej, takie uderzenia mogą mieć znaczny wymiar propagandowy.

¹⁴¹ R. Hienl, *Dictionary of Military and Naval Quotations*, Annapolis 1984, s. 358.

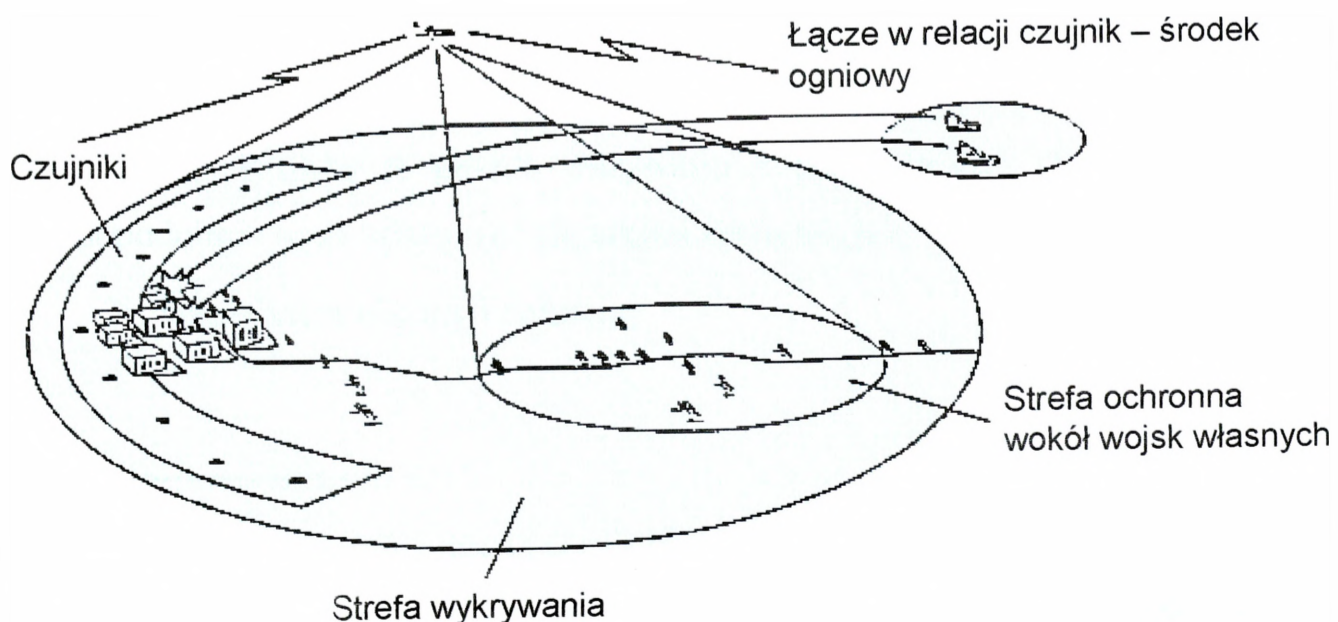
¹⁴² Artykuł w czasopiśmie „*Times*” opisuje scenariusz, w którym żołnierz, siedzący przy terminalu komputerowym, może zneutralizować potencjalnego agresora bez oddania strzału. D. Walter, *Onward Cyber Soldiers*, *Time*, 21 sierpień 1995, s. 38.

Rys. 16. Koncepcja rewolucji w dziedzinie wojskowości.

Zródło: D. Lovelace, Jr., S. Metz, *Nonlethality and American Land Power: Strategic Context and Operational Concepts*, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, Carlisle 1998.

Zupełnie innym elementem technicznego wyposażenia są czujniki. Dzięki rozwojowi techniki, są one nie tylko coraz doskonalsze ale również coraz szerzej stosowane w walce. Zakłada się, że systemy czujników będą informować o działaniu przeciwnika, wspierać dowodzenie własnymi wojskami oraz dzięki automatycznemu i autonomicznemu sprzężeniu czujnik-środek ogniowy zwiększać możliwości wsparcia ogniowego.

Rys. 17. Wsparcie technologiczne działań wojsk

Zalety nowych technologii w siłach zbrojnych są bardzo duże. Jednak nie tylko my dysponujemy nowoczesnymi technologiami i sprzętem bojowym. Takie sytuacje zmuszają do postawienia pytania: Jakimi systemami precyzyjnego rażenia dysponuje przeciwnik lub jaka będzie jego odpowiedź w sytuacji ich użycia przez wojska własne? Czy ich użycie nie doprowadzi do eskalacji konfliktu? Wielu teoretyków rosyjskich widzi broń nuklearną, jako najlepszą odpowiedź¹⁴³ na wyzwania stawiane przez konwencjonalną, precyzyjną, sterowaną amunicję; stanowiącą ważny element wojskowych strategii NATO.

Pomimo tych obaw i dylematów należy jednak oczekiwać, że użycie broni precyzyjnej stać się może jednym z zasadniczych składowych przyszłych operacji, stając się środkiem eliminującym wybrane elementy ugrupowania przeciwnika. Takie działanie pozwolić będzie na szybkie utworzenie luki w ugrupowaniu przeciwnika i natychmiastowe wykorzystanie jej w celu przeniesienia działań bojowych w głąb jego ugrupowania. Decydującymi systemami walki będą więc te, które pozwolą na oddziaływanie na całą głębokość ugrupowania przeciwnika¹⁴⁴. Stworzą one też możliwość natychmiastowej reakcji na zaistniałą sytuację na polu walki, oraz wymuszą posiadanie sił w rejonie tyłowym zgrupowań.

Z literatury przedmiotu wynika, że siłą napędową rozważań analityków wojskowych jest dwubiegunowa wiara, że środki walki i technologia wojskowa są najbardziej i najszybciej rozwijającymi się elementami starcia zbrojnego, a tradycyjne wojskowe formacje nie są w stanie sprostać wyzwaniom przyszłości. Wobec czego ewolucja struktur wojskowych i zwiększanie ich możliwości bojowych jest problemem zasadniczym. Wynika to przede wszystkim z przypuszczeń, że przyszłe operacje prawdopodobnie będą odznaczać się takimi cechami, jak:

- kombinacja obrony i natarcia;

¹⁴³ Generał Wołkow stwierdził, że Rosja „powinna posiadać prawo rozważenia pierwszego użycia przez przeciwnika broni precyzyjnej, jako początek nieograniczonej wojny nuklearnej przeciwko nim”. D. R. Markow, *The Russians and Their Nukes*, Air Force Magazine 1997, nr luty, s. 40-41.

¹⁴⁴ H. Willmann, *Niemieckie wojska lądowe na drodze do XXI wieku*, Przegląd Informacyjno-Dokumentalny, CONIW 1998, nr 5 (255).

- brak ściśle zdefiniowanego limitu przestrzennego oraz wzrost znaczenia wymiaru powietrznego;
- zwiększone wymagania wobec mobilności, manewrowości, elastyczności na szczeblach taktycznych (dywizja, brygada, pułk, batalion);
- zdecentralizowany manewr o małej głębokości;
- duże wymagania w zakresie zcentralizowanego dowodzenia i kierowania samodzielnymi bojowo „modułami”;
- prowadzenie działań w specyficznych środowiskach pola walki (tereny zabudowane, lasy, góry itp.).

Z pewnością konsekwencją podjęcia tego typu działań będzie ponowna ocena wszystkich komponentów struktur wojskowych; procesu, który już obecnie ma miejsce. Jednym z nich będzie dążenie do zapewnienia większej samodzielności w działaniach taktycznych na szczeblu brygad i batalionów. Należy też oczekiwać wzrostu znaczenia prowadzenia działań w specyficznych środowiskach pola walki, szczególnie w terenie zabudowanym¹⁴⁵.

Wynika z tego, że postęp techniczny jest zasadniczym determinantem zmian zarówno sprzętu bojowego, jak i sposobów prowadzenia operacji. Problem ten należy jednak postrzegać znacznie szerzej niż tylko w kategoriach zmian możliwości bojowych sprzętu wprowadzanego do uzbrojenia wojsk. W tym kontekście ważne i jednocześnie niebezpieczne jest pokładanie bezgranicznej wiary w technologie, gdy wojna nie jest przewidywalnym zjawiskiem, a pokonanie przeciwnika to nie tylko kwestia prostych analiz koszt/efekt czy poniesionych strat¹⁴⁶. Świadczą o tym doświadczenia historyczne, które wskazują, że wojna jest niepewnym przedsięwzięciem, gdzie wykorzystanie każdej szansy, tarcia pomiędzy elementami składowymi oraz ograniczenia ludzkiego umysłu – gdy pracuje w środowisku permanentnego stresu – znacznie zmniejszają możliwość przewidzenia rezultatów działań.

¹⁴⁵ A. Bujak, *Środowisko a działania bojowe na terytorium Polski*, wyd. Marszałek, Toruń 2000, s. 159.

¹⁴⁶ P. van Riper, R. Scales, *Preparing For War in the XXst Century*, Carlisle Barracks 1997, s. 4.

Jak wynika z ocen wielu specjalistów wojskowych, takie niepoliczalne aspekty walki, jak: morale, determinacja, umiejętności w zakresie prowadzenia działań, wyszkolenie oraz zdolności przywódcze często bardziej niż technologia zadecydują o tym, kto osiąga powodzenie. Oczywiście rozwinięta informacja i zaawansowane technologicznie środki walki oraz nowoczesna amunicja, wywarły i wywierają wpływ na doktryny wojsk lądowych, wpływając nie tylko na relacje pomiędzy manewrem a siłą ognia, ale również na sferę psychiki żołnierzy. Dlatego też każda armia musi brać pod uwagę tę problematykę wraz ze zwiększającą się otwartością pola walki, śmiercionośnością amunicji, przeładowaniem informacją i podatnością logistyki na uderzenia.

Ma to istotne znaczenie, ponieważ wnioski wynikające z konfliktów lokalnych wskazują, że mimo wzrostu roli wymiaru powietrznego, a nawet kosmicznego, **następne wojny, podobnie jak poprzednie, będą prawie na pewno wygrane lub przegrane na lądzie**¹⁴⁷. Siły lądowe dzięki swej wszechstronności stanowią będą podstawę sił zbrojnych. Jednocześnie potencjał sił powietrznych i morskich jest niezwykle istotny, ale nigdy nie będzie w stanie zastąpić zaangażowania zgrupowań sił lądowych, odpowiednio dobranych do danych warunków terenowych i celów działania. Potwierdzają to kolejne fazy konfliktów prowadzonych w Zatoce Perskiej, uderzenia lotnicze w Kosowie czy też w Afganistanie, które były konfliktami o różnej skali i przeciw przeciwnikowi o niekonwencjonalnych siłach zbrojnych. Świadczą one o tym, że nie wolno w żaden sposób umniejszać roli sił lądowych. Wciąż rozwijające się możliwości technologiczne powinny być raczej dostosowane do zwiększania możliwości wojsk lądowych, a nie do ich zastąpienia. Wynika to też z faktu, że obecność na lądzie jest ważnym elementem zaangażowania każdego państwa w działaniach w ramach sojuszy.

Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, iż w obszarze działań obronnych na obecnym i perspektywicznym polu walki możemy wygenerować prognostyczne kierunki przemian, które zawierać się będą w następujących konkluzjach. Prognozowanie zmian, jakie mogą nastąpić w sposobach prowadzenia walki

¹⁴⁷ P. van Riper, R. Scales, *Preparing...op. cit.*, s. 6.

zbrojnej, jest problemem bardzo trudnym i złożonym. Historia wojen potwierdza, że nietrafne oceny, niezdolność do podejmowania działań, dwuznaczność sytuacji, umiejętność wykorzystania szansy będą niezmiennie dominować w prowadzeniu działań zbrojnych. Ponadto, takie niematerialne czynniki, jak: morale, determinacja, umiejętności w zakresie prowadzenia działań, wyszkolenie, oraz umiejętności przywódcze ciągle jeszcze nieco bardziej niż technologia decydować będą o tym, kto wygra, a kto przegra. Uznanie niepewności, jako nieodłącznej cechy wojny nie wskazuje jednak na lekceważenie roli technologii. Rozwinięte sieci informacyjne, zaawansowana technologicznie amunicja oraz wzrost mobilności wojsk wywiera zasadniczy wpływ na doktryny. Zasadą generalną przyszłych działań będzie wykorzystanie każdej przewagi technologicznej, jaką posiadać będą wojska nad przeciwnikiem.

Każdy z przedstawionych w pracy czynników wywiera istotny, choć różny wpływ na obraz przyszłych działań bojowych. Można przy tym dostrzec zacieranie się wyraźnego dotychczas podziału na rodzaje i formy walki. Działania obronne, zaczepne, opóźniające, ruch (manewr) wzajemnie będą się przeplatać i uzupełniać. Ostrość wspomnianego podziału w dalszym ciągu występować będzie jedynie na najniższych szczeblach dowodzenia.

Nie ulega wątpliwości, iż technika, a szczególnie integrująca jej rola, wpłynie na zwiększenie precyzji w działaniach całości wojsk, a nie tylko w odniesieniu do pojedynczych (wybranych) działań czy wykonywanych uderzeń ogniowych. Zachodzące zmiany pozwalają sądzić, że w XXI wieku, różne systemy wojsk lądowych zostaną zintegrowane w jeden system, który z kolei będzie częścią sieci połączonych lądowych, powietrznych, morskich, a w niedalekiej przyszłości kosmicznych sił. Należy oczekiwać, że taka integracja w jedną spójną sieć spowoduje znacznie większą precyzję w każdym punkcie pola walki.

Rys. 18 Wojownicy przyszłości

Podobnie, jak w przypadku wzrostu masy ognia, wzrost precyzji wpłynie na zmiany w uzbrojeniu, sprzęcie, taktyce, organizacji sił lądowych XXI wieku. Precyzja rażenia spowoduje, że w wielu przypadkach ilość zastąpiona zostanie jakością.

Precyzja uderzeń spowoduje, że do zniszczenia celu potrzeba będzie użyć znacznie mniej amunicji. Pozwoli to ograniczyć ilość środków transportowych, co uczyni wojska bardziej manewrowymi. Zmusi to także do rozśrodkowania wojsk oraz rozczłonkowania kolumn marszowych na samodzielne grupy marszowe, powodując mniejszą opłacalność uderzeń ogniowych. Sprawi zwiększenie tempa działań i manewrów. Wojskom broniącym się umożliwi zwiększenie obszarów obrony, a nacierającym poszerzenie pasów natarcia.

Nowoczesne siły lądowe będą musiały działać w większym rozproszeniu, co spowoduje konieczność komunikowania się na większe odległości, szybszego manewrowania oraz wykorzystania siły ognia ze wszystkich możliwych środków. Przewidywać należy, że w tej sytuacji zostanie podkreślona potrzeba posiadania umiejętności szybkiego podejmowania decyzji przez dowódców, synchronizowania przez sztaby

działań rozproszonych jednostek, podejmowania przez podwładnych samodzielnych decyzji, zgodnie z zamiarem przełożonego.

Rozśrodkowanie wojsk, będące odpowiedzią na wzrost skuteczności rozpoznania i rażenia niesie za sobą groźbę powstania znacznych luk w ugrupowaniu bojowym, co sprzyjać będzie wnikaniu w ich ugrupowanie oddziałów wydzielonych i rajdowych. Siły te zespalać będą działania z walczącymi w głębi desantami taktycznymi i grupami desantowoszturmowymi oraz tworzyć w ugrupowaniu strony przeciwnej ogniska walki.

Na podstawie przeprowadzonych badań można postawić tezę, iż pojęcie styczności lub jej braku straci swoje dotychczasowe znaczenie. Dalsze odsuwanie rejonów wyjściowych oddziałów i związków taktycznych, uzasadniane zasięgiem artylerii, przestało być zabiegiem racjonalnym, gdyż i tak naraża ono podchodzące wojska na długotrwałe przebywanie w zasięgu jej ognia. Należy więc sądzić, że rejonny te zostaną zbliżone na odległość zapewniającą możliwie najkrótszy czas podejścia do rubieży styczności, przy jednoczesnej osłonie wojsk przebywających w rejonach od ognia głównej masy artylerii.

Szerokie stosowanie narzutowych pól minowych, w których miny, wyposażone w czujniki zdalnego rozpoznania celów, razić je będą pociskami kumulacyjnymi, atakując z góry i z boku, będzie to hamować manewr wojsk, przeciwdziałać wychodzeniu na skrzydła i tyły, ułatwiać pośpieszne organizowanie obrony oraz oderwanie się od przeciwnika.

Należy oczekiwać, że mocno rozśrodkowane siły lądowe XXI wieku będą w dalszym ciągu rozwijały swoje możliwości w zakresie wykonywania ognia z dużym natężeniem i precyzją oraz bardzo wysokim prawdopodobieństwem trafienia pierwszym pociskiem. Można zaryzykować twierdzenie, że ta zdolność będzie rosła w wyniku wykorzystania zintegrowanej technologii.

Przeprowadzone analizy wskazują, iż wzrastać będzie znaczenie i zdolność stosunkowo niewielkich sił w tworzeniu decydujących o powodzeniu efektów. Przewidywać należy więc, że jednym z zasadniczych problemów będzie odpowiednie przygotowanie podległych dowódców, którzy muszą być w stanie podejmować decyzje w

obrębie zamiaru ich przełożonego. Powyższe stwierdzenia oznaczają, że wbrew pojawiającym się czasem opiniom o automatyzacji dowodzenia, nawet w XXI wieku, znacznie częstszym zjawiskiem będzie decentralizacja niż centralizacja dowodzenia.

Współcześnie wzrosły znacznie możliwości działania sił areomobilnych, możliwości ich skutecznego i bardzo efektywnego działania stale rosną, praktycznie we wszystkich rodzajach walki. Powodować to będzie nie tylko dalszy wzrost dynamiki działania, ale również znacznie ograniczy swobodę działania odwodom. Wzrośnie też znacznie skala zagrożenia dla elementów systemów dowodzenia i zabezpieczenia logistycznego.

Należy oczekiwać, że użycie śmigłowców uzbrojonych do wsparcia walki rzutu lądowego stanie się standardem w przyszłych działaniach bojowych. Z analizy konfliktów lokalnych wynika¹⁴⁸, iż wsparcie to będzie szczególnie skuteczne z chwilą przechodzenia formacji pancernych i zmechanizowanych do ataku, w trakcie spadku skuteczności ognia artylerii. Pozwoli to wyeliminować część środków przeciwpancernych, głównie czołgów i bojowych wozów piechoty oraz znacznie ograniczy ponoszone straty.

Znaczny wzrost możliwości ogniowych lotnictwa wojsk lądowych, szczególnie śmigłowców bojowych, spowoduje iż czołgi i bojowe wozy piechoty będą działać w rozproszeniu i ciągłym ruchu, stosując pułapki termiczne oraz dymy do maskowania własnego położenia i oślepienia przeciwnika.

Powietrzno-lądowy charakter walki spowoduje konieczność odpierania uderzeń jednocześnie w całym obszarze odpowiedzialności. Wymusi to usamodzielnienie poszczególnych elementów ugrupowania bojowego i ciągłą ich gotowość do podjęcia walki nie tylko ze zgrupowaniami lądowymi, ale także z przeciwnikiem powietrznym.

Przedstawione kwestie dotyczące rozwoju formacji aeromobilnych wywierają istotny wpływ na sposób walki w specyficznych środowiskach. Duże możliwości manewrowe śmigłowców będą niwelować negatywny wpływ trudnego terenu i warunków klimatycznych na działania wojsk.

¹⁴⁸ W. Murray, W. Thompson, *Air War in the Persian Gulf*, Baltimore, Nautical & Aviation Publishing Co. of America 1995, s. 191-92.

Na podstawie prowadzonych rozważań można postawić tezę: postęp techniczny jest determinantem zmian w taktyce i stawia przed nią nowe wyzwania, których efektem muszą być stopniowe przeobrażenia tej specjalności. Wyzwania te to między innymi: zwiększenie dynamiki działań i ruchliwości na polu walki, pełne wykorzystanie technicznych środków rażenia, zapewnienie skuteczności działań w zwiększonym obszarze odpowiedzialności, przeniesienie działań w głąb ugrupowania przeciwnika, maskowanie i mylenie, ogniskowość walki, skracanie czasu reakcji, zwiększona samodzielność elementów ugrupowania działających wojsk.

Płynące z analiz zmian w środowisku walki wnioski wskazują, iż powinny nastąpić zmiany w strukturach organizacyjnych wojsk, ich wyposażeniu oraz szkoleniu. W ocenie wielu specjalistów wojskowych przygotowanie do walki w specyficznych środowiskach pola walki w XXI wieku powinno obejmować:

- ukierunkowanie organizacji i dyslokacji wojsk na wymagania walki w terenie trudno dostępnym, zanim ta walka się zacznie;
- rozwój i wprowadzenie systemów broni i sprzętu wymaganego do walki w terenie trudno dostępnym;
- sprawdzenie i zmianę głównych wysiłków szkolenia i zasad walki¹⁴⁹.

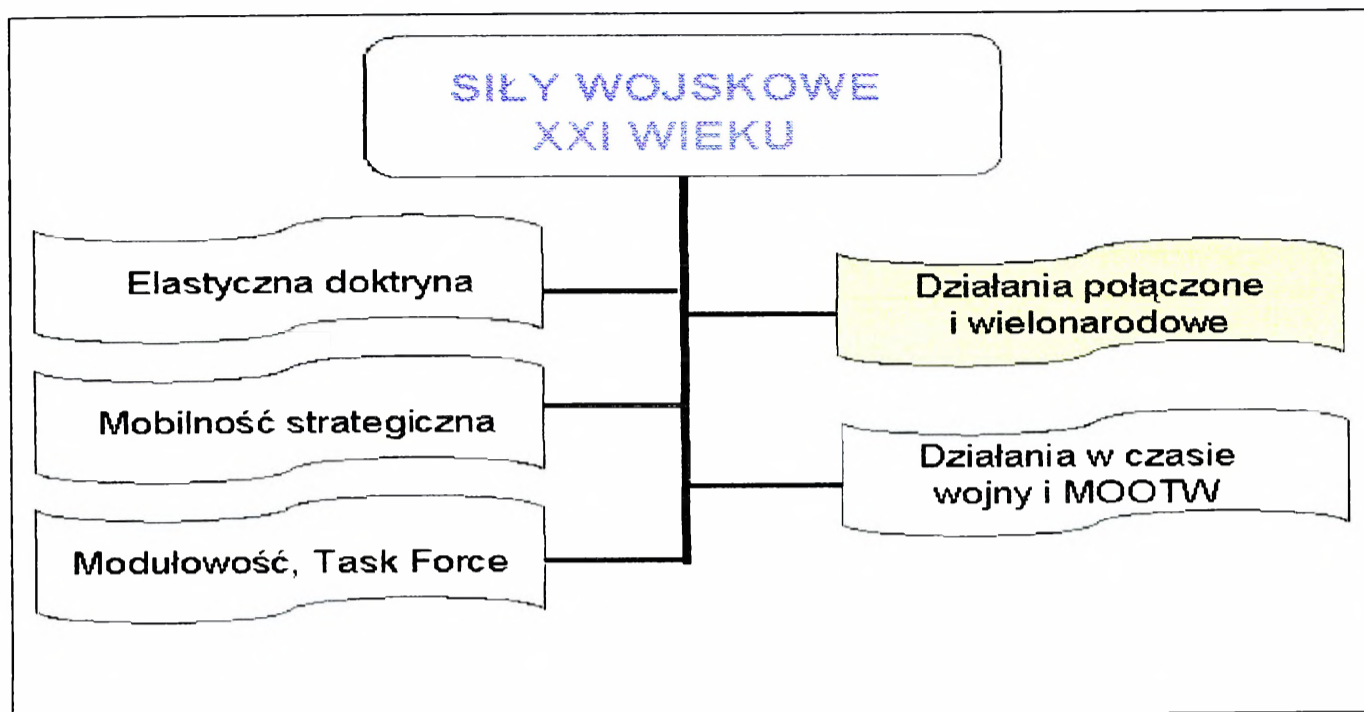
Według ocen wielu specjalistów walka w terenie trudnym, a szczególnie w terenie zabudowanym, zdominuje XXI wiek¹⁵⁰. Należy więc oczekiwać permanentnego doskonalenia koncepcji prowadzenia działań bojowych, tym szczególnie działań obronnych, których podstawę tworzyć będzie dążenie do wykorzystania w pełni możliwości taktyczno-technicznych nowo wprowadzanego do uzbrojenia sprzętu.

Siły XXI wieku charakteryzowane będą poprzez pięć czynników. Są to: doktrynalna elastyczność, mobilność strategiczna, modułowość i dostosowywanie składu sił do celów, działania połączone i wielonarodowe oraz uniwersalność funkcjonowania w

¹⁴⁹ J. Hollis i L. West, *Walka w terenie trudnodostępnym*, Armed Forces Journal International 1988, nr 126.

¹⁵⁰ J. Lasswell, *Wall to Wall. Sea Dragon's Next Phase Explores Urban Warfighting Tactics For The 21st Century*, Armed Forces Journal, International, January 1998.

czasie wojny i operacji innych niż wojny¹⁵¹. Posiadanie zestawu tych cech pozwoli wyjść naprzeciw wyzwaniom przyszłych operacji wojskowych w czasie wojny, kryzysu i pokoju.

Rys. 19. Cechy sił wojskowych XXI wieku

Zródło: Pam 525-5 Training and Doctrine Command - TRADOC, Fort Monroe 1994, rozdział 3.

Elastyczność doktryny wynika z faktu, że przyszłe otoczenie operacyjne i strategiczne będzie bardzo zróżnicowane. Jednocześnie występować będzie wiele możliwości zaskoczenia w całym spektrum operacyjnym, gdyż m.in. potencjalni przeciwnicy mogą posiadać technologie odpowiadające najbardziej rozwiniętym armiom świata, a w niektórych aspektach nawet je przewyższać. Podstawą elastycznej doktryny są dobrze przygotowani dowódcy i wyszkoleni żołnierze.

Mobilność strategiczna oznacza znalezienie się we właściwym miejscu, w odpowiednim czasie oraz z odpowiednimi do potrzeb możliwościami operacyjnymi. Jest to kombinacja przewidywania przyszłych wydarzeń, możliwości przegrupowania i właściwego rozmieszczenia sił w czasie pokoju lub przed konfliktem. Potencjał sił,

¹⁵¹ Pam 525-5. Training and Doctrine Command - TRADOC, Fort Monroe 1994, rozdział 3.

które jako pierwsze przegrupowano w zapalny rejon i ich możliwości przetrwania będą miały kluczowe znaczenie dla powodzenia całości.

Wsparte przez technologie informacyjne struktury wojskowe będą spłaszczane i mniej sztywne hierarchicznie. Ograniczenia transportu strategicznego, czasowe możliwości innych rodzajów sił zbrojnych oraz inne czynniki spowodują, że istniał będzie wymóg użycia tylko niezbędnych sił lądowych.

Wojska lądowe muszą kontynuować rozwój możliwości działania we współdziałaniu z innymi rodzajami sił zbrojnych oraz organizacji krajowych i międzynarodowych. Aby w pełni realizować pełnowymiarowe operacje w całym spektrum przestrzeni operacyjnej, w odniesieniu do głębokości, wysokości, szerokości i czasu wymagane jest użycie środków innych rodzajów sił zbrojnych. Także działania wojenne i pokojowe wymagać będą ścisłej współpracy międzynarodowej, również wojskowej, aby wspólnie budować stabilizację na świecie.

Żadne państwo nie może utrzymywać i nie jest w stanie utrzymać sił zbrojnych jedynie dla celów prowadzenia operacji wojskowych. Oznacza to potrzebę przygotowywania wojska do stawienia czoła każdemu rodzajowi wyzwań przyszłości. Może mieć to wymiar operacji innych niż wojna na terenie kraju i poza granicami. Dobrze wyszkolone siły przy stworzeniu warunków, zabezpieczeniu środków i czasu są w stanie sprawnie przygotować się do każdego rodzaju operacji.

ZAKOŃCZENIE

Już w 1932 roku G. S. Isserson pisał „*Współczesna sztuka operacyjna ... staje w obliczu szeregu nowych problemów. W tym obszarze wiele wciąż pozostaje nie odkryte i nierozwiązane. Kolosalne zmiany w technologii, uzbrojeniu i zadaniach bojowych, które są odzwierciedlone w ewolucji taktyki, są wciąż dalekie od bycia zrozumianymi w satysfakcjonujący sposób w teoretycznym sensie skali ... frontu zbrojnego jako całości*”¹⁵². Myśl ta nie tylko oddaje sedno prowadzonych rozważań ale jednocześnie wskazuje, jak ważny, a zarazem trudny jest to problem, z którym teoretycy borykają się od bardzo dawna.

Przedstawiony w tym opracowaniu materiał badawczy stanowi efekt dociekań naukowych inspirowanych przeobrażeniami w teorii walki zbrojnej, wynikającymi ze zmian technologicznych, jakie zachodzą w coraz szybszym tempie, przynależności do Sojuszu, konieczności uwzględnienia najnowszych koncepcji przygotowania i prowadzenia operacji. Zaprezentowane wyniki badań są kolejnym etapem na drodze do naukowego poznania zmian, jakie należy wprowadzić do teorii i praktyki operacji. Ich ranga i znaczenie wynika nie tylko z nowych zadań, jakie stoją przed naszymi siłami zbrojnymi, nowych uwarunkowań polityczno-militarnych oraz konieczności zapewnienia bezpieczeństwa i suwerenności kraju w warunkach znacznej redukcji sił zbrojnych ale również z coraz częstszej obecności komponentów naszych sił zbrojnych na arenie międzynarodowej.

Nie ma wątpliwości, iż w ciągu kilku ostatnich lat mamy do czynienia z rewolucją w dziedzinie wojskowości. Motorem jej są Stany Zjednoczone, natomiast zakres zmian, jakie mają miejsce, jest niezwykle szeroki i wpływa prawie na wszystkie arka-na sztuki wojennej. Działania wielu państw Sojuszu skupiają się obecnie głównie na wypracowaniu nowych koncepcji działania, realizowana jest modernizacja sił zbrojnych, by były one zdolne do walki z terroryzmem i innymi współczesnymi zagrożeniami. Nowe wyzwania i zagrożenia mają również swoje odzwierciedlenie w zmia-

¹⁵² G. S., Isserson, *The Evolution of the Operational Art*, w wydawnictwie: *Voprosy strategii i operativnogo iskusstva v sovetskikh voennykh trudakh 1917-1940* (Questions of Strategy and Operational Art in Soviet Military Writings, 1917-1940) Moskwa, 1965), s. 389

nach organizacyjnych sił Sojuszu, wypracowaniu nowej koncepcji walki, wprowadzaniu nowego uzbrojenia, opracowaniu sprawniejszych procedur dowodzenia itp.

Jedną z takich koncepcji, która stale poddawana jest weryfikacji i modernizacji jest koncepcja przygotowania i prowadzenia operacji. Musi ona bowiem stale uwzględniać potrzeby i możliwości konieczne do osiągnięcia powodzenia na współczesnym i przyszłym polu walki.

Nowoczesne koncepcje przygotowania i prowadzenia operacji, wykorzystują założenia koncepcji działań połączonych, zakładają optymalną integrację wszystkich sił, ich możliwości oraz skutki działania. Zakładają efekt synergii, który wskazuje, że w przyszłości efekt prowadzenia działań połączonych w ramach operacji wymagać będzie możliwości, które będą wybiegać dalej niż prosta kombinacja potencjałów poszczególnych rodzajów wojsk.

Dla naszych sił zbrojnych jest niezwykle istotne, aby uczestniczyć w opracowywaniu nowych koncepcji przygotowania i prowadzenia działań operacyjnych, ich doskonaleniu, nie tylko na gruncie teoretycznym, ale również w ich wymiarze praktycznym, który obejmować będzie zmiany w organizacji sił, uzbrojeniu, a także szeroko zakrojonych ćwiczeniach i eksperymentach na różnych szczeblach dowodzenia. Musimy nie tylko dokonać transformacji, po odpowiedniej analizie, najlepszych rozwiązań (koncepcji) sojuszników na nasz polski grunt, ale również sami, w wyniku badań i praktycznych doświadczeń, wypracować nowoczesną koncepcję prowadzenia operacji, przystającą do wymogów obecnego i perspektywicznego pola walki.

Próba dokonania takich działań w aspekcie identyfikacji czynników wpływających na zmiany w teorii przygotowania i prowadzenia operacji jest niniejsza praca. Przeprowadzone oceny i analizy nie tylko wskazują na fakt, iż główne założenia obecnych koncepcji prowadzenia operacji muszą ulec zmianie, ale są jednocześnie swoistym ostrzeżeniem przed naciągającymi nowymi zagrożeniami i wyzwaniem, do których należy się starannie przygotować. Jeżeli tego nie zrobimy powstanie może swoista „luka”, którą trudno będzie później nadrobić. Przeprowadzone analizy wskazują również, że wiele elementów z najnowszych koncepcji przygotowania i prowadzenia operacji naszych sojuszników nie tylko można, ale wręcz trzeba zaadaptować w Wojsku Polskim.

Wieloaspektowe analizy i badania w pełni potwierdziły przyjęte w pracy założenia i hipotezy. Nowe zagrożenia i wyzwania, zmiany technologiczne, zmiany w międzynarodowym środowisku implikują konieczność nowego podejścia do wielu problemów przygotowania i prowadzenia operacji na współczesnym, jak i perspektywnym polu walki. Ciągłe wrasta ilość czynników wywołujących zmiany w teorii przygotowania i prowadzenia operacji.

Przedstawione w pracy rozwiązania stanowią swoiste tworzywo, które należy odpowiednio wykorzystać, zarówno w trakcie tworzenia nowych koncepcji przygotowania i prowadzenia operacji, jak i w praktycznej (szkoleniowej) działalności wojsk. Przedstawione w pracy rozwiązania (tendencje), jeżeli nawet nie są całkowicie spójnym zespołem reguł, to stanowią pewien przyczynek do dalszej naukowej refleksji dotyczącej tego bardzo trudnego, a zarazem istotnego problemu. Spełniać mogą inspirującą rolę w budowaniu nowych koncepcji .

Z przeprowadzonych badań wynika, iż szczególnie ważnym jest zapewnienie ciągłości rozwoju koncepcji działań operacyjnych. Szczególnie istotne są wysiłki zapewniające ciągłość badań, bowiem wyniki powtarzalnego cyklu badań będą najlepszą rekomendacją zmian doktrynalnych, organizacyjnych, szkolenia oraz wyposażenia wojsk, prowadząc do równoległej ewolucji tych elementów.

Niezwykle istotnym elementem przejścia od koncepcji, poprzez badania, do rzeczywistości jest szkolenie i edukacja, które są kluczem do zmian intelektualnych. Bez zmian intelektualnych, nie będzie żadnych realnych szans na dokonanie zmian doktrynalnych i organizacyjnych, zgodnych z ideą opracowanych nowoczesnych koncepcji przygotowania i prowadzenia operacji. Stale bowiem należy dostrzegać, iż stany osobowe walczących stron decydują w zasadniczy sposób o możliwościach bojowych walczących wojsk. Ich wyszkolenie, inicjatywa, elastyczność w działaniu oraz rozumienie stojących przed nimi wymagań stanowiąć będzie klucz do osiągnięcia powodzenia w trakcie działań operacyjnych. Praca ta między innymi ma służyć procesowi edukacji i zmian intelektualnych.

Na zakończenie raz jeszcze należy podkreślić, iż treści przedstawione w pracy nie stanowią jednak pełnego i wyczerpującego rozwiązania problemów związanych ze zmianami w teorii przygotowania i prowadzenia operacji. Poglądy, wnioski, tezy i

rozwiązania przedstawione w pracy stanowią jednak podstawę do budowania pełniejszych i coraz nowocześniejszych koncepcji przygotowania i prowadzenia operacji w pełni dostosowanych do uwarunkowań międzynarodowego środowiska bezpieczeństwa. Istnieje potrzeba dalszych badań, dotyczących zwłaszcza takich problemów, jak: wpływu nowych wyzwań i zagrożeń na teorię, wpływu zmian w organizacji i uzbrojeniu wojsk czy też wykorzystania techniki cyfrowej, a szczególnie koncepcji sieciocentrycznych do realizacji założonych celów operacyjnych.

Wnikliwych badań wymagają również takie problemy, które zostały jedynie zasygnalizowane w rozprawie, jak np. „broń niezabijająca”, nad którą prowadzone są intensywne prace badawcze w celu zminimalizowania strat wśród ludności przebywającej w rejonie operacji. Istnieje również konieczność analizy możliwości wykorzystania zaprezentowanych rozwiązań w sytuacji realizacji zadań związanych z wymuszeniem i utrzymywaniem pokoju.

Dostrzegać również należy, iż ze względu na tempo zmian, jakie zachodzą we współczesnym świecie, ponownej, a raczej stałej weryfikacji empirycznej należy podać przedstawione w pracy wnioski i tezy. Pomimo przedstawionych uwarunkowań oraz faktu, iż niniejsza praca nie jest pełnym opracowaniem zmian w teorii przygotowania i prowadzenia operacji, stanowić ona może dobre podstawy do dalszych badań teoretycznych i praktycznych.

BIBLIOGRAFIA

- Addington L.**, The Patterns of Warfare since the Eighteen Century, Indianapolis 1994.
- Alexander S. E.**, Urban Warfare: U.S. Forces in Future Conflicts, Military Review 2002.
- Anderson J.**, Military Operational Measures of Effectiveness for Peacekeeping Operations, Military Review nr wrzesień/październik 2001, Fort Leavenworth 2001r.
- Armia 2006. Program przebudowy i modernizacji technicznej Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2001-2006 (synteza), Polska Zbrojna nr 21, Warszawa 2001r.
- Balcerowicz B.** (red.), Gospodarcze podstawy bezpieczeństwa państwa wobec wyzwań rozwojowych świata na początku XXI wieku, AON, Warszawa 2002.
- Balcerowicz B.**, Pokój i „nie-pokój” na progu XXI wieku, Bellona, Warszawa 2002r.
- Bańka W.**, Wstęp do metodologii badań społecznych w wojsku, Warszawa 1986.
- Bastone J.**, Urban Operations Update, Infantry nr wiosna, Fort Benning 2002.
- Bellany C.**, The Evolution of Modern Land Warfare: Theory and Practice, London and New York, 1990
- Bellany C.**, The Evolution of Modern Land Warfare: Theory and Practice, London , 1990.
- Bernard Lewis**, Bliski Wschód, Prószyński i S-ka, Warszawa 1998.
- Bojarski R.**, Działania pośrednie w operacji obronnej, Warszawa 1999.
- Bojarski R.**, Operacja obronna, AON, Warszawa 1999.
- Bujak A.**, Działania bojowe w terenie zurbanizowanym, praca naukowo-badawcza pk. „Teren”, AON, Warszawa 2003 r.
- Bujak A., Mazurek Z.**, Obszary zmian w systemie przygotowania wojsk lądowych do realizacji zadań w sytuacjach kryzysowych, praca naukowo-badawcza pk. „PRZYGOTOWANIE”, AON, Warszawa 2004.
- Bujak A.**, Praca w terenie na szczeblach taktycznych według standardów NATO, Warszawa, 2002.
- Bujak A., Śliwa Z.**, Zmiany w taktyce wojsk lądowych w kontekście przemian pola walki, WSOW-Ląd, Wrocław 2003.
- Bujak A.**, Środowisko a działania bojowe na terytorium Polski, Adam Marszałek, Toruń 2000.
- Bujak A.**, Wybrane aspekty koncepcji działań połączonych w XXI w., Zeszyty Naukowe WSOWLąd 2(128) kwiecień -czerwiec 2003r
- Chocha B.**, Rozważania o taktyce, Warszawa 1982.
- Clark W.**, Meeting Future Military Challenges to NATO, Joint Force Quarterly 1999.
- Clausewitz C.**, O wojnie, wyd. „TEST”, Lublin 1995.
- Dawidczyk A.**, Nowe wyzwania, zagrożenia i szanse dla bezpieczeństwa Polski u progu XXI wieku, AON, Warszawa 2001.
- Dęga Cz.**, Uzbrojenie i pole walki wojsk lądowych do 2020 roku, Warszawa 1995
- Doktryna narodowa. Operacje połączone OP/01, DWLąd., Warszawa 2002.
- Doktryna wojsk lądowych ATP-3.2 Warszawa 2001.
- Doktryna Wojsk Lądowych ATP-35(B), Warszawa 1995.
- Drost M.** (red.), Operacje inne niż wojna – w przyszłości jako wyznacznik zdolności SZ RP, AON, Warszawa 2002.
- Field Manual 3-0, Operations, US Army Department of Defense, Waszyngton 2001r.
- Field Manual 3-90, Tactics, Headquarters Department of the Army, Waszyngton 2001r.
- Force XXI Operations, Pamphlet 525-5, TRADOC, Fort Monroe 1994.
- Gearty Conor**, Terroryzm, Prószyński i S-ka, Warszawa 1998.

- Goedkoop T., Venable B.**, Task Force XXI: An Overview, Military Review, nr marzec/kwiecień, Fort Leavenworth 1997r.
- Gronsman J.**, Zmiana pokoleniowa w amerykańskich Wojskach Lądowych, Armed Forces Journal International, październik 2001r.
- Guderian H.**, Wspomnienia żołnierza, Bellona, Warszawa 1991.
- Habr J.**, J. Veprek, Systemowa analiza i synteza, PWE, Warszawa 1976.
- Hartzog W., Diehl J.**, Building the 21st – century Heavy Division, Military Review nr marzec/kwiecień, Fort Leavenworth 1998r.
- Heisbourg F.**, Wojny, Warszawa, Prószyński i S-ka 1998.
- Hofeditz K. M.**, Zasady prowadzenia operacji, Myśl Wojskowa 1998r., nr 6.
- Hollis J. i West L.**, Walka w terenie trudnodostępnym, Armed Forces Journal International 1988.
- Holdanowicz G.**, First Polish Armed Forces TACP Established, Jane's International Defense Review nr grudzień, Essex 2001r.
- Howard M.**, Wojna w dziejach Europy, Ossolineum, Wrocław 1990.
- Hugo Thomas**, Europa, Prószyński i S-ka, Warszawa 1998.
- Huzarski M.**, Obrona związku taktycznego, Warszawa 1996.
- Huzarski M.**, Wpływ nowych wyzwań i zagrożeń na zmiany w taktyce wojsk lądowych pk. „Kontra”, AON, Warszawa 2002.
- Huzarski M.**, Zagadnienia Taktyki Wojsk Lądowych, Toruń 1999.
- Huzarski M.**, Zmiany w teorii taktyki ogólnej wojsk lądowych pk. „KLAMRA”, Warszawa 1998.
- Jabłoński B., Kamiński S.**, NATO Acquis, Warszawa 1998.
- Jakubczak R., Marczak J.**, Obrona terytorialna Polski na progu XXI w., Warszawa 1998.
- Jemiolo T.**, Bezpieczeństwo zewnętrzne Rzeczypospolitej Polskiej, AON, Warszawa 2002.
- Joint Vision 2010, America's Military: Preparing for Tomorrow, Połączone Kolegium Szefów Sztabów, Waszyngton 1996r.
- Kaczmarek W., Ścibiorek Z.**, Przyszła wojna - jaka?, Warszawa 1995.
- Kaczmarek W.**, Główne założenia walki zbrojnej w ujęciu operacyjnym, AON, Warszawa 2003.
- Kaczmarek W., Ścibiorek Z.**, Przyszła wojna – jaka?, Warszawa 1995r.
- Kaku M.**, Wizje czyli jak nauka zmieni świat w XXI wieku, Warszawa, Prószyński i S-ka 2000.
- Kamiński S.**, Nauka i metoda, Lublin 1992.
- Karczmarek W.** (red.), Geneza i ewolucja udziału wojsk lądowych w operacjach wsparcia pokoju, AON, Warszawa 2003.
- Keagan J.**, The Warrior's Code of No Surrender, U.S. News & World Report 1995.
- Koncepcja strategiczna Sojuszu – uzgodniona przez szefów państw i rządów uczestniczących w spotkaniu Rady Północnoatlantyckiej. Rzym 7-8 listopad 1991. NATO Vademecum. Warszawa 1995r.
- Koncepcja strategiczna Sojuszu, przyjęta na spotkaniu Rady Północnoatlantyckiej w Waszyngtonie 23-24 kwietnia 1999r.
- Koziej S.**, Ogólna charakterystyka boju (walki) wojsk lądowych w latach 1991-2015 („Prognoza-3”), AON, Warszawa 1987.
- Koziej S.**, Strategia i potencjał obronny Polski w warunkach członkostwa w NATO, AON, Warszawa 2001r.
- Koziej S.**, Teoria sztuki wojennej, Bellona, Warszawa 1993.
- Kozieł M.**, Nowa doktryna walki, Polska Zbrojna 2001.
- Kwiatkowski W.**, Droga NATO do strategii XXI wieku, Myśl Wojskowa 2000r., nr 3.
- Lasswell J.**, Wall to Wall. Sea Dragon's Next Phase Explores Urban Warfighting Tactics For The 21st Century, Armed Forces Journal, International, January 1998.

- Lind W.**, Understanding Fourth Generation War, Military Review nr wrzesień - październik, Fort Leavenworth 2004.
- Lucas J.**, Battle group! German Kampfgruppen Action of World War Two, Arms & Armour, Londyn 1993r.
- Łobocki M.**, Metody badań pedagogicznych, Warszawa 1978.
- Mossor S.**, Sztuka wojenna w warunkach nowoczesnej wojny, Warszawa 1986.
- Murray W., Thompson W.**, Air War in the Persian Gulf, Baltimore, Nautical & Aviation Publishing Co. of America 1995.
- Nowak M.**, Właściwości taktyczne terenu, ASG WP, Warszawa 1974.
- Nowak S.**, Metodologia badań społecznych, Warszawa 1985.
- Obrusiewicz M.**, Wielonarodowe połączone siły zadaniowe CJTF, AON, Warszawa 2002.
- Pawłowski J.**, Strategiczne dylematy początku XXI wieku, „Myśl Wojskowa” 2001 nr 5.
- Pawłowski J.**, Wybrane problemy bezpieczeństwa RP w kontekście walki z terroryzmem, „Wiedza Obronna” 2002 nr 1.
- Peters R.**, The New Warrior Class, Parameters nr wiosna, Carlisle Barracks 1994.
- Pilch T.**, Zasady badań pedagogicznych, Warszawa 1998.
- Podręcznik polowy 100-5, Działania wojsk lądowych armii Stanów Zjednoczonych, Warszawa 1994
- Regulamin walki wojsk lądowych Bundeswehry HDv 100/100, Warszawa 1993.
- Riper P., Scales R.**, Preparing for war in the 21st century, Parameters, United States Strategic Institute, USA 1997.
- Robertson G.**, Nowa misja NATO, Rzeczpospolita nr 153, 03.07.2002.
- Rutkowski C.**, Obronność RP [Rzeczypospolitej Polskiej] - przegląd strategiczny sytuacji bezpieczeństwa w XXI wieku [pk.] "Review", AON, Warszawa 2000.
- Rutkowski C.**, Problemy bezpieczeństwa i Sił Zbrojnych XXI wieku, „Myśl Wojskowa” 2001 nr 1.
- Rutkowski C.**, Siły Zbrojne RP XXI wieku., co uczynić dziś, by sprawnie działać jutro, „Zeszyt Naukowy” AON 2000 nr 3.
- Scales H.**, Future warfare, Carlisle Barracks, U.S. Army War College 1999.
- Scales R. L.**, Nowy styl prowadzenia operacji, Armed Forces Journal International, październik 2001.
- Schwarzkop H. N.**, Nie trzeba bohatera, Ryton, Warszawa 1993.
- Shelton H.**, Operationalizing Joint Vision 2010, Military Review, Fort Leavenworth 1998r.
- Soloma L.**, Metody i techniki badań socjologicznych, Olsztyn 1995.
- Stabryła A.**, Analiza systemowa procesu zarządzania, Ossolineum Wrocław 1984.
- Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2003r.
<http://www.msz.gov.pl/polzagr/strategiabezprp.html> z dnia 01.11.2003.
- Strategia obronności Rzeczypospolitej Polskiej, Przyjęta na posiedzeniu Rady Ministrów w dniu 23 maja 2000r. <http://www.wp.mil.pl/start.php?page=1010303000> z dnia 1.11.2003.
- Suhajda J. M.**, Non-lethal Weapons for Military Operations Other Than War,
[http://www.fas.org/man/dod-101/sys/land/docs/suhajd_1 .htm.](http://www.fas.org/man/dod-101/sys/land/docs/suhajd_1.htm) z dnia 14. 05. 2002.
- Sullivan G. R., J. M. Dubik**, Land Warfare in the 21st Century, Carlisle Barracks, Pensylwania 1993.
- Sun Tzu**, Sztuka wojny, Warszawa, Przedświt 1994.
- Swain R.**, Zorganizowana dla sukcesu, Armed Forces Journal International, październik 2001r.
- Szulc B., L. Konarski**, Przywództwo w dowodzeniu wojskami. Kształtowanie cech przywódczych, Warszawa, AON 1998.
- Ścibiorek Z., J. Zieliński**, Uwarunkowania operacji militarnych wojsk lądowych na obszarze kraju, Myśl Wojskowa 1999.
- Ścibiorek Z.**, Wojna czy pokój?, Wrocław, Ossolineum 1999.
- Teoretyczne podstawy operacji połączonych, Warszawa 1999.

- Toffler A.**, Trzecia fala, Warszawa 1997.
- Toffler Avin i Heidi**, Wojna i antywojna, wyd. Muza S.A., Warszawa 1977.
- Tomaszewski A.** (red), Operacje i zadania Wojsk Lądowych na obszarze kraju, AON, Warszawa 2000
- Twohig J., Stokowski T., Rivera B.**, Structuring Division XXI, Military Review nr maj/czerwiec, Fort Leavenworth 1998r.
- Weinberger, P. Schweizer**, Następną wojna światowa, Warszawa 1999.
- Wiatr M.**, Między strategią a taktyką, Toruń 1999.
- Willmann H.**, Niemieckie wojska lądowe na drodze do XXI wieku, Przegląd Informacyjno-Dokumentalny, CONIW 1998.
- Wyszczelski L.**, Wizje prowadzenia wojen w myśli wojskowej XX wieku i ich wpływ na zmiany w sztuce wojennej, AON, Warszawa 2001.
- Zaczyński Z.**, Praca badawcza nauczyciela, Warszawa 1968.
- Zdrodowski B., Marszałek M.**, Pozawojenne operacje sił powietrznych, AON, Warszawa 2002.
- Zieliński J.** (red.), Potrzeby i możliwości użycia wojsk lądowych w operacjach wsparcia pokoju, AON, Warszawa 2003.
- Zieliński J.**, Przygotowanie i prowadzenie operacji obronnej, Warszawa, AON 1995.
- Zieliński J.**, Sztuka operacyjna wojsk lądowych jako specjalność sztuki wojennej. „SZTUKA”, AON, Warszawa 2002.
- Zieliński J.**, Sztuka wojenna w nowych uwarunkowaniach, AON, Warszawa 2000.
- Zieliński J.**, Zarys teorii sztuki operacyjnej wojsk lądowych, Toruń 1998.

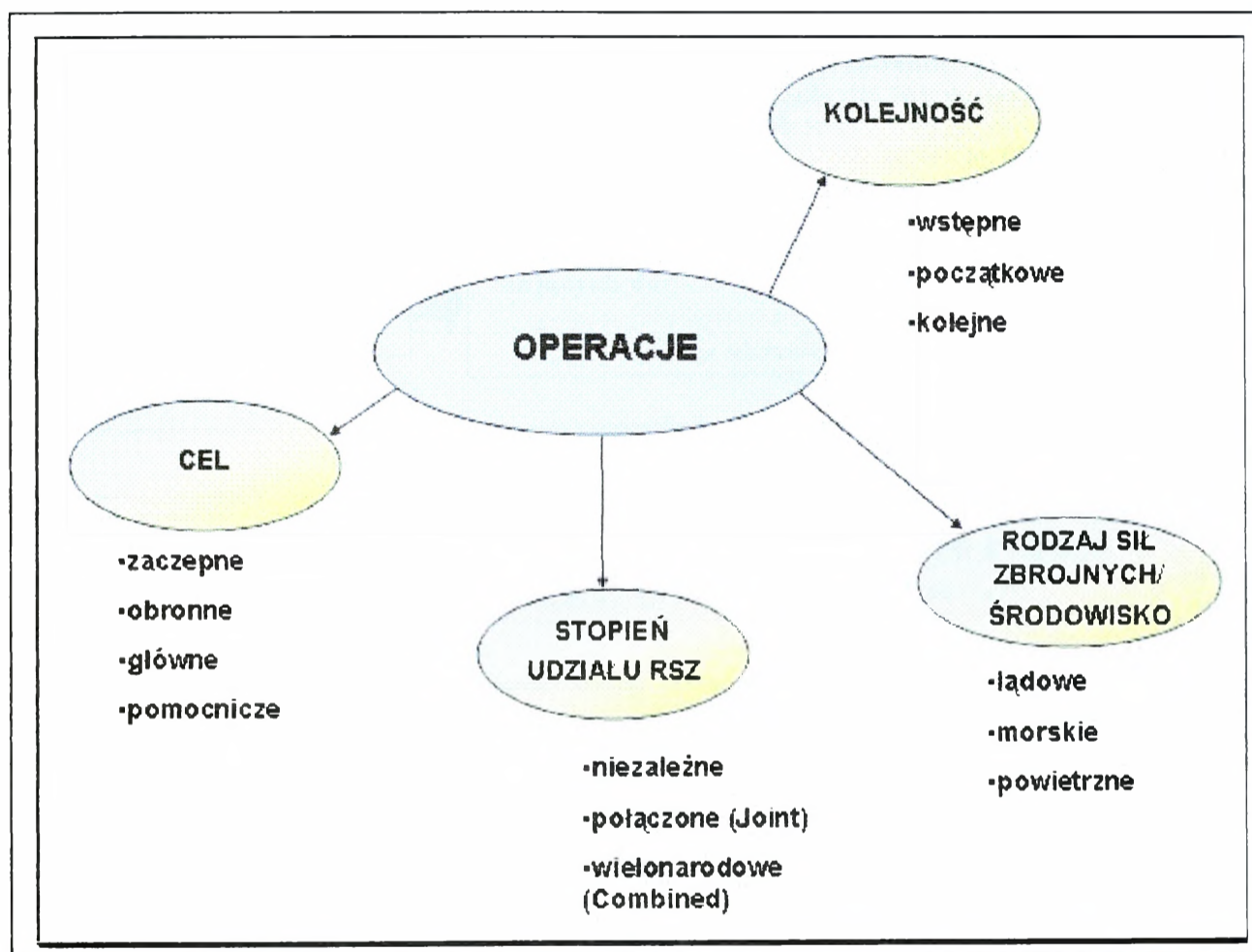
SPIS RYSUNKÓW

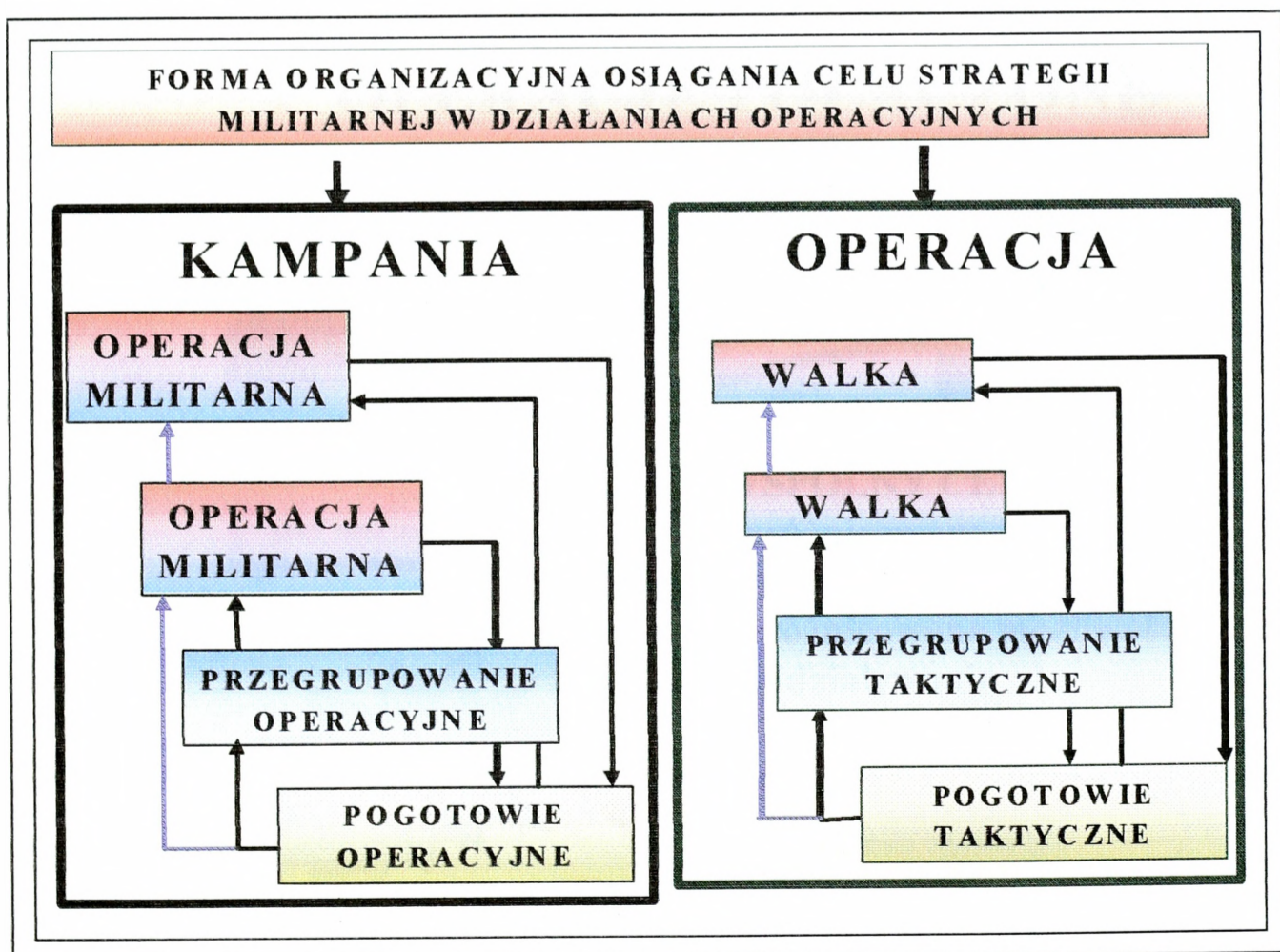
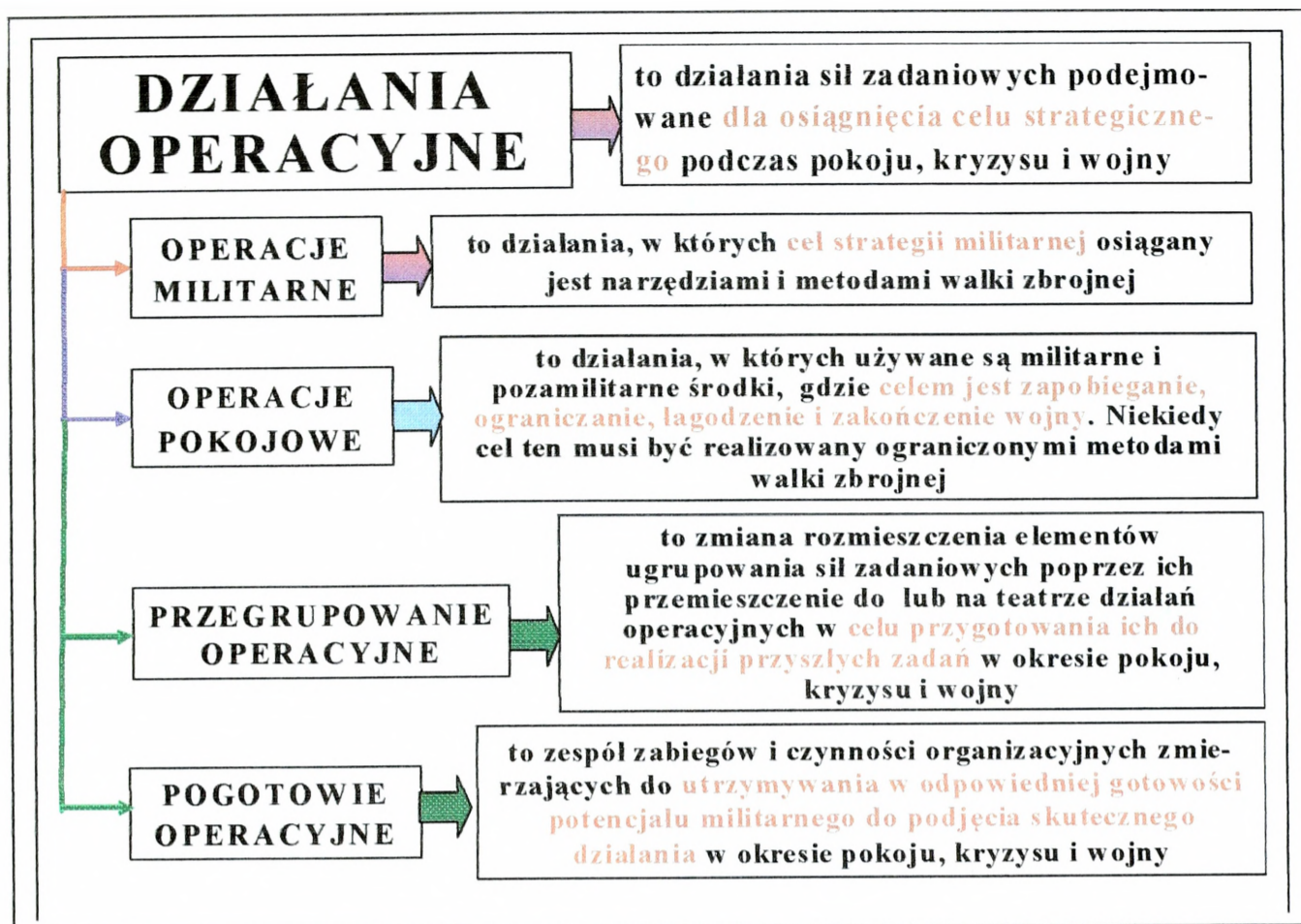
<u>Rys. 1. Klasyfikacja operacji</u>	26
<u>Rys. 2. Uwarunkowania prowadzenia operacji prewencyjnych</u>	36
<u>Rys. 3. Przestrzeń operacyjna według FM 3-0</u>	43
<u>Rys. 4. Porównanie skuteczności pocisków DPICM MLRS i haubicy 155 mm</u>	55
<u>Rys. 5. Amerykański program Future Combat Systems</u>	56
<u>Rys. 6. Przyszłe cyfrowe pole walki –schemat ideowy.</u>	58
<u>Rys. 7. Elementy środowiska operacji</u>	69
<u>Rys. 8. Wzrost liczby ludności zamieszkującej tereny zabudowane</u>	71
<u>Rys. 9. Teren zabudowany jako jeden z filarów obrony przestrzennej</u>	74
<u>Rys. 10. Podział rażenia operacyjnego</u>	80
<u>Rys. 11. Przyszłe operacje wojskowe w ujęciu FM 3-0</u>	94
<u>Rys. 12. Czynniki operacyjne</u>	96
<u>Rys. 13. Fazowość operacji w ramach kampanii</u>	97
<u>Rys. 14. Opłacalne cele militarne – kolejność wg. Modelu Warena</u>	99
<u>Rys. 15. Czynniki kreujące charakter współczesnych i hipotetycznych operacji</u>	104
<u>Rys. 16. Koncepcja rewolucji w dziedzinie wojskowości.</u>	109
<u>Rys. 17. Wsparcie technologiczne działań wojsk</u>	109
<u>Rys. 18. Wojownicy przyszłości</u>	114
<u>Rys. 19. Cechy sił wojskowych XXI wieku</u>	118

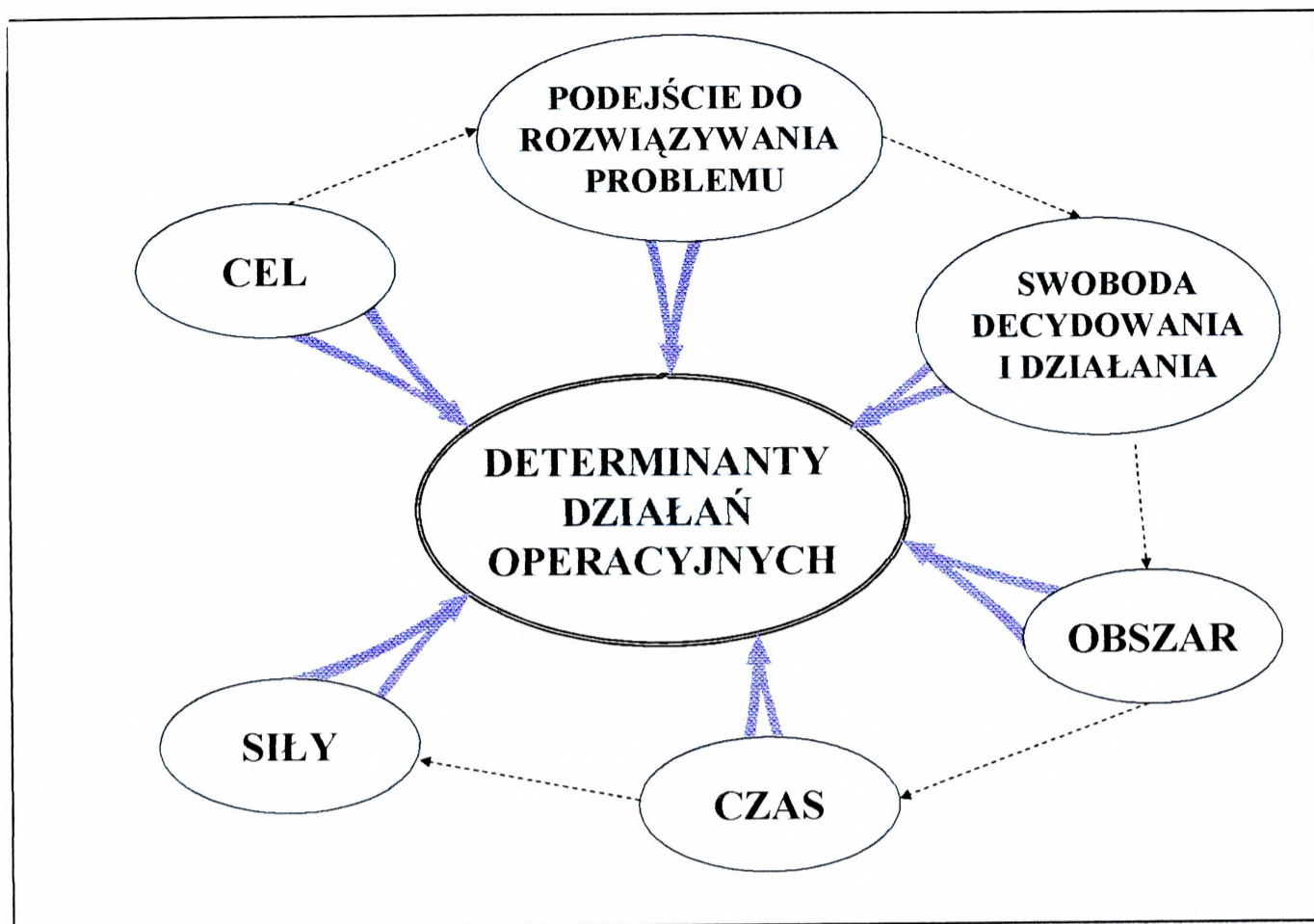
ZAŁĄCZNIKI

Załącznik 1.

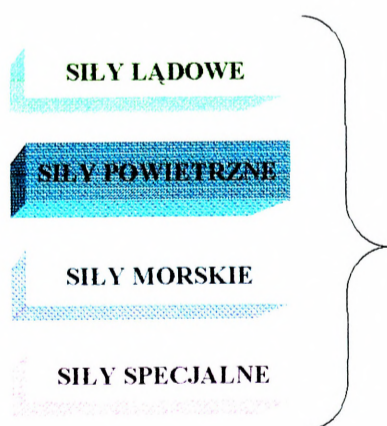
WYBRANE ASPEKTY OPERACJI W UJĘCIU GRAFICZNYM

OPERACJE POŁĄCZONE

DZIAŁANIA POŁĄCZONE

WSPÓLNY CEL DZIAŁAŃ

- zróżnicowane środowisko;
- różne kierunki działania;
- zróżnicowane możliwości oddziaływania

Efekt synergii

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

WYWIAD EKSPERCKI

Potrzeba naukowych opracowania nowoczesnych koncepcji przyszłych operacji wynika z wielu przyczyn. Są nią nie tylko zmiany we współczesnym świecie, które powodują inne oczekiwania wobec wsparcia militarnego działalności politycznej kraju na arenie międzynarodowej. Kolejnym istotnym czynnikiem są nowe wyzwania i zagrożenia, które implikują powstawanie nowych zagrożeń dla suwerenności naszego kraju. Ponadto problem budowania nowoczesnych koncepcji prowadzenia operacji jest przedmiotem szeroko zakrojonych badań w wielu ośrodkach naukowych i instytucjach militarnych.

Mając na uwadze powyższe kwestie oraz proces transformacji polskich sił zbrojnych zespół autorski podjął próbę wskazania na podstawie naukowych dociekań kierunków i obszarów zmian, jakim powinny ulec koncepcje przygotowania i prowadzenia operacji. Zmiany w środowisku bezpieczeństwa, pojawienie się nowoczesnych środków walki, wymogi obecnego i perspektywicznego pola walki wymuszają więc konieczność nowego spojrzenia na wiele zagadnień współczesnych i perspektywicznych operacji. Wśród nich szczególnego znaczenie nabiera, a wynika to z ich sprawczego charakteru, kwestie związana z identyfikacją czynników powodujących zmiany w przygotowaniu i prowadzeniu operacji.

Powyższe zagadnienia stanowiły obszar badań, dlatego uprzejmie prosimy Pańców o wyrażenie swoich opinii dotyczących następujących kwestii – problemów wyrażonych w postaci pytań:

- 1. Jakie czynniki zdaniem Pana powodują zmiany w koncepcjach przygotowania i prowadzenia operacji?**
- 2. Jakie wymagania powinny spełniać przyszłe operacje?**
- 3. Jakie cechy powinny opisywać przyszłe operacje?**
- 4. Jakie mogą być prognostyczne kierunki zmian w koncepcjach przygotowania i prowadzenia operacji i jakie czynniki będą je wywoływać?**

DZIĘKUJEMY

SPRAWOZDANIE Z BADANIA OPINII EKSPERTÓW

I. Temat badań: **Identyfikacja czynników powodujących zmiany w koncepcjach przygotowania i prowadzenia operacji.**

II. Metody badawcze: Metoda ocen ekspertów.

III. Cel badań: Uzyskanie opinii doświadczonych oficerów o najważniejszych problemach związanych z obszarem badań nakreślonym w temacie pracy.

IV. Czas badań: luty 2004 – wrzesień 2004.

V. Opis przebiegu badań:

Badanie przeprowadzono metodą ocen ekspertów i objęto nim 10 (dziesięciu) oficerów reprezentujących:

Wydział Wojsk Lądowych Akademii Obrony Narodowej:

- Profesor AON - 2,
- Adiunkt KSzOiT - 4,

Wydział Strategiczno-Obronny Akademii Obrony Narodowej:

- Adiunkt - 2,

Przedstawiciele Sztabu Generalnego:

- Starszy specjalista – 1,
- Specjalista – 1.

Badania prowadzone były z wykorzystaniem kwestionariusza zawierający cztery pytania wymagających wyrażenia osobistych poglądów ekspertów.

W oparciu o uzyskane opinie można sformułować następujące generalne wnioski:

W odniesieniu do pytania pierwszego:

1. Jak wynika z opinii respondentów podstawowym czynnikiem zmian w koncepcjach przygotowania i prowadzenia operacji w obecnych i perspektywicznych warunkowaniach będą zmiany zachodzące w wyniku rewolucja technologicznej.
2. Respondenci oprócz zmiany wyniku rewolucji technologicznej wymienili następujące czynniki, które ich zdaniem wywołują zmiany w koncepcjach przygotowania i prowadzenia operacji:
 - cele operacji
 - nowo powstające wyzwania i zagrożenia w tym szczególnie zagrożenia asymetryczne;
 - środowisko działań;
 - przynależność do Sojuszu Północnoatlantyckiego i innych doraźnie tworzonych sojuszy;
 - nowe koncepcje działań;
 - przygotowanie i profesjonalizm żołnierzy.
3. Jednocześnie respondenci podkreślali, że zbiór tych czynników jest zbiorem otwarty, a wpływ poszczególnych czynników może się zmieniać w zależności od rozwoju sytuacji
4. Respondenci podkreślali wzajemne, że nie tylko pojedyncze czynniki będą wpływać na koncepcje operacji, ale będą one również nawzajem siebie warunkować, przez co należy się liczyć z synergicznym wpływem wielu czynników na budowane koncepcje operacji.

W kontekście pytania drugiego:

1. Respondenci najczęściej wymieniali następujące wymagania hipotetycznych operacji:
 - Legalność.

- Minimalizacja strat.
 - Krótkotrwałość.
 - Integracja wysiłków wszystkich uczestników na cel operacji.
 - Kompleksowa osłona działań militarnych.
 - Wszechstronne zabezpieczenie logistyczne.
2. Respondenci podkreślali, że zbiór tych wymagań jest zbiorem otwarty, a znaczenie i ranga poszczególnych wymagań może się zmieniać w zależności od rozwoju sytuacji
3. Respondenci również podkreślali, iż wymóg krótkotrwałości będzie realizowany najczęściej dzięki **przestrzenny manewr**. Ideą takiego manewru powinno być bezpośrednie działanie z miejsc bazowych na cele operacji.. Przestrzenny, nowoczesny manewr powinny cechować:
- wielowymiarowość;
 - bezpośrednie działanie z miejsc bazowych na cel operacji;
 - działanie własnym środkiem ciężkości na punkty decydujące przeciwnika, a nie na jego środek ciężkości;
 - możliwie najkrótszy czas realizacji;
 - odwrotna proporcja pomiędzy obszarem, a siłami;
 - wszechstronne wsparcie bojowe i zabezpieczenie logistyczne.

W zakresie trzeciego pytania:

1. Respondenci najczęściej wymieniali następujące cechy hipotetycznych operacji:
- wielonarodowość
 - precyzja rażenia
 - przestrzenny manewr
 - brak liniowości w działaniach
 - działania połączone
 - równoczesność występowania różnych rodzajów walki
 - malejąca liczba sił w stosunku do zwiększającego się obszaru działania

- rosnąca liczba wspierających działania bojowe i zabezpieczających je logistycznie w stosunku liczby bezpośrednich uczestników walki
 - jednoczesność działań militarnych, pokojowych, humanitarnych i politycznych.
2. Respondenci podkreślali, że nie jest celem stworzenie listy cech przyszłych operacji, bo z chwilą jej zamknięcia mogą stać się one nieadekwatne do rzeczywistości. Problem nie polega na stworzeniu listy cech, a na umiejętności ich postrzegania w trakcie działania w relacji do zaistniałej sytuacji. Przyszłe operacje będą wymagały od ich uczestników elastycznego działania i otwartego postrzegania problemów.
 3. Respondenci wskazania na jedność prowadzenia działań militarnych, pokojowych i humanitarnych jako na cechę, która w przyszłości będzie nabierać coraz większego znaczenia.
 4. Respondenci wskazują też, że o ile czynnik czasu w odniesieniu do operacji wojskowych znacznie się skurczył to czynnik przestrzeni odwrotnie wzrósł. Tak więc operacje w miarę upływu lat prowadzone były i będą na większej przestrzeni zaś czas na ich przygotowanie i przeprowadzenie gwałtownie będzie malał.

W kontekście pytania czwartego:

1. W przedstawianych prognozach jako czynnik o prawdopodobnie największym znaczeniu wskazywano na zacieńanie się współpracy międzynarodowej.
 2. Jako istotna kwestie poruszano również kwestie przełamania przez niektóre wyzwania i zagrożenia barier granic państwowych.
 3. Należy przewidywać dynamicznego wzrostu udziału naszych sił militarnych w operacjach pokojowych.
 4. Wiele zmian w koncepcjach przygotowania i prowadzenia operacji przyniesie dalszy rozwój techniki.
 5. Czynnik ludzki zostanie ograniczony do niezbędnego minimum.
- Powstające nowe koncepcje przygotowania i prowadzenia operacji muszą zachowywać coraz większą elastyczność.

57887